Ta 923 (6)

R A F A E L T A S I S

M U N T A N E R , 4

Novel.la.

Paris, 1941.

Tan-933(2)

NOTA DELS EDITORS.

El manuscrit d'aquest llibre anava precedit de les pàgines següents. Encara que, en realitat, no tenen res a veure amb l'acció de la novel.la, ens ha semblat interessant de reproduir-les al lloc previst per llur autor, perquè revelen el seu estat d'esperit en el moment de redactar la narració. Es a través d'aquest estat d'esperit que poden comprendre's les opinions que traspuen en molts indrets del llibre i el to autobiogràfic - sovint laudatori com una necrologia - que tenen els capítols en els quals intervé el propi narrador.

ADVERTIMENT AL LECTOR

Hauria hagut d'afegir als tres mots que acabo d'escriure aquest aclariment : "si és que un dia n'arribo a tenir". Ni la meva ínfima categoria literària, ni el fet d'escriure aquestes pàgines en l'idioma en què ho faig, ni - menys encara- la situació del món en aquest dia precís, fan gaire probable una edició més o menys remota del llibre que em poso a escriure. Entre les moltes coses que avui fan de mal preveure hi ha la meva seguretat personal, la seguretat d'aquest "réfugié espagnol" Antoni Coromines i Massana, "sans profession", segons resa el "récépissé", vagament considerat, però, com a "homme de lettres et journaliste" i, més vagament encara, com a polític republicà, tolerat per la policia francesa a París. Una tal imprevisibilitat converteix igualment en hipotètica la redacció completa d'aquest llibre, sobre el qual vull fer, per endavant, aquest advertiment al lector ai las! tan hipotètic com es vulgui. Tant se val. Fa molts mesos - de fet, d'ençà que vaig passar la frontera dels Pirineus i que em vaig trobar amb lleure de pensar i de rumiar el passat - que em sento obsessionat per aquesta idea. Ara que encara estan frescos a la meva memòria els records que voldria presentar en la meva narració, em poso a la tasca, encara que no em sigui llegut d'acabar-la, a tall d'exercici que m'alleujarà l'esperit i que pot servir un dia, de passada, d'instrucció als meus compatriotes. Ells s'han trobat, com jo, presos en un dels torbs més violents de la història del món. Potser exagero: del més terrible, almenys, que hagi mai assolat la nostra terra, la "dolça Catalunya" del poeta. Si poguéssim imaginar-nos que l'abaltiment d'ara, que jo em vull resistir a confondre amb la mort, serà el darrer acte d'aquest drama cruent que ha viscut! Però, entre mig de l'espantós desori d'un nou món que es forma ¿qui té esma de pensar en aquella petita Catalunya que es mor, sense llengua i sense fills?

Potser aquestes pàgines, si és que un dia arribo a enllestir-les bé o malament, romandran en un recó d'arxiu, tot esperant, per "in eternum", editor i lectors. Potser el mateix autor, o un amic oficiós, les esquinçarà en un moment de pànic d'aquells que, de tant en tant, esgarrien els esperits més sencers i els empenyen a "fugir de compromisos". Potser serveixin, anys a venir, com a curiós documental d'una època, tan grotesc com aquells films dels primers anys de segle que projectaven als cinemes, com a intermedis còmics, en els inicis del cinema sonor. La mentalitat que traurà el meu llibre, el món que vol reflectir, els éssers i els fets que pretenen d'evocar seran considerats potser com una

cosa remota i absurda, definitivament superada per les noves formes de la societat i de la vida. Potser resultarà que, de fet, hauré donat armes al meus adversaris. Tant se val, també.

¿Per què haig de començar avui, precisament avui, a escriure aquesta narració? Avui, divendres, catorze de juny. Ahir, com el dia abans i l'anterior, el cel parisenc estava ple d'uns núvols negres i espessos, que de vegades davallaven com una boira que es ficava pels badius i per la boca. La ciutat s'acabava de buidar, com si s'escolés. A peu i a cavall de tota mena de vehicles, els habitants de tots els barris parisencs, rics i pobres, joves i vells, homes i dones, fugien frenèticament cap al Migdia, davant de l'escomesa alemanya. A l'onada de refugiats procedents de Bèlgica i de les regions ja ocupades s'afegien ara els centenars de milers de ciutadans que s'encomanaven els uns als altres un pànic foll, barreja de por davant del desconegut i d'odi i malfiança envers l'invasor. A la tarda, la pluja queia en ruixats intermitents. Núvols i boira es desfeien en una aigua negrenca que embrutava els carrers i feia encara més sinistre l'aspecte de la ciutat. En fer-se fosc, hi hagué una llarga pana d'electricitat. Tot era tancat, llevat els cafès de les cantonades més cèntriques. Els venedors de diaris no empaitaven els clients amb llur cantarella. No es veien enlloc automòbils ni amb prou feines transeunts. Als únics llocs de París on encara bategava la vida era als voltants de les estacions d'Austerlitz i de Lyon, en l'esperança d'uns trens que ja no arribaven a la ciutat, o bé a les sortides cap al Sud, de la Porta de Versalles a la d'Orleans, on encara s'escolava el fluix constant de l'èxode. París era declarat "ciutat oberta".

Fins a molt tard no es va sentir la ràdio francesa. Havien anunciat una al·locució del cap del Govern, Paul Reynaud. Fou una cosa molt trista, convencional i barbotejant, que recolzava una crida patètica als Estats Units. Quan ens en vàrem anar al llit teníem encara la remota esperança de trobar l'endemà un mitjà d'escapar-nos, com havien fet tants d'altres. Un camió, un taxi, qui sap!

I aquest matí, de bona hora, ens desperta un soroll d'avions. Passen molt baixos, amb unes grans creus negres pintades a les ales. Per la cantonada es veuen passar automòbils, motos, carros d'assalt, ciclistes, tot d'un gris verdós invariable. Surto a tafanejar amb uns amics. Davant dels Invàlids ja hi havia, rígid en la seva posició de sentinella, un soldat alemany, vestit de gris verd, amb el casc també gris enfonsat fins a les orelles. Al capdamunt del gran màstil de la Torre Eiffel espetegava una bandera vermella amb un cercle blanc i, al mig, l'esvàstica.

¿Per què desesperar-se? Els fets ja ens duran la solució. París, ciu-

tat oberta, ha estat ocupada aquesta nit "sans coup férir", a les primeres hores d'aquest divendres, catorze de juny de mil nou cents quaranta. Al Quai d'Orsay, a la Cambra de Diputats, al Ministeri de Marina, a tots els edificis oficials on, ahir encara, la bandera tricolor representava el poder i la sobirania francesa, el pavelló de la creu gammada s'agita al buf de l'aire tebi.

Pugem pels Camps Elisis, entre botigues tancades i per voreres desertes. Anem a l'Etoile, perquè pressentim que allà tindrà lloc la gran cerimònia simbòlica de l'ocupació. Davant de l'Arc de Triomf hi ha una trentena de badocs, i molts militars alemanys, la majoria amb màquines de retratar. Damunt de l'arc penja també una enorme bandera vermella amb el cercle blanc i els quatre braços cargolats de l'esvàstica. Uns sentinelles immòbils, amb la cara inexpressiva de tan rígida, encerclen, cames obertes, la gran placa de bronze del Desconegut. A un costat de la plaça, una banda militar toca sense repòs el "Deutschland über alles", mentre els regiments que van arribant per totes les avingudes laterals desfilen entorn de l'Arc de Triomf. El grup de la Marsellesa, amagat sota una bastida monumental, no ha pogut tanmateix acabar d'ésser protegit pels sacs de sorra. Fa dies que la piràmide de sacs va enrunar-se i era l'arpillera esventrada deixa escórrer el seu contingut.

Über alles in der Welt... Per damunt de tot en el Món... Desfilen soldats, camions carregats, genets, i els ulls es cansen d'aquell gris-verd uniforme, el llegendari feldgrau destinat a conquerir Europa. Al meu mateix costat un home de mitja edat, ben vestit, amb una cinteta vermella al trau, sanglota sense fressa.

Nosaltres no som pas francesos, i tanmateix jo em sento un nus a la gola. Només som un grapat de catalans foragitats de la nostra terra, que no sabem què serà de nosaltres i que trobem la nostra única defensa en l'estret contacte de cada dia. Un dels que vanen el nostre grup parla amb un soldat alemany que fa cordó a l'Avenue de Wagram. Com que els altres no entenem l'idioma, li preguntem:

- ¿Què li has dit?

- Que avui era un dia històric. I ell m'ha respost sense gens de solemnitat, com una constatació molt natural: "Sí, avui ha mort la Llibertat!".

¿Ha mort, avui, en efecte, la Llibertat? ¿Aquesta Llibertat per la qual nosaltres ens hem batut tants de mesos, per la qual ens hem exiliat i en la qual encara confiàvem? El trepig de les botes teutòniques damunt les lloses de sota l'Arc de Triomf, els avions de totes formes i mides que travessen per tots costats el cel parisenc, els tancs que s'enfilen

pels Champs Elysées, fent molt més soroll que, fa onze mesos justos, els tancs francesos en la darrera gran desfilada de la Festa Nacional, tot sembla confirmar aquestes terribles paraules del soldat alemany. El vell món que avançava lentament cap a la pau mundial i cap a la felicitat de tothom sense treure del seu altar major l'efígie sagrada de la Llibertat, ara es veu trasbalsat, desfet i vençut. El símbol és fet a miques sota els tancs, monstruosos carros de Jaggernaut.

Sí, és molt possible que tingui raó aquest soldat jove, somrient i galtavermell que acaba de veure per primera vegada les perspectives famoses de París i es sent instrument perfeccionat d'una força que res no sabria contrarestar. Nosaltres vàrem perdre la nostra guerra al cap de dos anys i mig de lluita. Però nosaltres estàvem sols i no teníem força ni armes, i el país estava dividit per la guerra civil, que oposa els fills als pares i els germans als germans i que àdhuc a dintre mateix d'alguns de nosaltres encenia torbadores contradiccions. En canvi, els vençuts d'avui eren un dels països més rics del món, l'exèrcit més famós d'Europa. Tenien aliats i armament...

I, malgrat tot... Penso en els tres anys que vaig viure en aquella casa del número quatre del carrer de Muntaner, i en la gent que hi he conegut. Entremig de tantes cares vulgars, de tanta gent mesquina i sense interès, veig les faccions carrades de Josep Perramon, que no hauria abandonat per res del món el seu lloc de treball al "Vulcano" perquè entenia que el seu deure estava allí; la cara rodona del doctor Pla, tímid i enamoradís; els ulls brillants d'Angel Borredà, que descobria l'heroisme i la disciplina; l'exultació abrivada que feia tremolar la boca de Baltasar Cortés. Penso en els dubtes tràgics del pobre Feliu Salvans i en aquelles quatre noies tan boniques del cinquè, que feien d'entrenadores, i en el policia Romaní, i en Brandó, el patruller, i en Andreu Vila, ple de vèrbola. Penso, sobretot, en la pobra Victòria... Entre tots formàvem un mosaic variat i heterogeni, a imatge de la ciutat, amb colors i dibuixos que de vegades detonaven, com en el mateix país. Hi havia les tintes fosques: els traïdors i els espies, que es movien en l'ombra, els que negociaven amb la fam i amb la por i els que preparaven el triomf dels enemics. Hi havia els grisos i les rivges tintes esblaimades dels egoistes i els indiferents. I també hi havia, en una enorme majoria, els éssers abrandats d'ideal: ideal de pàtria o d'una justícia social absoluta. Eren els que volien construir un món perfecte, els lluitadors disciplinats de la resistència. Els que estimaven i els que sabien odiar.

Aleshores m'impressionaven per llur varietat i per llur pintoresc. Avui, vistos de lluny, comprenc clarament que n'hi ha prou. Per posar en

relleu totes aquelles existències manca una cosa, jo diria. Sense la bertat, sense la il.lusió de la Llibertat o, si voleu menys, la fantasm de la Llibertat ¿quina explicació tindria l'actitud de tots aquells éssers ¿Quina solta tindria que s'haguessin passat mesos i mesos defensant-se sota les bombes, passant gana i angúnia, abandonats per tot el món, que no sabia fer altra cosa sinó animar-nos amb la seva platònica simpatia, impotents enfront d'uns enemics armats fins a les dents per l'estranger?

Precisament per si fos veritat això que deia el soldat caravermell, que la Llibertat ha mort avui per sempre, m'ha semblat convenient de provar d'escriure els meus records d'aquella casa enorme del carrer de Muntaner. Un dia, qui sap si molt aviat, s'esborrarà de la mmembria dels mortals la imatge dels obscurs barcelonins que l'habitaven. Els esvorancs oberts en aquell i altres cent indrets de la ciutat per les bombes de l'aviació enemiga seran un dia o altre curullats per uns edificis inexpressius, perquè el terreny, a Barcelona, encara val molts diners. La meva narració farà potser més duradores aquestes imatges i aquell dolor que va sentir la ciutat quan la metralla li esquinçava les carns de pedra i ciment.

En aquests mesos del nostre exili he pensat sovint en la necessitat d'escriure una història detallada de la nostra guerra. D'altres deuran fer-ho molt millor que jo no podria. Un llibre com el que em proposo d'escriure, si me'n surto, podria esdevenir un testimoni encara més viu d'una època de crueltat i d'heroisme. Si la Llibertat, efectivament, és morta; si el món s'encamina cap a la perfecció matemàtica i implacable de la termitera, regida sense cap preocupació per la sort individual; si els homes han d'esdevenir, fatalment, els esclaus d'una societat tan perfecta com inhumana, el meu testimoni serà - posat que algun dia el llegeixi algú - el ridícul documental d'una era antiquada. Ja ho sé. Però ¿i si, malgrat tot, la Llibertat no fos encara morta? Qui sap! Hi ha eclipsis que fan témer que el sol no ha de sortir mai més, morts que semblen sense remei i que només són un somni misteriós del qual surts rejovenit i ple de nou vigor, com en els contes de fades.

Passi el que vulgui, he d'escriure aquest llibre. No vull disfressar els personatges, ni per millorar-los, ni per dramatitzar-ne la vilesa. No vull ni tan sols canviar-los els noms. Molts ja són morts i tots els altres - com jo mateix - deuen considerar aquella vida com un episodi fantàstic de llur existència. Hem estat dispersats a l'atzar. I ara només existim en el record d'aquells dies trasbalsats.

Començo a escriure, doncs. Per la finestra oberta de la meva mansarda veig tota una estesa de teulades que s'enfilen, escalonant-se, fins a les altures de Montmartre. Les cúpules del Sacré Coeur perden tot llur

Tau - 923 (8)

caràcter disgraciós de barreja d'estils i esdevenen, sota els ors i roigs del sol ponent, en una mena de gran mesquita, amb el seu minaret al costat. Les ales del Moulin de la Galette es destaquen de perfil, fines i malicioses, com quan Rossinyol vivia a la seva ombra. Tot es torna irreal en aquesta claror de posta. Àdhuc uns núvols solemnes de cotofluix, que donen un to escenogràfic al paisatge.

M'aboco per escoltar la ciutat, per sentir aquelles veus de París que un músic feia intervenir, amb llur varietat pintoresca, com a personatge d'una òpera. París, buit dels seus habitants, escolada tota la seva energia en l'èxode dels vuit dies darrers, avui és un oceà de pedra, immòbil i silenciós. Ni un lleu so no interromp el silenci. Cap al sud, avall, avall, molt més enllà de la línia del roc i de les onades enfollides de fugitius, hi ha Barcelona, hi ha Catalunya. Evocar-les avui, entremig de tantes incògnites, esdevé una necessitat de l'esperit. Aquesta evocació meva, prou que ho sé, comportarà més tristeses que consols. En aquestes hores, tanmateix, el cor defuig la joia i no gosa d'encerar-se amb l'esperança. L'operació màgica només val, doncs, com un simple acte de fe. Com a tal vull provar de realitzar-la, partint dels meus records.

I. - LA BOMBA I JERONI

- Us dic que n'hi ha set cents vint-i-tres! - exclamà Jeroni.- M'ho ha dit el doctor Pla aquest matí.

- ¿Qui és, el doctor Pla? - preguntà Tomàs, el quiosquer de la cantonada. Aquell dia només havia obert un parell d'hores l'establiment i ara feia tertúlia amb el Peret i Jeroni, davant del taulell de la taverna.

- Un estadant de casa. El quart tercera - aclarí, condescendent, el porter.- Fa poc que ha tornat del Clínic i m'ha donat la xifra oficial. Hi podeu pujar de peus!

No podia tolerar que li discutissin una dada procedent d'un veí de la seva escala. Els seus interlocutors havien d'acceptar-la a ulls clucs perquè, sobre les persones i les conductes dels estadants de la casa número quatre del carrer de Muntaner ningú sinó ell, Jeroni Murtra, que n'era el porter, no podia emetre judicis ni molt menys crítiques. Ell, per contra, no se n'estava pas. Era, doncs, una cosa decidida que el Clínic hi havia en aquells moments set cents vint-i-tres morts. I de ferits El Peret taverner volia detalls igualment precisos.

- De ferits, entre els dos Hospitals i les clíniques particulars, a les nou del matí d'avui hi n'hi havia mil cent quaranta-nou. Són les xifres donades a Defensa Passiva,- dictaminà Jeroni.

El tema estava exhaurit. Cap dels oients va gosar preguntar al porter d'on procedien les noves dades. Hi havia tants llogaters, tanta gent important i tants personatges misteriosos en aquella escala regida per Jeroni des del seu quiosc envidriat de la porteria! Ell duia el pèndol de la vida dels veïns amb una severitat no exempta de fantasia i de favoritisme. Si a algú esqueia, a Barcelona, el títol de "responsable", era indubtablement a Jeroni Murtra quan, al peu de l'escala, exercint un control directe de l'ascensor, o bé des d'un establiment pròxim a l'edifici -generalment aquest punt estratègic era la taverna del Peret, a la Gran Via - irradiava la seva autoritat indiscutida damunt del petit poble que era la seva casa.

- Tinc cent cinquanta estadants, segons el darrer cens - es complaïa a proclamar Jeroni.- I, d'aquests, setanta set vots vàlids, la quarta part d'una secció,- afegia, tot recordant com, a les darreres eleccions, aquell nombre elevat de votants li havia permès una sèrie de petites transaccions, sense distincions de matisos polítics, però remuneradores. Hi havia hagut tants canvis de llogaters!

- D'ençà que hi ha el vot femení, tinc molta feina a controlar el meu col.legi - no oblidava mai de concloure, amb tot de maliciosos sobreentesos.

Li agradava de cultivar pel barri la seva fama de Don Joan. Exagerava una mica, és clar, quan donava a entendre que, a la seva escala i d'altres ell no deixava res per verd. El Peret i àdhuc el quiosquer ja ho sabien. Però, realment, aquella casassa era una mena de poble, amb l'activitat desigual de ruc fantasista que hi regnava a tota hora. L'ascensor no parava mai de pujar i baixar, quan no estava espatllat - i això passava dia per altre, invariablement. La mainada el prenia com una atracció gratuïta, amb emocions assegurades de tan bona qualitat com a les Muntanyes Russes del Maricel Parc. D'amagat sempre de Jeroni, naturalment. L'esport tenia uns riscos que li donaven el seu prestigi. Més d'una vegada l'ascensor s'havia quedat encallat entre dos pisos i havia calgut avisar els bombers, amb llur escala meravellosa, per a alliberar d'aquella gàbia sospesa a mig aire tot un carregament de marrecs de l'Herreros o del Carmelo Andújar.

Com que ja sabien amb detall totes les característiques de la funció social de Jeroni, els assidus de la taverna del Peret s'haurien estat com d'escaldar-se de contradir-lo. Sabien que el porter tenia mal geni, sobretot quan hom discutia aquells temes i, de retop, la seva autoritat. Aquell matí, altrament, l'establiment estava desert i ni el venedor de diaris ni el taverner estaven gaire per discussions. Una mena de inquietud rosegadora, barrejada amb estupor i amb onades d'esglai, els aclaparava. ¿No s'acabaria mai, allò?

- Cada dues hores,- digué Tomàs, com a conclusió d'un monòleg interior, que tothom podia seguir perfectament, perquè era el mateix que es desenrotllava a cada cervell.- Diu que ja ho deien uns fulls que van tirar ahir. I això durarà fins que ens rendim!

La copa de conyac "Tres Diables" que tenia al davant no ajudava pas a enfortir l'optimisme. D'una glopada va empassar-se'l, malgrat el gust estrany - de brisa i d'aiguarràs alhora.

- ¿Qui els ha vistos, aquests papers? - preguntà el taverner.- Algun feixista, m'hi jugaria un "cerejillo".

- Ep! La senyora Gertrudis n'ha tingut un als dits,- assegurà Jeroni.
- Però no deien res d'això de les dues hores, sinó: "Rojos separatistas, rendíos a Franco!"

Era ben possible que ho diguessin. Com també podien dir qualsevol altra cosa alarmant, aquells fullets misteriosos que volejaven com a papallones entre la polseguera de les explosions i que afegien a l'horror real la crueltat de l'amenaça. El Peret, de darrera estant del taulell

Fon-923(11)

contemplava melangiosament els vidres trencats de la façana, que li recordaven la formidable explosió de la vigília. Al seu mateix davant, a l'altra banda del carrer, tot de portes de ferro de magatzems es veien recargolades, inflades monstruosament. L'expansió de l'aire, en el moment de l'explosió, havia creat aquelles formes grotesques. ¿Podria mai oblidar aquells segons horribles? Tots els altres records de la seva vida de barceloní avesat a trasbalsos - de la Setmana Tràgica als fets de maig, passant per les vagues generals del 17, la nit del sis d'octubre i tot el matí del 19 de juliol - i que s'havia trobat al Marroc quan el desastre d'Annual, en els moments més angoixosos de la campanya, s'esvaïen al costat de l'horror concentrat d'aquella impressió eixordadora de caos, de fi del món. Tot s'esberlava i es desfeia en uns segons, l'atmosfera, les cases i el sól. I les carns eren esquinçades per aquells xiulets trepidants que anaven apropant-se i que us deixaven un moment, potser només unes dècimes de segon, suspès en l'espera de la catàstrofe. I les catàstrofes es produïen i s'encavallaven amb sorolls espaventables que retrunyien per tots els àmbits de la ciutat, ressonaven en les pedreres de Montjuïc i en els pendissos de Sant Pere Màrtir i de Collcerola amb una bonior de tempesta. Com una apoteosi d'aquells instants que el cor s'enfilava a la boca i es segaven les cames, tornant-se balbes com xxxx si estiguessin fetes de serradures, venia aquella explosió que es multiplicava per mil i que llançava per tots els carrers de la ciutat una furiosa ventada que estavellava portes i envans, trencava els vidres i trinxava els arbres, fent-ne un xemic de fulles tendres, totjust brotades, entre la runa i les desferres. Un núvol espès de polseguera s'havia abatut damunt del carrer i per damunt dels caps seguia planant la ronca amenaça dels motors d'aviació que feien la seva ruta, qui sap si esverats de llur gesta. Quan, uns minuts més tard, Tomàs va refer-se de la primera impressió i arribava fins al davant de la Universitat, d'altres emocions el corprenien.

- Avui encara han trobat cinquanta morts, entre la runa de la Gran Via - indicava amb precisió Jeroni.- N'hi ha per un mes, de treure desferres.

Com cremava, aquella cantonada! A tots dos costats de la rambla hi havia un tramvia, que s'havia desintegrat amb tots els seus passatgers. Un Marina-Sants i un 5, va comprovar maquinalment Peret, en veure les línies on estaven. Ara eren només uns munts informes de ferralla, colgats sota muntanyes de runa. ¿I on era la façana de la casa de la Publi, i la meitat de la del Baró de Bonet, amb les seves columnes massisses de pedra? ¿On havia anat a parar tota la casa del da-

Fon. 923 (13)

vant, on hi havia "Los de Ayer y los de Hoy"? Al mig de la calçada central s'ajuntaven les dues onades de runa, els blocs de pedra i els maons, les jàsseres de ferro i les barenes dels balcons, la fusta i el guix, i el paisatge urbà s'havia convertit en una cosa sobrenatural com un cràter lunar. Entre les dues onades, un abisme profund i estret curullat per tot de cadàvers mutilats. La sang corria, barrejada amb els bocins de vidre, amb les llambordes del carrer, amb les pedres i el guix de les cases. A la cantonada de baix del carrer de Balmes cremaven dues botigues amb grans flamarades. Els ~~embans~~ avions es desplomaven amb estranys cruixits.

- ¿I aquesta nit, com ha anat?

- Cada bombardeig ha caigut a una barriada diferent. Aquesta vegada no nhaven pel centre, sinó pels afores. N'hi ha hagut a Sant Gervasi, a Sarrià i a Sant Josep de la Muntanya. Fins prop de Vallvidrera han anat a parar les bombes! - seguia informant, amb la seva autoritat indiscutida, Jeroni.- Els del primer quarta, que se n'havien anat del pis per por i passaven la nit a la torra d'uns parents, han sentit caure tres bombes ~~xxx~~ al costat mateix. Els Fornaguera, del quart quarta, havien anat a dormir a casa d'uns coneguts, a la Bonanova, i no han pogut aclucar els ulls en tota la nit: se'ls han trencat tots els vidres de la casa, amb les explosions.

Sentia una real satisfacció en constatar que les desercions dels estadants porucs - aquelles desercions que l'havien ofès com un insult personal, potser perquè ell era incapaç d'imitar-los - havien estat punides pel destí. Tots tornarien a Muntaner, 4. D'altres se n'havien anat a dormir al ras, cap a Sant Pere Màrtir i el Tibidabo: fins n'hi havia que s'havien arribat a Esplugues. Carregats de mantes i de màrfegues, havien sortit a la tarda, per passar la nit entre els pins, perquè es sentien insegurs sota qualsevol sostre. D'altres encara s'havien instal.lat al Metro, a la Plaça de la Universitat, o bé a Urgell. Jeroni menyspreava, sense atenuants, tots aquests desertors.

- Cada dues hores vénen - repetí el Peret, com un ressó de la dita de Tomàs.- Si això dura gaire, us ho ben asseguro, aquesta nit tanco la botiga i me'n vaig a Cornellà amb la dona.

Els tramvies passaven, carregats de gent com sempre. Havien hagut de canviar l'itinerari. Ara tots desviaven cap a la Ronda i Pelai. Una llarga corrua de cotxes i camions feia cua al dipòsit de benzina de Pelai, i l'ordre era exemplar.

- Avui ja hem dinat i fins hem pres café,- conclogué Jeroni.- No ens estafaran pas de gaire.

Tars 923 (13)

Un so prim, insidiós, que es filtrava per tot arreu i esdevenia més agut fins a barrinar les orelles, dominà de sobte els altres sorolls del carrer.

- Sentiu? - exclamà Tomàs, amb la veu trencada i a punt d'esblaimar-se. No hi podia fer més, les sirenes el trasbalsaven, li accelaraven els batecs del cor.

- Ja hi tornem a ser! També podieu haver callat, vós, també! - Per al Peret, l'observació filosòfica del porter havia estat com una mena de provocació.

Els tramvies s'aturaven en sec i es buidaven de llur càrrega. La gent corria, esverada, en direccions oposades. Molts anaven cap a la boca del Metro. D'altres es ficaven a les entrades de les cases que els semblaven més sòlides. Segures? Quines ho eren? Del sostre mort al segon soterrani, després de llur esventrament total, les cases de la Gran Via semblaven riure's d'aquelles precaucions. Les diferents sirenes havien ajuntat llurs veus i gemegaven a cor.

- Si voleu anar al soterrani - advertia el taverner,- vosaltres mateixos. Us adverteixo que no té res de segur.

- No m'agrada amagar-me sota terra. Quan estic encaut com un conill, penso que potser mai més no en podré sortir. Recordeu-vos d'aquells veïns de la casa de la Gran Via, tocant a Bruc, que van estar-se enterrats sota la runa tants dies. Sí, home, aquella casa que hi va caure una bomba el 31 de gener!

Era, precis com sempre, Jeroni, arxiu vivent de la Defensa Passiva. L'evocació no fou gens apreciada pel quiosquer, que cada vegada es sentia més neguitejat i que s'apropava al pas de la porta per parar l'orella. Ell hauria volgut refugiar-se al soterrani. Però, després d'aquells records, qualsevol s'hi atrevia! Anar-se morint de fam i de set i d'asfixia, colgat per tota una casa enrunada, com aquella pobra gent! S'esgarrifà. Tot d'una féu un signe amb la mà als altres ocupants de la taverna.

- Sentiu?

Era una explosió profunda, que sonava com un tro en l'aire.

- Són els antiaeris del Carmel - pontificà Jeroni.

Ara s'apropava, inconfundible, molt amunt del cel, un rondineig de motors. Els canons de la D.C.A. espetegaven inútilment. Tots els sorolls del carrer s'havien extingit. Tomàs treia el cap enfora, tímidament, per veure en el cel els nuvolets blancs dels obusos. A l'altra vorera algú va cridar, assenyalant cap al costat de Badalona:

- Mira-te'ls! Van cinc!

Tom. 923 (14)

Tomàs intentà de descobrir-los, sense allunyar-se gaire de la taverna. Però de sobte va sentir un espetec no gaire llunyà, i un altre de més proper encara. Corregué cap a la botiga.

- Ja s'acosten! - anuncià amb veu tremolosa.

Maquinalment, s'havia tret un llàpis de la butxaca i se'l posà a la boca, travessar. A banda i banda dels llavis les puntes rosegades de la fusta li dibuixaven un segon bigoti, encara més grotesc que els quatre pèls grisencs que duia sota el nas. Explicà, sense treure's el cilindre de fusta d'entre les dents:

- El noi m'ha explicat que això és el que hi ha millor per protegir-te. Per mor dels gasos, sabeu? Qualsevol es deixa esbotzar, només per ~~no tenir~~ manca de precaució de tenir la boca mig oberta!

No era pas el moment d'explicar teories. Els motors es sentien cada vegada més clars, les explosions alternaven ~~xxxxxx~~ bombes i antiaeris, i cada vegada eren més sorolloses. De sobte, un xiulet penetrant va fendir l'aire, amb una remor entre allau i catarata. "Com si deixessin anar vint mil persianes a la vegada. O potser millor, com si s'esclafessin unes quantes dotzenes de sacos de ~~xxxxxx~~ cristalleria - va dir-se Jeroni. Coneixia prou el soroll i sempre maldava per a identificar-lo amb d'altres de més inofensius i classificables. La respiració va encongir-se, en la dolorosa expectació. Gairebé en el mateix moment va produir-se l'explosió eixordadora. Però aquelles fraccions de segon que s'havia fet esperar els semblaren eternitats.

Els tres homes s'havien aclofat, amb el cap mig ficat entre els genolls, a un recó de la taverna, entre les botes i la paret. Es guaitaren sense dir-se res. Aquella ja havia caigut. Un altre xiulet travessà l'atmosfera.

- Una altra! - va rondinar Jeroni.

L'explosió era més pròxima, encara. Les parets trontollaren. Un altre vidre va trencar-se.

- Ara sí que va per nosaltres,- pensà Peret. Esperava anguniosament, amb el cap buit, sense poder evocar res més que aquell parell de quilos d'arròs que li havia promès un client i que la dona esperava amb candeletes.- Si almenys pogués encara menjar-me un bon arròs!

La nova explosió ressonà també fortíssima, uns segons més tard. Però tots tres homes van tenir la sensació que ja s'havia produït darrera d'ells. Les altres dues van sonar, indubtablement, molt més lluny encara. Ara els antiaeris tornaven a sentir-se clarament. Llurs detonacions feien un acompanyament als esclats de les bombes. Els tres homes s'aixecaren, insegurs, com si no es retrobessin en llur integri

Ten. 925 (15)

tat. La cara rodona i sanguínia de Tomàs estava blanca com un paper, amb la ratlla incongruent del llapis vermell entre les dents serrades. El Peret sospirà profundament. Jeroni va deixar anar un renec alleujador.

- Ja han passat, aquests malparits!

- Mentre al darrera no hi vingui una altra esquadreta!

Escoltaren un xic, orientant-se amb els antiaeris.

- No, ara peten els de Montjuïc. Els del Carmel ja no tiren. Si no giren cua per tornar-nos a repassar, em penso que aquesta vegada ens n'hem tornat a sortir. Pel forat del pany, això sí!

Mentre parlava, Jeroni s'havia apropat al taulell. Encara tenia mitja copa de "Tres Diables". Va beure-se-la d'un glop, per refer-se.

- ¿I on deu haver caigut, la darrera?

Per força havia d'ésser molt a prop. Tragueren el cap al carrer. La gent ja corria adelerada, fent alguns crits sense significat precís. Una polseguera negrosa planava com una boira irrespirable. Els antiaeris reduïen llur concert. Jeroni mirà d'orientar-se entre aquell núvol de pols. Uns quants homes ja corrien carrer avall.

- ¿On ha estat, això? - preguntà a un.

L'home va assenyalar vagament cap a la Ronda de Sant Antoni. El porter va seguir-lo, corrent com ell, sense ni acomiadar-se dels companys. Corria sense saber per què. En arribar a la cantonada va comprendre-ho. Entre l'espessa nuvolada, a l'altra banda de la rambla, un munt enorme de runa i de desferres recargolades assenyalava, al costat d'un gran forat en terra, l'indret on hi havia hagut la casa número quatre del carrer de Muntaner. Li sortí un altre renec.

- Maliatsiga! Justament a casa!

L'esdeveniment el desfavorotava, ultrapassava els seu afany de notorietat, el submergia en la tragèdia ciutadana i en feia un personatge destacat. Tingué un primer pensament maliciós.

- ¿Què deurà dir l'amo? Que es f...: li'hi està bé, per brètol! Al capdavall l'hi han fet els seus!

Tornà a córrer cap a la casa. Per la Ronda tombava també un camió ple de gent.

-¿Quants n'haurà enganxat, a casa?

Féu un ràpid balanç dels llogaters que devia haver-hi en aquella hora, a la casa. Però li mancaven noms i fesomies. Prou que ho sabria ben aviat!

Només en arribar al davant mateix de la casa i veure com uns homes en mànegues de camisa recollien un cos exsangue, que no pogué identificar - una dona, a ben segur, però cap veïna, n'estava segur

Mon. 923 (16)

Aleshores se li acudí que la seva filla també devia estar allí.

- A veure si li haurà passat alguna cosa, pobra Angelina!

Prou que ho sabria ben aviat! Ara calia estar a l'alçada de la situació. S'adreçà al cap de la brigada de Defensa Passiva i a l'urbà que l'acompanyava.

- Sóc el porter i el responsable de l'escala,- va anunciar.

==========

Tom. 925 (17)

II.- EL SEGON DIUMENGE DEL MES

Els sorolls del diumenge tenien un ritme particular. Del llit estant, allargassant el repòs en una matinada que no podia tanmateix fer se excessiva, Jeroni els identificava. De bona hora, molt abans que el dies feiners, trontollaven les escales sota les corredisses dels xicot i les noies que se n'anaven a Castelldefels o a Montgat. Ja sabia qui eren: el noi del procurador i el seu company Ferran - el fill de la vídua del principal - amb Ernestina, la seva germana; el matrimoni ale many, que sortia carregat de motxiles i paquets; Borredà, l'empleat municipal del tercer segona, amb la dona (la sogra se n'aniria a passar el diumenge a casa d'un altre fill casat); els dos nois grans del pobre Salvans, i tota la família Perramon, que eren els que feien més fressa perquè sempre s'oblidaven alguna cosa. Tot això durava de cinc a set, d'acord amb els horaris dels distints trens, i Jeroni els maleta cordialment, tot tombant-se en el llit xafogós, entre les ombres in decises de l'ensunyament. Després venien unes hores de silenci. Llàstima que no les podia aprofitar totes. I això que Angelina, pobra menuda ja es llevava a les set per obrir la porta de l'escala, escombrar l'entrada i la vorera i després ocupar el seu lloc de sentinella al quiosc envidriat. Quin dia era, aquell? Diumenge, i dotze. El segon diumenge de mes. Tampoc ell podria estar-se gaire més estona al llit. S'exposava a que l'animalot del propietari es presentés d'un moment a l'altre, com tots els segons diumenges de mes. Si no el trobava d'estaqueta a la porteria, li etziberia un escàndol. Quin ofici més fastigós!

El silenci s'espessia, com si el sol, en agafar força, n'hagués fet una massa atapeïda com l'asfalt dels carrers, que s'enganxava als talons. Fins i tot semblava com si els tramvies, que tancaven la casa entre dues zones de grinyols de rails i cops agits de campaneta hagues sin atenuat llur estrèpit. Ni els de la Ronda, tot i que els "Astilleros" devien passar curulls en direcció a la Universitat, ni els de la Gran Via, amb llur soroll característic de ferro i llauna sense ajustar (aquests pocu devien anar buids, a aquella hora), ni tan sols les grans baluernes dels cinquanta-vuit, que prenien la corba de Muntaner amb un devessall de xisclets i gemecs de rodes, no feien avui tanta gatzara. Respectaven, és clar, el repòs dominical. No eren pas com aquells guillats que tornarien al vespre, vermells com a llagostins, macats i escaldats, convençuts que s'havien divertit molt, i condemnats a no dormir en tres nits per la coïssor de la pell rosegada pel sol de justicia de la platja. Ni feien tampoc com aquell brètol

de Genis Fortuny, que tenia la pensada de venir els diumenges, només per fer la guitza al pobre senyor Mercader. La figura del propietari, amb els seus ullets desconfiats, el bigoti gris retallat i el cos revingut dintre els vestits ben tallats, tornà a aigualir-li els voluptuosos plaers de la matinada dominical. Donà una ullada, en la penombra de la seva cambra, a l'esfera del despertador. Les nou. Hauria de llevar-se. Ja era ben trist que pel caprici estúpid d'aquell milionari amb mala bava (ves a saber amb què havia haver fet els diners! Honradament, no: prou que ho sabia Jeroni, que honradament mai ningú no s'havia fet ric)i per la maligna fantasia de l'home que es complau a empipar els seus consemblants, hagués ell de renunciar aquell diumenge a la petita felicitat de prolongar fins a les onze el seu son travessat per moments de consciència que el feien encara més saborós. Tornà a renegar de l'ofici, mentre saltava del llit, entresuat, i anava a refrescar-se sota el doll de l'aixeta.

Jeroni es contemplà al mirall, posat al dessota d'una de les claraboies del celobert, per estudiar si li calia afaitar-se: els barbers estaven tancats, els diumenges. Però la seva barba d'un parell de dies encara podia passar. Li feia tanta mandra ensabonar-se i haver de treure del seu estoig aquell raor mai prou ben esmolat! Tot i que les galtes i el mentó apareguessin ombrejats per aquell pèl dur i punxegut, la cara li semblà passadora. Veié amb certa complaença en el mirall els ulls negres, amb aquella llangorosa caiguda que un dia trasbalsava tant la seva difunta muller i que encara avui tenia un positiu èxit entre les dones. Els cabells espessos, sense ni un fil blanc, marcaven unes ondes lluentes - l'altre orgull de Jeroni. El nas era una mica llarg, el front estava solcat d'arrugues, la boca de llavis prims s'obria damunt unes dents gens perfectes ni blanques, les galtes eren xuclades i les orelles massa separades del crani. Tot plegat no estava gens a l'altura de la baronívola bellesa d'ulls i cabells, i donava a la cara una expressió entre cínica i fatigada. En conjunt, Jeroni Murtra estava ben satisfet del seu físic. Quan sortí, en cos de camisa, a l'entrada, i veié Angelina que arribava amb la llet per fer-li l'esmorzar, s'adonà novament que aquella noia de dinou anys no feia gens d'honor a l'heretatge patern. Ni tan sols al matern. La difunta tenia una plenitud de formes i una gràcia en el somriure que no podien pas retrobar-se en la figura magristona i estreta de pit de la noia, amb els seus cabells mats i rogencs com l'estopa i la seva cara pigallada. Feia anys de la mort de la pobra Esperanceta, però la imatge que en tenia Jeroni era prou viva: la

noia no se li assemblava gens. I si la seva vanitat de masc[illegible] hagués permès, hauria arribat a sospitar si la naixença d'Angelina era el producte d'una infidelitat de la difunta. Al capdavall, només hauria estat una correspondència a les moltes infraccions de la fe conjugal que ell havia comès de casat. Però el dubte no era permès. Esperanceta conservà fins a la mort un tal encegament pel seu home - a Jeroni això li constava - que per a ella no n'existia cap més al món. I no obstant, aquella Angelina... Que n'era de poc afavorida, pobra filla!

- Han dut ja els diaris? - preguntà, autoritari.

- Sí. Tots són al quiosc, - va contestar la noia, entrant a la porteria per fer l'esmorzar.

Jeroni va assegure's darrera els vidres per a repassar-los. Quinze Vanguàrdies, cinc Noticies, tres Humanitats, dues Publis, dos Diluvis, dues Solis, un Matí. El compte era just. Donà una mirada distreta als títols dels diaris polítics, negligí el full sindicalista la prosa catòlica, repassà la cartellera d'espectacles i la crònica teatral del Diluvio i obrí una Vanguardia que es reservaria per al seu ús personal. Era un exemplar que sobrava - errors de l'administració - però que, si haguessin vingut justos els diaris, també s'hauria quedat a la porteria, i un veí o altre s'hauria quedat sense. Carregant-ne la culpa als repartidors, en paus.

Mirà les pàgines il.lustrades i les esqueles mortuòries, amb la vaga esperança de trobar-hi algun conegut. Anar a enterraments era una de les seves ocupacions predilectes, i per poc que podia s'arribava fins al cementiri. De vegades s'esqueia que era el Cementiri Vell, on estava enterrada la pobra Esperanceta, i ho aprofitava per passar davant d'aquell nínxol de quart pis, comprovant que encara s'hi conservaven les flors naturals de l'any passat. De totes maneres, anar en cotxe i de franc per Barcelona sempre resultava agradable. I el cementiri de Can Tunis oferia una magnífica vista damunt del mar. Però aquell dia, tots els morts eren gent desconeguda del porter. Ni articles ni telegrames no li digueren res. Al món no hi passava absolutament res: vagues sense gaire interès, llevat de la de la Construcció, a Madrid, que ja s'allargava massa. Havia explotat un petard al costat d'una estació de gasolina. La guerra d'Abissínia s'havia acabat del tot, i cap altra emoció internacional no es perfilava en l'horitzó. No, els diaris no tenien cap interès. Reservà, tanmateix, la "seva" Vanguàrdia, per llegir més tard, amb tot repòs, el fulletó, i va tornar cap a la porteria.

-¿Ja està, aquest cafè amb llet?

S'assegué davant de la taula i començà a escrostonar el llonguet, tebi i daurat pel forn d'on feia poc sortia. Mentre esmorzava, va assegurar-se que tot estigués en ordre.

-¿Has fregat bé l'entrada i l'escala fins a l'entresol? Recorda't que demà s'han de fer els daurats. ¿No s'havien de canviar dues bombetes del replà del quart i del segon? Per mi és aquell xicotot del joier, que s'entretó a tirar-hi al blanc. Ves que l'atrapi: prou sabrà el pa que s'hi dóna!

Angelina només assentia, tot engolint el pa sucat en el cafè amb llet.

- Quan acabis, ves a dur els diaris als pisos. Ja saps quins són. El Matí és per als Corominola. Les Solis per al Cortès i aquell del sisè sisena. Les Noticies...

- Sí, home, ja ho sé!

Se la mirà, una mica sorprès pel moviment d'impaciència de la noia. Com que ella ja s'aixecava per anar a fer la distribució ordenada, no digué res. En realitat, allò era un servei que no estava pas comprès en el duro mensual que li donava cada vei - llevat d'alguns potentats que n'hi allargaven dos, i àdhuc tres, òbols propiciatoris de petits serveis o complicitats discretes. Cada matí, en baixar per anar al forn o a la lleteria, o bé sortint cap al treball, cada llogater prenia el seu diari, i Jeroni només pujava, a mig demati, La Vanguardia de la franceseta del quart i les Noticies del senyor Mercader el procurador. Però avui era diumenge, i el repòs extraordinari de les festes aconsellava una derogació amable del ritus. Comprenia que els llogaters li agraïen de poder tenir, a l'hora de l'esmorzar tard o al llit estant, tot el reflexe de les coses que passaven pel món.

Acabà d'esmorzar i sortí a temps per veure les cames fines i els genolls rodons, que omplien la seda transparent de les mitges, de Quimeta Fornaguera. La noia baixava molt depressa, amb la mantellina a la mà.

- Bon dia, Jeroni! - va llançar-li amb un somriure fresc com una rosa.

- Bon dia, maca! Cap a missa, oi? Que vagi de gust!

Va fer-li un ullet imperceptible, al qual contestà el mateix somriure de totes les dents que il.luminaven els llavis vermells i la brunesa de les galtes. A missa! A trobar el xicot, anava! Ferma, la mosseta: disset anys ben aprofitats i que florien en les sines menudes i lliures sota la bruseta de seda blanca, en els braços colrats

com el pa morè, en la lluïssor dels ulls negres i de les dents blanquíssimes. Quan Quimeta travessava la porta va trobar-se amb el senyor Fortuny, que acabava de baixar del taxi i que va examinar-la llargament, amb una mirada apreciativa, mentre ella se n'anava carrer de Muntaner amunt, cap a un possible Sant Josep Oriol.

Passada la llinda, el propietari es sentí arrencat a la seva contemplació pels ulls respectuosament irònics de Jeroni. El narrador es veu obligat de confessar, en arribar a aquest punt, que el misteri de les relacions entre el porter i el senyor Genís Fortuny, milionari i home de sentiments no pas massa filantròpics, no ha estat mai posat del tot en clar. Hom podia suposar, després de sentir les exclamacions del propietari contra la deixadesa de Jeroni, que al seu parer confonia el quiosc envidriat amb unes fabuloses i productives Amèriques, i comparant-los amb les copioses malediccions que al darrera del senyor Fortuny es permetia el porter, que si l'equilibri sempre inestable no es trencava mai potser existia una complicitat en operacions delictives o qui sap si el coneixement d'una caiguda pretèrita del milionari. Totes les conjectures són permeses, àdhuc la de creure que Jeroni Murtra, que evidentment no era cap model de porter i podia molt bé practicar les arts tèrboles del xantagista, conservava simplement el seu lloc per la força de la inèrcia i perquè al procurador li feia mandra de cercar-li un substitut.

- ¿Qui és, aquesta noia? Viu a l'escala? - preguntà el propietari.

- Sí, senyor. Es la filla d'en Fornaguera, que viu al quart quarta. Se'n recorda? Es aquell joier i rellotger que té una entrada al carrer Pelai, sap? Bona gent!

- Paguen puntuals?

- Ja ho crec! Es bufona, oi, aquesta nena? Imagini's que, com que no pot anar als banys cada dia, se'n puja els matins al terrat i s'hi posa en mallot per torrar-se bé. Aquesta canalla que avui puja té cada mania!

Baixava una dona jove, ni ponicà ni lletja, sense mitges. Al seu darrera, Angelina, que ja havia repartit els diaris.

- Bon dia, senyor Fortuny.

El propietari no se la mirà gaire. Tot el que li interessaven les xicotes que tenien una adolescència picant i prometedora com aquella de la brusa de seda blanca, el molestaven les realitats disgracioses - aquella noia del porter, amb els seus cabells roigs

i esllanguits i el nas massa llarg.

- ¿Deu ser a casa el senyor Mercader, oi? - preguntà l'amo.

- No l'he vist sortir en tot el matí, i això que d'ençà de les set que estic al pas de la porta - mentí Jeroni.

- Sí que hi és - confirmà la noia.- Li acabo de pujar el diari.

Els ulls verds del propietari la miraren amb certa rancúnia.¿No se n'aniria cap a dintre, d'una vegada? Davant d'ella no podia parlar de certes coses amb el porter. Aquest ja li obriria l'ascensor.

- ¿Vol pujar-hi?

- Sí. Vaig a veure'l. - Dubtà una mica.- Quan baixi, he de parlar amb vós una estona.

- A les seves ordres, senyor Fortuny.

La gàbia de vidre i fusta s'enfilà per l'ull de l'escala fins al tercer pis, seguida per l'esguard sorneguer de Jeroni. Després el porter va girar-se cap a Angelina.

- Ves, noia, ves, a fer el dinar i a endreçar - va encarregar-li.

Mentre el propietari passava comptes amb el procurador i se li enduia el que aquest ja havia recaptat, Jeroni es posà al quiosc, a llegir distretament el diari. S'imaginava l'entrevista dels dos homes. El milionari protestaria que aquella casa era Xauxa, que només pagava qui volia, que les reparacions se'l menjaven de viu en viu i el capital mai no li donava els interessos normals, aquell sis per cent que no podia fallar perquè sinó se n'anirien per portes totes les regles del crèdit i l'honestedat en matèria de propietat urbana. I sabia tots els arguments que li oposaria el senyor Mercader: les vagues, que havien fet endarrerir alguns dels llogaters; els pisos buits, que costaven de tornar a llogar si no es pintaven i empaperaven de nou; les avaries de l'ascensor, sotmès a un tràfec tan considerable.

- I què? Per això l'hi tinc ací, a vostè! Perquè m'estalviï aquestes despeses, perquè no em llogui els pisos als mals pagadors, perquè els faci deixar un dipòsit per les reparacions que s'hagin de fer quan se'n vagin. Empaiti-me'ls, els que es retrassen! Faci desnonaments!

- I després se'm queixarà que els comptes de procurador surten cars,..- insinuà l'administrador.

- Es que no s'hi hauria d'arribar, a haver-los de treure, si s'haguessin ben triat, abans de llogar-los els pisos! Jo no tinc aquesta casa com un asil ni com una obra de caritat: la tinc com un negoci. O em dóna el sis per cent net, o plego!

Jeroni també sabia per endavant la mena de conversa que Fortuny

volia tenir amb ell. Informacions precises sobre les noies que vivien a l'escala, amb força detalls sobre llurs costums i llur vulnerabilitat.

- Es deu pensar que això és un tancat que té només per a la seva caceta! Si sabés que jo l'hi faig tant de forat!

I, també ¿per què no es dirigia a la senyora Gertrudis, aquella dama d'aspecte venerable del segon quarta, que rebia tantes visites de noies i senyors? De segur que ella podria donar-li indicacions més detallades i àdhuc oferir-li programes més variats. Però Genis Fortuny tenia - prou que ho sabia el porter - l'orgull de caçar tot sol. El que volia era que un altre li aixequés les perdius.

- Que es compri un parell de gossos caçadors!

Eren les onze, i la casa semblava desvetllar-se del tot. Se sentien aixetes a tota pressió, que feien xiular les canonades; trepig i tancament violent de portes, persianes que s'enrotllaven o baixaven amb una gran fressa de fusta i grinyol de corrioles; la gramola de l'argentí del primer quarta, que ja començava a abocar cançons franceses i balls americans; los criatures de l'herbolari de l'entresol, que s'empaitaven pel terrat - i això que tantes vegades els ho havia prohibit. L'escala també s'animava. Les dones baixaven per anar a missa o al forn. Les botigues estaven tancades, però el sastre de l'entresol primera s'arribava a comprar el tortell a una pastisseria del carrer de Pelayo, i una de les quatre germanes del cinquè segona - Carme, la Tardor - sortí per veure si trobaria brioxos i pernil.

- Aquesta tarda tenim convidats, sap? - explicà a Jeroni.- Celebrarem el sant de l'Enriqueta i el meu.

- ¿I no aneu als banys, avui?

- Hi ha massa gent, els diumenges, no troba? I aquesta nit ens n'hem anat a dormir a les cinc. La feina que he tingut per despertarme, i això que havia posat el despertador! Les altres encara dormen.

S'allunyà tota atrafegada. A contraclaror, al pas de la porta, les formes se li transparentaren sota el vestit d'estiu, com si anés nua. Jeroni se la mirà amb el seu aire de coneixedor. Aquella xicota també era ferma. Vint-i-set o vint-i-vuit anys devia tenir. Situada entre Rosa, la més gran, que entrava amb la seva bruna morbidesa en el punt dolç de la trentena, i Enriqueta, la petita, que tot just acabava de sortir dels vint anys i semblava encara més joveneta, amb els seus cabells rossos trenats damunt del cap i l'esveltesa adolescent del cos. Carme i Conxita, les dues mitjanes, oferien, malgrat

Tau 923(24)

llur edat tan semblant, un contrast encara més viu. Conxita era blanca de pell, rosada de galtes, plena de pit i de malucs, d'una opulència acusada per la seva cabellera platinada i per les seves cames, fines de turmell, i que prenien - segons el cànon adoptat feia anys per Jeroni, després d'una converses amb un cambrer amic que havia treballat a París - la forma precisa d'una ampolla de xampany invertida. Carme, en canvi, s'havia donat a les tannares baixes, als maquillatges ocres, als vestits de gran volada, i els seus cabells eren tenyits d'un color delicat de fulla morta. Els innombrables amics de les germanes, clients seus addictes en llur tasca d'entrenadores en aquella "acadèmia" de la Rambla de Catalunya, les havien batejades facetiosament "les quatre estacions". El porter, que no tenia l'ànima gens poètica, pressentia aquesta comparació, i es limitava a reconèixer que totes quatre eren prou "cases" i que, imparcialment, feien honor a l'escala.

Ben a l'inrevés d'aquells benaventurats germans Corominola, de l'entresol segona. Eren uns concos empedreïts que havien passat feia dies la cinquantena i que vivien tots sols, guanyant-se prou bé les mongetes, l'un amb la seva feina d'escrivent de notari, i l'altre a base de dur els llibres, a hores variades, a quinze o vint cases que no podien permetre's el luxe d'un comptable permanent. Baixaven ara, idèntics en llurs vestits negres i els colls i punys planxats d'estiu i hivern, cofats amb els capells de palla que havien resistit el sol de tres estius, i disposats a la disbauxa dominical invariable. De primer, entrien a missa a Betlem, es passejarien per la Rambla i dinarien a un restaurant econòmic dels volts del Portal de la Pau. Després en la "Gaviota", travessarien el port fins a l'extrem de l'escullera i tornarien poc a poc, caminant entre els pescadors de canya, les famílies prolífiques que berenaven a les roques artificials, i les parelles extàtiques, fins a la Barceloneta. Després, a peu sempre, fins a caseta. Jeroni no s'havia mai preocupat d'esbrinar els noms de fonts d'un i altre: eren tan exactes de figura i posats, que no hauria mai sabut a quin dels dos aplicar-los. L'Angelina els feia els llits i els endreçava el pis, i assegurava que eren molt amables i que es veia que sabien moltes coses. Pagaven bé, la feina de la noia també era puntualment retribuïda, i així i tot, Jeroni trobava que no feien gens d'honor a l'escala. Eren - com ho diria?- massa arnats. Feien olor de benzina, de cànfora, de resclosit.

- Aquest parell de guetos canten ,- decretà, quan els Corominola hagueren sortit per tombar cap a la plaça Sepúlveda. La sentència anava dirigida a la seva filla, que era una fidel defensora dels dos

germans. "Cantar", per a ell, resumia tota la mediocritat, tota la misèria, tota la beneiteria. Salvador i Macari Corminola cantaven.

Passaren també, sorruts, l'un darrera l'altre, els dos solitaris de l'escala: Dalmau Bartrina, que vivia amb el seu gat i que sovint parlava tot sol (ho havia sentit la Beltran molts cops des de casa seva) i Pere Fortiancll que tenmateix rebia força visites i ben variades. Va arribar a la casa Tomàs Calduch, que venia de la seva guàrdia. Quin ofici, ben mirat! Oficial de la Model. Es clar que, en aquest món, hi havia d'haver de tot. La dona del guàrdia d'assalt del tercer sisena va tornar, de no se sabia quines misterioses compres. No estava malament, ben mirat, aquella mossa. Però el marit feia una cara d'animalot que valia més no embolicar-s'hi. Baixaren, vestits de pontifical, com totes les festes, Feliu Salvans, amb la seva dona, que se'l mirava amb recel, com si d'un moment a l'altre se li hagués d'esvair, i els dos fills petits, aquell minyó esprimatxat que duia el nom absurd de Berenguer i la nena de cuetes llargues i cara anèmica que es deia, naturalment, Nuri. Devien anar a missa d'una a Betlem, com si ho vegés.

Ara, dur el compte de les entrades i sortides ja era difícil. L'ascensor pujava i baixava sense repòs. Quan en va sortir el propietari, després de la seva entrevista amb l'administrador i d'una altra que n'havia sostingut amb la noia del sisè tercera, aquell trànsit incessant de la gàbia de vidre el preocupà.

- Ja priveu que s'hi enfilin els brivalls? Les criatures, si van soles, han de pujar a peu: és el reglament. I sobretot, no deixeu que ningú baixi amb l'ascensor. Us ho torno a dir: tot està escrit al reglament: només heu de fer-lo complir. No costa pas tant!

Estava de mal humor. El senyor Mercader li havia donat quatre mil pessetes, més del que es pensava. Hi havia sis pisos per llogar, però tots eren de la banda del davant, la més ben orientada, i no trigarien gaires dies a ocupar-se. Més aviat l'havia desil.lusionat la seva visita a Victòria Alberti, aquella xicota que vivia al pis de dalt de tot, gràcies a la generositat gens desinteressada de Pere Durban. A Genís Fortuny li hauria fet gràcia, no sabia per què, prendre-li l'amiga al seu vell company. No semblava pas absurd. Al capdavall, si Durban era més jove que ell, no era pas més ric, i era un pagès, que es passava gairebé tot l'any a Girona o als seus masos de la Selva, amb la dona i els fills, ocupat amb les seves suredes i els seus garrofers. Victòria era una noia molt fina, jove i que tenia un aire d'allò més decent, tal com a Fortuny li

agradaven. Vivia entre mobles d'un luxe cridaner, com s'esqueia a la seva condició. L'havia rebut amb amabilitat, somrient amb els dos rengles de dents blanquíssimes, ben embolicada en un bernís virolat i nus els peus en unes pantofles de seda i ploma. S'endevinava el cos olorós del bany, la pell vermella de les friccions. I aquells cabells curts i rutilats eren, realment, seductors. Però no hi havia hagut res a fer. Totes les insinuacions, àdhuc les més directes, del propietari, s'havien esmussat en topar amb la perfecta ingenuïtat - autèntica o fingida, tant se valia - de Victòria.

- Sóc una noia molt seriosa, jo - repetia.- Només penso en el meu Peret. I això que ell em té molt abandonada!

- I tant! Per això mateix! Ja es mereix que li facis el salt alguna vegada. Ja em permets, oi, que et tutegi?

- Es clar! No faltava més, amb la seva edat! Podria ser el meu pare!

Era inútil. Per als atacs per sorpresa, Genís Fortuny ho reconeixia amb amargor, ja no servia. Els anys passaven i pesaven... Si de cas, havia d'emprendre tot un llarg procés de seducció, amb regals, convits, sortides nocturnes... Aquest procediment no li convenia. Va pensar en Ramona, més gelosa que cap muller legítima, i que semblava que tingués espies a Barcelona perquè, des de Madrid li portava el compte de les infidelitats i se les feia compensar liberalment. Potser era que aquell matí Victòria no es prestava a un tal joc. Les dones, és clar, has d'ensopegar-les al moment precís. Esperar el quart d'hora de flaquesa. Va prometre's d'insistir un altre dia. Baixant del sisé estigué a punt de trucar a la porta d'aquella nossa que tenia a despesa les dues dependentes de perfumeria. Un dia havia passat, entre les dues, unes hores excessivament trasbalsadores i no massa cares. Però l'ascensor es detura al mateix replà del segon pis i en sortí, ensonyat i amb cara de tres déus, un home que regirà claus fins a trobar la de casa seva. Va ficar-se a l'ascensor i baixà a la porteria.

- Em necessita, senyor Fortuny? - li preguntà, untuós com sempre, Jeroni Murtra.

¿Què li diria, ara, a aquell home? ¿Qui el feia embolicar/ a prendre com a confident de les seves febleses aquell home que només volia aprofitar-se'n? Com tothom, és clar! La decepció de la visita a Victòria va fer-se-li més coent i tornà a encendre aquella inquietud que, sovint, feia emprendre uns viaranys plens de trencacolls als seus cinquanta cinc anys. Amb diners, rai! S'havia pogut di-

Fax 923240

vorciar de la dona, tenia aquella Ramona que s'estava a Madrid i que també, un dia o altre, caldria liquidar. I, sense haver d'esmerçar-hi pas massa bitllets, a base de discreció i de paciència, sempre podia permetre's alguna francesilla. Li agradaven molt les mosetes joves. Massa i tot, ja ho sabia. Pensà amb recança en aquella noia que sortí quan ell arribava a la casa.

- ¿Com està la casa de xicotes, ara? - preguntà, sense fer embuts al porter, quan tots dos hagueren entrat al quiosc.

- De xicotes? Què vol dir? Ah, sí! Què li diré, jo! Bé. Està bé. Sí, sí, està bastant bé.

Comptà amb els dits:- Veurà. Hi ha la noia del sastre. Amb aquesta, res a fer: és molt feva, la pobreta, i els pares la tenen molt lligada.. La del paleta no està gens malament, en canvi, i treballa al "Barato". Però em penso que té xicot. No, no. Res a fer, tampoc.

Veia com el propietari s'impacientava, però ja li agradava, de fer-lo glatir.

- Hi ha alguna casadeta que fa força goig. La del principal primera, per exemple. En dur al seu home unes banyes, que el bon senyor no deu passar per la porta. L'alemanya també està bé. Una mica grassa, potser. Ah! i l'argentina. Però no sé per què em penso que, a més del marit, algú altre tira del tros. La mecanògrafa. La dona del periodista...Res a fer. Massa enganxades amb l'home i els nenos. Les dues monges que té a despesa la Celedònia, i ella mateixa - va mirar-se de reull al senyor Fortuny - no crec que siguin massa esquerpes. Els agrada de gastar més que de treballar. Esperi's, que he començat per l'entresol i no sé si m'he perdut. Les dues dones dels guàrdies d'assalt. Res a fer, tampoc, és clar. La de l'empresari del music-hall. Deu estar prou foguejada i encara fa el seu goig. La germana del metge... Una solterona eixarreïda. La noia Formaguera, ja l'ha vista. Maca de debò, però em temo que algú ja se la rosega o se la rosegarà molt aviat. La franceseta del quart tercera. Em penso que vostè no la coneix. Una senyora dona. El seu amic és un polític que em penso que remena molt les cireres i la visita amb molt de misteri. Ja sabré qui és. Qui sap si, ben treballada... Les dues germanes del cinquè primera són formaletes, o almenys ho fan veure. La gran té un amic que la duu a casa amb cotxe, amb un xofer de gorra engalonada. La petita és molt jovenota, encara. Home! No hi atinava! Les quatre germanes Fernàndez. Cosa fina. Miri, aquesta que passa n'és una. No deuen pas tenir gaires manies, amb l'ofici que fan.

- De què fan?

- D'entrenadores. Això que alguns diaris en deien abans taxi-

Tar-923 (28)

girles. ¿Sap què vull dir? Es fan un bon sou, totes quatre, ballant i arreplegant tiquets. I, ara que hi penso! Si aquí al costat mateix, al "Ceilàn", n'està ple, de mosses! I que n'hi ha moltes que fan tant o més goig que aquestes quatre germanes, li ho prometo! ¿Vol que li digui alguna cosa a l'empresari?

- Us en guardareu prou. Sóc prou gran jo, si m'interessa alguna cosa, per buscar-m'ho.

- Dispensi. Qui faltava? Al cinquè pis hi ha la Camila. Només li diré que ballava unes rumbes al Ba-ta-clan que la policia hi havia hagut d'intervenir, dels escàndols que s'hi armaven. ¿No la coneix? Ah! i la Victòria. Val a dir que aquesta és molt formaleta.

- ¿De debò, ho és?

- Molt! - ponderà el porter.- I ja s'ha acabat la llista, em penso. Perquè no val la pena de parlar de la dona d'aquell Borrell, del sisè sisena.

Havia fet l'enumeració sense embuts. Moltes vegades havia fet interiorment, per a la seva pròpia orientació, aquell inventari de les existències femenines de la casa. N'havia callat àdhuc algunes que ell es reservava, perquè creia que no era gens prudent aixecar la llebre, i menys per a un altre caçador. Es sentí impertinent.

- ¿Em permet un consell, senyor Fortuny? Vagi a veure la senyora Gertrudis, la que viu al segon quarta. Què li diré, jo? Ella diu que es manté de la paga del seu marit, que era militar. Però, vagi a esbrinar-ho! El cas és que van a veure-la moltes xicotes fermes de debò. I no deuen pas anar-hi a passar el rosari. I la bona senyora és d'una discreció que enamora. Cap veí no me n'ha dit mai ni així, i fa més de mig any que viu aquí. Surt tan poc! Té telèfon, això sí, i el fa servir molt. No sé, però em sembla que fins lloga habitacions per cites a alguns senyors de compromís, que ella diu que són parents

- ¿Ja ho sap el procurador, això? No vull de cap manera que a la meva finca hi hagi una casa de cites.

- ¿Què vol que li digui, jo? El senyor Mercader és un sant baró, i no crec que n'hagi sospitat res. S'ha d'estar d'estaqueta com jo, tot el sant dia, observant d'aquí estant tothom que entra i surt, per a endevinar-ho. No, si és molt discreta, li ho asseguro. Vagi a veure-la, creguí'm, si li interessa de conèixer alguna xicota simpàtica.

- Faré el que em sembli. ¿Altra vegada, aquest ascensor? Arriba a marejar! No és estrany que s'espatlli tan sovint!

Va anar-se'n, congestionat per la calor que feia al quiosc

Tar. 925(29)

i enutjat amb ell mateix per la seva indecisió i per la seva feblesa de permetre que aquell desvergonyit de Jeroni li donés consells. L'adreça de la senyora Germudis i la seva especialitat li interessaren, tanmateix. Probablement s'hi adreçaria. ¿Qui sap si la vella arcavota podria fer-li conèixer una noia que tingués el punt d'agredolç que havia admirat en la d'aquell matí? Era ella la culpable de la seva excitació. Ella i Victòria.

x

x x

Després de dinar, Jeroni s'assegué a una cadira, al darrera de la porta de vidres. Passava bastant d'aire, i la porra que va fumar-se, complement perfecte del café pres a cal Peret, tenia el punt just de sequedat i un aroma que inspirava idees agradables. Angelina va comparèixer tota mudada.

- ¿Em deixes anar al Bohèmia, pare? Diu que fan una pel.lícula tan bona . Hi aniré amb la noia del forn.

Generós, va allargar-li una pesseta.

- Ves, noia, diverteix-te, ara que ets jove. I compra't berenar, de passada.

Els estadants desfilaven poc a poc, cap al cinema, a passejar o de visita a casa de parents i amics. Arribaren, en colles de tres o quatre, carregats amb una gramola de maleta, paquets de discos i ampolles, uns xicots bruns, molt ben vestits i sense res al cap, i unes noies excessivament boniques, que havien de contribuir a l'èxit de la celebració dels sants de Carme i Enriqueta Fernàndez. Els guàrdies d'assalt sortiren, de paisà, amb les mullers respectives, fent gatzara i parlant a crits. Passà la parella sudamericana, ell vestit de fil cru, ella tota vaporosa, amb l'inseparable amic. Passà el sastre amb la dona i la filla, tots mudats,i altra vegada la família Salvans, arrossegant el seu avorriment ingènit, i els brivalls de la Celedònia, i aquesta, amb les dues mosses que vivien al seu pis. Passaren Bartomeu Cabestany i la seva dona, feta un braç de mar i amb una gran agitació de maluc i sines. Era aquella famosa Dora que havia fet tronar i ploure quan ballava la dansa del ventre als music-halls més esqueixats de València. Passaren la vídua Llopis, de bracet del seu fill Andreu, seriosos i esborradissos tots dos.

- A passejar, oi? ¿Que no surt, l'Adelaida, avui? ¿No l'han pas castigada, pobra noia?

- Es que té molta feina. Es tan treballadora, la meva filla! Nosaltres anem a veure els meus cosins.

Marxaren cap a la Ronda. Vistos de darrera, era difícil d'ende-

Fau-923(30)

vinar que aquell home tenia trenta anys menys que la dona que duia al seu costat. La mediocritat els unia i agermanava les edats.

Jeroni acabà el cigar. Havia acabat també, feia estona, el fulletó del diari. El carrer estava gairebé desert, ombrejat pels plàtans espessos. Feia calor. S'aixecà, per estirar les cames. Se li va ocórrer aleshores la imatge d'Adelaida. Devia estar cosint al menjador, darrera la persiana del balcó, vestida d'estar per casa, poc abrigat el seu cos madur de verge resignada a la ignorància de l'amor. Un dia l'havia vista d'esquitllentes quan passava sense brusa pel corredor i en tenia el record d'una carn molt blanca i d'unes rodones prou saboroses. Li vingué al cap la idea de provar l'aventura. Tampoc no tenia res més a fer... L'ascensor el deixà al primer pis i va trucar a la sisena porta. Sentí unes corredisses i una veu una mica aspra de dona.

- Qui hi ha?

- Sóc jo, en Jeroni.

Obrí sense desconfiança, però una mica sorpresa. Adelaida Llopis era bastant alta, de cabells negres i ulls molt oberts. No, no era bonica. Però el seu cos tenia alguna cosa d'excitant. Jeroni tornà a comprovar-ho i s'esforçà a dissimular.

- M'han dit que estava sola i venia a fer-li una mica de companyia. Ei! si no li fa res. M'avorreix tant, estar solet a baix!

- No em fa nosa, és clar... Passi, si vol.

Tornà al menjador i agafà el vestit, una mica nerviosa. Al seu costat, assegut sense dir res, Jeroni se la mirava i li endevinava el tremolor intern. A través de la persiana verda entrava la calitja de la tarda.

En un moment precis, Jeroni s'abocà damunt d'Adelaida i li agafà en silenci els braços nus. La lluita fou breu. Gairebé no es digueren dues paraules.

A les cinc, el porter tornava a estar assegut al darrera de l'entrada i encenia un caliquenyo.

Fon-923(31)

III. ELS ESTADANTS

L'existència del senyor Enric Mercader i Garcia, administrador de finques, es condensava en una fórmula que ell repetia molt sovint amb satisfacció: Mai no li havien fet falta cinc duros; mai no n'hi havien sobrat cent. L'equilibri perfecte en el seu pressupost personal i familiar correspondia al seu equilibri moral. Als cinquanta anys, només n'aparentava quaranta, igual que quan en tenia trenta. Era aleshores, amb aquella maturitat precoç que el feia un partit ideal per a una noia, que s'havia casat amb aquella Montserrat Balcells, que feia tant goig de soltera. Els anys l'havien convertida en una dona marcida de cabells grisos, sempre a punt de gemegar de tot, però el seu marit no se'n planyia. Els afers seus no coneixien aquelles brusques pujades i caigudes que condueixen a la prosperitat o a la misèria. El nombre de cases que administrava no variava mai en gaire. Si un propietari l'abandonava, en venia un altre, i a una casa de la Barceloneta - planta baixa i dos pisos - que canviava de mans i d'administrador, corresponia la compensació d'una nova finca de Sants o de Sant Gervasi que rendia si fa no fa el mateix. Adhuc els ingressos extraordinaris, corrents en la seva professió, com eren comissions en la venda de cases, que de vegades deixaven uns milers de pessetes als intermediaris, es compensaven amb les grans catàstrofes familiars. L'operació de l'hèrnia de la seva muller havia coincidit amb la venda d'una casa del carrer d'en Jaume Giralt; la suspensió de pagaments del Banc de Barcelona amb el traspàs de la finca dels Palau, a Badalona, i l'ensonsada dels marcs amb el mig per cent que va correspondre-li del valor de vuit casetes del Poble Nou. La balança compensadora de la seva fortuna s'entestava a mantenir-se en un perfecte equilibri, sempre a dintre d'aquella mediocritat que permet de fer-se un parell de vestits a l'any - però només un abric cada tres hiverns; - que li deixava anar a passar quinze dies a Sant Hilari, però mai fer el viatge a París somniat d'abans del casament. Si alguna vegada s'havia pogut comprar alguna "làmina" de rendiment segur, no havia mai arribat a esdevenir propietari de cap de les finques que, essent positivament una ganga, se li posaven a l'abast.

En tot cas, ell volia donar uns horitzons més amples al seu fill, per sostreure'l a la disciplina d'un horari fixe i d'una subjecció als caps de secció - servitud dels empleats de Banc i oficina - i per això li havia fet seguir el batxillerat i volia que fos advocat. Però aviat va veu-

TOS-923 (32)

re's ben clar que els estudis de dret no atreien gens ni mica l'Enric, i el seu pare va fer-lo entrar a una companyia d'assegurances, com a meritori. Ara el noi tenia vint anys i guanyava seixanta duros, segons les noves bases de treball. Llevat de la seva repulsió als codis i a l'Alcubilla, que l'incapacitava àdhuc per a la més modesta carrera de procurador, ideal del seu pare, el jove Enric era un bon xicot, alegre, honest i àdhuc treballador. Ajudava a fer els rebuts del lloguer, repassava les liquidacions, aplicant-hi la familiaritat amb els números que havia adquirit a les oficines de la companyia, i àdhuc havia començat unes considerables estadístiques dels bons i mals pagadors, i del cost proporcional de les reparacions - encallades al cap de pocs mesos per sempre més. Feia dos anys que havia conquerit, amb sàvies gradacions, la llibertat masculina simbolitzada per la clau i el duro, i calia reconèixer que no n'abusava. Els seus vint anys estaven posseïts, en l'actualitat, per un frenesí coreogràfic que li feia conèixer totes les societats de ball de la ciutat, del Niu Guerrer al Mas Guinardó, i tenir un extensíssim repertori d'amistats femenines, les quals retrobava, els diumenges d'estiu, damunt la sorra de Castelldefels, i al pic de l'hivern, a Núria i a La Molina, o bé, una mica durant tot l'any, entre els gemecs del bandoneón i els esgarips sincopats del trombó de vares.

L'única equivocació de la vida del senyor Mercader - una equivocació mitjana, sense gaire transcendència, i amb compensacions, com totes les altres malaventures de la seva vida - consistia actualment en el fet de seguir vivint en aquella casa del carrer de Muntaner. N'havia aconseguit l'administració gràcies a tenir-hi el pis, quan Genís Fortuny va adquirir-la, ~~xxxxxxxxxxxxxxx~~ liquidant una segona hipoteca. I aleshores, tot i saber que la seva convivència amb els llogaters només podia dur-li malsdecap, no havia gosat canviar-se d'estatge, perquè això li semblava un afront personal al propietari, que no tolerava cap dubte sobre l'excel·lència de la finca, i una deserció, en moments que sempre hi havia un pis o altre per llogar. Com que tots no estaven mai plens, el moment de deixar el seu no es presentava mai. I això l'obligava a dedicar a la casa molt més temps que a cap de les altres que administrava. Visitava sovint els llogaters, comprovava "de visu" les afirmacions de misèria i havia de donar-los la raó quan es queixaven de la humitat, de la pèssima qualitat de l'ascensor o de la poca cabuda dels safareigs. Havia d'acceptar, en canvi, com a bon veí, i sense sentir-se la consciència feixuga de venalitat, els petits obsequis dels retardataris, el somriure incitant de la francesa del quart, agraïda per la cuina econòmica nova que li havia fet instal·lar, i les llisseres que pescava el diumenge a l'escullera el

tan-928(33)

tiguer del segon tercera, pescador de canya per vocació i mal pagador per temperament.

Aquell dia, dimarts i catorze del mes, el senyor Mercader feia el segon repàs dels rebuts de la casa. La primera batuda donava sempre uns resultats semblants. Pagaven els de sempre, i alguns dels que estaven endarrerits i que havien tornat a topar amb la rutina del dia cinc. En total, una trentena de llogaters. Una segona passada, al cap de vuit dies, permetia de cobrar de set o vuit pisos més, de treure algun acompte dels que anaven més prims i tenien bona voluntat.

Per no cansar-se tant, el procurador començava per pujar en ascensor fins al sisè pis, i anava baixant. Trucà, doncs, a la sisena porta. Era el pis més allunyat del carrer, el darrer de la llista, i també el més barat. Malgrat això, cobrar els vint-i-dos duros que valia de lloguer esdevenia cada mes un problema més difícil de resoldre. Els rebuts s'acumulaven: dos mesos, a més del corrent. Tornà a trucar, amb una mica d'impaciència.

El mateix Carles Borrell que resava el rebut sortí a obrir-lo. Anava descalç, duia una samarreta sense mànegues i uns pantalons blaus de mecànic, i feia ulls de son, que no afegien gaire amenitat al front estret barrat per les celles negres, a la boca nerviosa i al nas aixafat, de boxador.

- ¿Què hi ha? - va preguntar amb acritud.

- Venia pel lloguer,- començà el senyor Mercader.

- El lloguer, el lloguer... No tinc feina. No hi ha diners.

- Es que ja deu tres rebuts, i el propietari se'm queixa. ¿No podria pagar-me'n, almenys, un?

Parlava amb la seva diplomàcia habitual, però en aquest cas s'hi afegia una mena de respecte envers aquell homenàs pelut, alt i robust, que mai no tenia feina.

- Esperi's una mica - rondinà, al capdavall, el llogater. Va ficar-se al pis.- Glòria! Glòria! ¿Tens algun cèntim per pagar el pis?

Es sentia una conversa animada, esmaltada de renecs. Mentrestant, el procurador es mirava el rebedor sense ni un moble, el corredor igualment nu, i tornava a fer-se retrets d'haver cedit a l'aspecte favorable dels vestits elegants de Borrell i a la discreta rossor de la seva dona quan va llogar-los, sense informes previs, aquell pis. L'home tornava:

- Tingui. Aci té dotze duros.

- Gràcies. I els que manquen? ¿Vol que torni a passar més endavant?

- No. Ja els donaré el porter un dia d'aquests. Deixi-li el rebut. Passi-ho bé.

Li va tancar la porta a la cara, mentre el senyor Mercader anotava el pagament i repassava la moneda. Aquell duro tenia un aire molt sospitós. "Sevillano" i tot, ja el passaria. Valia més deixar-ho córrer.

Al mateix replà vivia Francesc Brandó, un altre llogater endarrerit. Trucà a la primera porta i li respongueren els plors d'un infant i els renys d'una dona.

- ¿Vols callar, escandalós, o vols que et mesuri la cara? Ai, bon dia senyor Mercader.

Era una dona prima i esblanquefda, encara jove, que més aviat feia llàstima al procurador. Se li veia que havia de fer-se més tips de treballar que de menjar, i que les joies del matrimoni es reduïen, per a ella, a aquell constant rentar roba i fregar rajoles.

- Bon dia. ¿Què, li ha donat diners per al lloguer, el seu marit?

- Ai, no. Pobret, encara està dormint. Tota la nit voltant de buit, amb el taxi. Cregui que està desesperat. Tot justament ara, que només li faltaven dues lletres per acabar de pagar el cotxe, aquesta tongada de calma! Cregui que no es fa ni cinc.

- I què? No podrà pagar res? Pensi que el lloguer és sagrat.

- Oh, és clar, és clar. Poguéssim, rai! Miri, ja l'hi diré quan es desperti, i si hi ha una ratxa de sort, jo mateixa li baixaré els diners al pis.

- No se n'oblidi, sobretot! Pensi que l'amo de la casa no em deixa viure. Diu que tinc massa contemplacions amb la gent. Si l'hagués d'escoltar, de seguida hauríem de fer el desnonament.

- Ui, ui! els rics tot ho volòrien dur sempre a la valenta! Que tingui paciència. Més n'hem de prendre nosaltres, i som pobres. ¿Vols callar d'una vegada, Rogeli?

El procurador va anar-se'n escales avall, sense contestar. Els rics i els pobres. I ell, posat al mig com el nivell de la balança, resistint les empentes dels uns i dels altres, aliat del propietari contra els llogaters i dels llogaters contra l'amo. El cinquè sisena tampoc no havia pagat, encara. Qualsevol dia passaria per la merceria del carrer del Carme, i segurament cobraria els vint-i-dos duros, mentre Carles Cucurull i Faustina, la seva dona, l'atabalarien amb els seus planys sobre les dificultats del negoci. Aquell carrer, semblava qui sap què, però no donava gaire venda. Si ara trucava al pis, només hi trobaria la sogra, que era sorda, i mai no tenia cap diner.

Va trucar, en canvi, a la porta quarta del mateix replà. Aquell Rafael Valdés no li feia cap gràcia, amb els seus posats de pinxo, les seves camises de seda i aquella vanitat d'home important que lluïa.

Tor - 923 (85)

Al capdavall, qui era? Un crupier que tallava a una taula de canari, en un music-hall del Paral.lel. També es penedia d'haver-li llogat el pis. Va repensar-se: no, aquell ja hi era quan ell es va fer càrrec de l'administració. El pensament l'aconsolà.

Sortí a obrir-lo la minyona, una aragonesa amb la qual parlamentà una estona sense resultats. Al cap de poc, sortí al rebedor la mateixa Camila Cantos, ídol del públic del Ba-ta-clan, el Sevilla i altres "catedral del gènere frívol". Anava embolicada en una bata de seda rosa que deixava nu un bon tros de cames blanques i ben fetes - la seva principal bellesa. No calia pas gaire experiència dels antres pecaminosos- el senyor Mercader en tenia ben poca, en realitat- per a comprendre que el qualificatiu de "frivolíssima" convenia, tot i el seu eufemisme, a aquella dona que havia fet famosa la seva especialitat en les rumbes de la màquina de cosir i de la locomotora. Camila Cantos sabia arrencar udols de cobejança dels primers rengles d'espectadors quan, recolzada en un costat de la boca de l'escenari, en camisa de dormir molt tènue - d'acord amb el text de la cançó, tot i que prescindia bastant de les solfes que sortien del fossat dels músics - explicava en detall el somni que havia tingut la nit passada. Amb el mateix to, i amb idèntica caiguda d'ulls, la frivolíssima preguntà al senyor Mercader:

- ¿Què diu, que no li ha pagat encara, el meu Rafael? Vegi, n'estava segura. No tingui por: ja li ho diré. Es que no se'n deu haver recordat més: Estigui tranquil.

- ¿No em podria donar res, vostè, a compte?

- Jo? Ai, pobreta de mi! Estic pelada com una rata!

El gest del procurador va aturar uns inicis de demostració, semblant a la de Frinè davant dels jutges.

- Bé, doncs. No s'oblidi de recomanar-ho al seu senyor. Digui-li que passi a retirar el rebut. Ja és el del mes passat!

- No passi ànsia, senyor procurador.

No hagués viscut a la mateixa escala, i no hagués estat tan delicada la pobra Montserrat, que qualsevol disgust podia ésser-li funest, qui sap si el senyor Mercader no s'hauria aprofitat d'alguna d'aquelles ocasions que, com en el cas de la coblejadora del Paral.lel, li presentava aquella casa. Ell no era pas gaire saltador, de totes maneres, i ja havia corregut prou de pollí per a poder-se excusar de fer-ho, ara que ja començava a ésser un rossí. Això no volia dir que, si la cosa s'esqueia, no es deixés caure en alguna aventura fugaç. Això sí: després ni vist ni conegut. Tot el més, una espera suplementària d'uns quants dies, els ulls grossos per un parell de duros que venien en cap, i no recordar-se'n més. A la mateixa escala, no estaria bé, però.

Tan. 923 (38)

La tercera porta del cinquè pis estava ocupada per Lorenzo Fra. que treballava a la Universitat. Hi trucà inútilment. La dona devia ha anat a plaça i el marit devia jeure en el banc de qualsevol aula, perquè ara no hi havia pas classes. L'hauria de fer empaitar pel porter, que no tenia gens d'afecte al Lorenzo, no se sabia per quines raons. També vivien al cinquè aquelles dues germanes que la gran treballava a l'Ajuntament. No podia dir res, perquè l'altre dia ja li havien pagat un mes, però no sabia per quins set sous no es posaven al corrent. I això que Mercè Caminal, com es deia la gran, tenia un amic que, segons deia Jeroni, devia ésser ric de debò. Les noies de la segona porta, en canvi, aquelles quatre germanes Fernàndez que havien sortit feia una estona cap a Sant Sebastià amb tot de gatzara i converses que es sentien de tota l'escala, sabien administrar se millor: almenys pagaven amb una exemplar puntualitat.

Baixà un altre tram d'escales. El quart pis i el tercer eren un casi de formalitat i hi dominaven els bons pagadors. Es clar que hi havia dos pisos per llogar i que Bartomeu Cabestany, l'empresari del "Folies", amb la seva muller, que sempre es recordava dels seus temps d'estrella tant o més frívola que la seva amiga i rival, la dona de Valdés, deixava força que desitjar en quant a puntualitat. Trucà, doncs, a la seva porta, i Dora amb tanta agitació de cames com si ballés una d'aquelles rumbes sense lletra que l'havien fet famosa, li donà deu duros. El somriure que acompanyava l'ofrena propiciatòria hauria desarmat un botxí, i el senyor Mercader era una ànima bondadosa. Va recordar que, un dia que Dora va llançar-se a una exaltació d'amor propi, li va revelar que ella era no menys que aquella Dora Soviets que havia operat una autèntica revolució en el món frívol. El procurador no entenia en comunisme gran cosa més que el que li deien els telegrames de "La Vanguardia", però li costà de compaginar aquest seu concepte amb el que representava l'actuació escènica de la muller de l'empresari.

Va seguir doncs fins al segon pis. Tomàs Calduch, l'oficial de presons va obrir-lo ell mateix. Acabava de tornar de la seva guàrdia i no estava pas de gaire bon humor, però acollí amb deferència el senyor Mercader.

- Bon dia. Passi, passi, faci el favor.

- Venia per el rebut del lloguer.

- Sí, és clar. Ja deu haver passat una altra vegada, oi? Em sap molt de greu, però és que ens paguen amb tant de retard, a la Model! Cregui que cada dia n'estic més cansat, d'aquest ofici meu! I ara ens fan fer guàrdia dia per altre, per acabar-ho d'adobar.

- ¿Tenen molta parròquia?

Tau-923 (37)

- Ui! Cada dia agafen sospitosos d'un costat o de l'altre. Per mi que la policia es deu témer alguna cosa. ¿I què me'n diu, de l'assassinat de Calvo Sotelo? ¿No ho ha llegit als diaris?

- Sí.¿I què vol que li digui, jo? Hi entenc tan poc! Ara que, realment això dels assassinats sempre m'ha repugnat. Bé deuran castigar els culpables, de totes maneres.

- Home, ja ho veurà: és tot això de les venjances polítiques. Que si vosaltres em mateu un socialista jo us pelo un feixista; que si tu fas el paquet a un republicà a mi em toca carregar-me un monàrquic. Ben mirat, a Barcelona estem més tranquils. I això que jo li puc assegurar que a la Model tenim tancat un personal que tots plegats no valen ni cinc cèntims. Quan van calar-hi foc, aquell matí, als nassos del governador...

Anava a estendre's en records dels recents annals penitenciaris, quan el senyor Mercader l'interrompé:

- Sí. Tot plegat fa molta tristesa. No en sortirem pas. Tota la vida que ho veig igual, i anem vivint així. Què vol fer-hi! I, què ¿em dóna avui aquests cèntims?

Calduch es va remenar les butxaques i n'extragué una cartera. Ben plegats, a dintre, hi havia uns bitllets. En separà amb recança un de vint duros i un altre de cinc. De l'altra butxaca es tragué un parell de duros. Va allargar-ho tot plegat, en silenci, al procurador. De dins del pis arribaven, a bafarades, els crits i els plors de dues criatures petites i les recriminacions alternades de dues dones, sogra i nora. Quan sortia de la presó, aquell minyó vermell de galtes i ample d'espatlles es trobava a una altra presó, que tenia les reixes fetes amb les contínues discussions amb la seva dona i la mare que vivia amb ells, amb els xiscles dels infants, amb les estretors i les incomoditats del seu pis. El senyor Mercader sentí tancar-se la porta al seu darrera mentre, d'esquena al llogater, arreglava al replà els seus papers. Va arrufar el nas. Hauria de tornar a pujar al tercer. No sabia com, aquell rebut de Feliu Salvans se li havia entaforat dos pisos més enllà del que corresponia. Salvans era una altra ombra en la puntualitat de l'oasi. El procurador, tarmateix, el compadia, per no dir que l'admirava, tot i que no havia estat mai capaç de llegir cap de les nombroses produccions literàries del seu llogater. Però el veia treballant com un desesperat, d'un cap de dia a l'altre, per arreplegar prou diners amb què mantenir aquella família tan nombrosa que vivia tota a càrrec seu; la dona, que reservava per als estranys les restes migrades d'afabilitat que conservava després de vint-i-cinc anys de misèria sense glòria i de bohè-

Tan-928(38)

mia sense fantasia; els dos nois grans, que estudiaven, l'un per advocat - ja estava a punt d'acabar la carrera- i el segon per metge. El tercer anava a l'Institut, amb els seus quinze anys allargassats i disgraciosos i la seva mandra permanent. Per últim, hi havia aquella noieta escarrabinyada de dotze anys, que només n'aparentava set o vuit que va obrir la porta amb les trenetes penjant-li com dues cordes primes.

- ¿No hi és el papà, maca?

- Esperi's un moment.

El rebedor estava ple de quadres, reproduccions d'obres famoses dels museus, dibuixos a la mina de plom, alguna aquarel.la, modestos trofeus d'una constant participació a tots els Jocs Florals de pagesia i marina. Se sentí el trepig fatigat d'unes sabatilles de simolsa i sortí Feliu Salvans. La cinquantena passada havia deixat un solc excessiu d'arrugues i una tofa de cabells blancs en la figura de l'escriptor. (Deu tenir la meva edat, i sembla molt més vell que jo - va pensar el senyor Mercader, i en tragué una impressió d'orgull.) Sota dels ulls blaus hi havia dues bosses flàccides de pell, enfosquides per les vetlles i les preocupacions. Damunt els pantalons duia el gec del pijama, de ratlles amples com un uniforme de presidiari.

- ¿Com està, senyor Mercader? Faci'm el favor, passi al meu despatx.

Per a l'administrador, que coneixia de sobres la distribució dels pisos, era un misteri insoluble com podia aquell home, amb sis de família que eren, destinar una de les tres cambres que tenia - ultra el menjador, la cuina i el bany - a fer exclusivament de despatx. Va seguir-lo fins a aquella peça que donava al celobert per una finestra més aviat estreta. A les parets, en prestatgeries de totes mides i estils, s'arrengleraven els llibres. La taula estava coberta de papers i revistes, i l'estilogràfica mig desapareixia sota una pila de quartilles a mig escriure. Al darrera del sitial dadiral de braços de Salvans hi havia el seu retrat, pintat per Bios ca feia una pila d'anys, amb uns traços enèrgics de carbó. Aquell minyó de cabells llargs i xalina flotant, amb els ulls badats davant de visions meravelloses i el front il.luminat per l'estel de la poesia - les imatges eren del propi Salvans, que encara no havia renegat de la seva joventut - s'havia convertit en el home de tics nerviosos i carregat de temences, amargat per la seva manca d'èxits, acovardit davant de la dona i els fills, màquina productora posada a tota pressió, i que un dia o altre havia d'esclatar per algun costat. L'home que publicava, un any per l'altre, un parell de novel.les, un altre de proses líriques, tres o quatre traduccions del francès i l'italià, i un nombre incalculable d'articles i contes. Pe-

Tar-923.(39)

rò no n'hi havia mai prou. El mite de Sísif esdevenia una realitat angoixosa per a Feliu Salvans. Quan la pedra feixuga del seu treball arribava a aquella fita somniada que cobriria totes les necessitats de la casa, la fita es desplaçava més amunt, empesa per un copet maligne del destí, o bé la pedra rodolava rostos avall, escrostonada per la poca venda d'una novel·la o per la fallida d'un editor que li quedava a deure la traducció encarregada. I tant o més que les dificultats econòmiques, l'angoixava la manca d'èxit. Al cap de trenta anys de producció literària, després d'haver-se vist traduït al castellà i al francès, mitja dotzena de lletraferits amateurs el tractaven de mestre, però les males llengües de l'Ateneu l'anomenaven "l'escriba Salvans", en un profund menyspreu de la seva obra inacabable. Pitjor encara: el gros públic l'ignorava, enderiat amb altres homes que sabien afalagar-lli els gustos o seguir amb més audàcia les modes literàries del món. Si la consideració unànime dels seus col·legues i la popularitat autèntica l'haguessin volgut, s'hauria sentit més segur, més amo de casa seva. Tant se valia que haguessin continuat les dificultats econòmiques de sempre: ja sabia de sempre que la literatura, a Catalunya, era un ofici que no mantenia. Però hauria sabut plantar cara als sarcasmes de la seva muller i a la manca de respecte dels nois. Més, encara. Si hagués estat un home cèlebre, Caterina i els fills només haurien sentit veneració per ell. Prou que es recordava dels primers anys del seu matrimoni, quan ella era una dona romàntica i apassionada, que es pentinava com les verges de Dant Gabriel Rossetti i s'emocionava en llegir els seus primers poemes simbolistes. ¿Com podia ésser que aquella dolça amiga dels seus somnis jovençans s'hagués tornat la marmanyera despietada que li retreia a cada àpat el premi que no havia sabut guanyar, la crítica despectiva que s'havia merescut, el càrrec burocràtic que no havia mai volgut pidolar als polítics amics seus?

Assegut darrera de la taula, amb el seu pijama de presidiari, Feliu Salvans s'esforçava a convèncer el senyor Mercader de la sinceritat de les seves excuses. Només que cobrés abans de fi de mes aquella traducció de l'italià que estava acabant, li pagaria tots els rebuts endarrerits. Només que aquell diari es decidís a confiar-li la direcció de la pàgina literària, i sortiria de tantes angúnies per a posar-se al corrent del lloguer. El procurador se l'escoltava amb l'escepticisme propi de l'home que sap que tota la bona voluntat del món i tots els editors i administradors de diaris plegats no eren capaços de fer surar aquella nau de les finances de Salvans, que feia aigües per tots costats. A les excuses, ell va oposar-hi les seves responsabilitats, les exi-

Tar-923(40

gències del propietari, i aconseguí d'arrencar al llogater deu duros, que era el que mancava per completar un rebut, el de maig. Va desprendre's de la conversa monocorde de l'escriptor. El senyor Mercader no sabia - per bé que ho sospitava- que aquell bitllet de cinquanta pessetes era tot el capital líquid de Feliu Salvans en aquell moment, i que el fet d'haver lo sacrificat als déus implacables de la propietat urbana provocaria una escena violenta, en la qual la muller fulminaria llamps i trons damunt el cap grisenc del seu home, sota l'esguard indiferent dels menuts - que sabien per experiència que no podien contradir llur mare - i amb l'explícita aquiescència del noi gran. Els fills havien estat una altra amarga decepció per al pobre Salvans. Menyspreaven els ideals del pare, eren materialistes i prosaics, fugien d'estudi quan ell els volia llegir uns versos de Maragall o fer-los comprendre les belleses de l'Odissea. El pobre Salvans! Amics i coneguts li aplicaven sempre aquell qualificatiu entre despectiu i ple de compassió. Ell ja ho sabia, i de vegades s'hi conformava, en una abdicació total de les velles ambicions i de l'orgull que les seves creacions literàries li havien donat, anys enrera. Era el pobre Salvans, humiliat i amarg, qui anà a acompanyar-lo fins a la porta del rebedor i que tancà al darrera del procurador - com una inhumació que es repetia moltes vegades al dia - la llosa que era aquell pis, tomba de totes les seves il.lusions.

El senyor Mercader tornà a baixar al segon pis. Era un mal replà. Fora de Bartrina, aquell conco carregat de manies, i de Sadurní Vilà, que es veia que tenia un bon sou al Banc on treballava, la puntualitat de pagaments dels altres no tenia rès d'exemplar. A la quarta porta hi havia la senyora Gertrudis Cebrià, que aquell mes encara no havia donat res. ¿De què vivia, aquella dona? ¿Del que li havia deixat el militar de grau confús que havia estat, segons ella, el seu marit, instal.lant-la, en morir-se, a l'honorable categoria de "classe passiva"? ¿O bé del producte d'aquell comerç clandestí del qual l'acusava el porter, fort de les seves observacions?

L'aspecte de la dama, en tot cas, era dels més respectables. Tota melosa, barbotejant excuses, amb els seus cabells blancs i els seus vestits foscos, ningú hauria gosat la indelicadesa de tractar-la d'alcavota. Sortia molt poc, i totes les compres les feia la minyona, una aragonesa de mitja edat. Tenia un telèfon que sonava bastant sovint: moltes relacions, ja ho deia ella. Cap vei no se'n'havia queixat, per ara. I si les acusacions de Jeroni eren fonamentades, calia reconèixer que exercia el seu negoci amb una discreció exemplar. Demés, pagava, encara que alguna vegada s'hagués endarrerit un parell de setmanes. La porta va cloure's

Tom. 923 (41)

sense scroll damunt els quadres romàntics del rebedor: Joana la Folla, dreta i escabellada al costat del taüt del seu bell marit; Romeu enfilant-se per l'escala de seda fins al costat de Julieta. El senyor Mercader va endreçar a la cartera voluminosa els bitllets i la plata que acabava de donar-li la senyora Gertrudis i trucà a l'altra porta.

- Ai, avui sí que no l'esperava pas! - va exclamar aquella dona insignificant que ningú no sabia per quins set sous havia pogut casar-se amb l'arrogant Carles Jaumà i de Monasterio. Els blens d'un ros brut, els ulls humits en llur blavor indecisa, el cos limfàtic, que havia perdut feia temps l'elasticitat de la joventesa, tot plegat contrastava encara amb l'estatura i la planta del marit. Hom podia suposar, sense por d'equivocar-se, que amb els seus quaranta dos anys, l'amo i senyor d'aquella dona marcida seguia trasbalsant els cors femenins. La botiga de gèneres de punt del llogater del segon tercera no devia pas ésser cap negoci brillant. Els protests s'acumulaven damunt el cap de Jaumà, les contribucions vençudes passarien aviat al terrible domini de l'Executiva, però això no privava pas que, darrera el seu taulell del carrer de Sepúlveda, sense deixar que la dependenta s'evadís de la tirania de les seves mirades i carícies furtives, compensadores del sou escàs i mal pagat, l'home exercís les seves arts de seducció damunt la clientela femenina. "La de casa", com ell deia, ho ignorava o bé, sabent-ho, s'hi resignava.

- Em sap greu, però el meu senyor no m'ha deixat cap diner. Ja li diré que passi a pagar-li.

- No se n'oblidi.

A aquell replà encara hi havia un altre mal pagador. Celedònia Beltran no tenia la discreció de la vídua del militar i rebia els seus amics en aquell pis ple de mobles tronats i cadires coixes, amb dues criatures baladreres que quan feien noses eren aviades a jugar al carrer o al voltant del monument de Layret, a la plaça Sepúlveda. La maternitat irregular no li feia pas por: n'eren testimoni aquells dos nois, fills de pare oficialment desconegut. Els seus trenta-cinc anys bruns, opulents de carns, una mica deixatats però encara apetitosos per a molts paladars, necessitaven una pastura abundosa que no podia evidentment trobar-se en els pantalons que confeccionava a casa ni en les salacitats ocasionals dels que li donaven la feina als dos o tres grans magatzems pels quals treballava. Els seus guanys de pantalonera eren insuficients, d'altra banda, per a cobrir les seves necessitats. Els amics que la visitaven amb intermitència anivellaven tots dos dèficits.

Tan-923 (42)

Era ben lliure de fer el que volgués: el senyor Mercader, liberalment, ho reconeixia. El que ja no era tan perdonable era que tingués com a dispeses aquell parell de noies, Felissa i Clotilde, que també rebien les seves amistats al pis, amb un eclecticisme ben suspecte. Celedònia assegurava que treballaven a una perfumeria, i el maquillatge ostentós que lluïen semblava confirmar-ho. La gallega Felissa era rossa blanca i opulent, i feia un contrast picant amb la bruna i esllanguida Clotilde, amb els seus cabells negres tallats molt curts i les seves formes poc acusades. Era un contrast que les noies es complaïen a subratllar amb un devessall de carícies i coqueteries, i com que dormien juntes en una cambra que donava al celobert interior, el senyor Mercader temia que llur visió torbadora, quan es passejaven mig nues pel dormitori, no fos una metzina per a la tranquil.litat del seu noi, que tenia la cambra justament davant per davant, amb l'avantatge d'observació que li donava el desnivell d'un pis. Ara, que la calor excusava finestres obertes i robes sumàries, les constants exhibicions de les dues inseparables amigues podien ésser un perillós excitant per als vint anys del jove Enric. Sort que el noi s'estava tan poc a casa! Per no haver de donar explicacions dels seus pacients aguaits, el procurador no havia encara dut a terme el seu projecte de mudar de lloc el seu despatx i el dormitori del noi.

Celedònia anava tan prima de roba com les seves fellogades. Acollia el procurador amb la mateixa familiaritat que els seus amics d'ocasió.

- Altra vegada vostè? No em deixarà en pau ni un sol dia! Quin corcó! Què vol, ara?

- Què vull? Què vol que vulgui? Que pagui el lloguer!

- ¿Vol fer-me creure que si no li dono aquests vint-i-dos duros l'amo no podrà dinar? Quina pena em fa, pobre senyor!

- No es tracta d'això, ja ho sap. El lloguer és el lloguer, i s'ha de pagar.

- Ui, ui! Potser sí, però què vol que li digui, jo: hi ha molta crisi i ara passem la calma. No tinc diners, ve-li-ho aquí.

- Aquestes coses les explicarà a un altre. Prou xeflis que fan, vostè i les noies.

- Apa, tafanerot! I què voldria, doncs?¿Que ens quedéssim sense menjar i passéssim tot el dia pasant el rosari, per poder-li pagar el lloguer? Miri, si puc, li prometo que aquesta setmana li donaré alguna cosa.

- Però, escolti, dona: amb el que li paguen de dispesa les noies i amb el que vostè guanya, no se'n pot sortir?

tar-923(42)

- Les noies! Figuri's: em donen quinze duros al mes de l'habitació, i els haig de donar esmorzar i roba neta. I elles, pobretes, amb el que guanyen, què vol demanar-les-hi? Miri: si l'amo es queixa, digui-li que ens vingui a veure.

Ja hi eren! Aquell Fortuny no deixava res per verd. Es clar que les dues amigues feien força goig, però allò de fer visites xxxxxxxx d'aquelles a la finca no facilitava gens la feina de l'administrador. No li venia pas de vint duros, a un milionari com ell, ja ho sabia! I amb les dues rellogades de la Celedònia, que devien ésser un parell de vicioses, sempre engarxades l'una a l'altra, no sabia per què devia haver-s'hi embolicat. Es resignà a la paciència i repetí la frase sagramental:

- No oblidi, de totes maneres, de donar-me alguna cosa abans de diumenge que ve.

- No cal que m'ho digui: tot el dia penso en vostè. I això que no s'ho mereix gens, dolentot!

Amb una rialla descarada tancà la porta, mentre el procurador se n'anava escales avall. Qui quedava, encara? El periodista del primer tercera aquell mes no havia pagat, però com que ara diu que tenia un càrrec polític i devia fer-se un altre sou, podia esperar-se uns quants dies més. Altrament, la família era fora i a aquella hora no deuria haver-hi ningú al pis. Al principal quarta, Claudina Forment, actriu de segon rengle, vídua d'un actor i amant d'un altre còmic, passava les angúnies de tots els estius, esperant que es formessin les hipotètiques companyies de "bolos" que anirien a dur a totes les festes majors de Catalunya els èxits del Paral.lel i el carrer de Casp. L'administrador l'havia vista algunes vegades a dalt de les taules, i mai no es sabia avenir que aquella dona de cabells mal tenyits, ulls inflats i galtes caigudes i arrugades , amb espardenyots a retaló i bata de cretona florejada, fos la dama elegant, de bellesa serena, que llançava amb èmfasi les grans tirades de versos i exhibia vestits llampants. El seu amic estava casat i es veia que tenia prou feines a mantenir la família legítima, però de tant en tant passava i deixava a la porteria un parell de duros perquè Claudina pogués anar a plaça. Aquell dia es veia que ni aquest modest ajut havia arribat, i la segona dama lluïa a les faccions envellides tota l'angúnia de la misèria i de l'oblit del públic - tot allò que li semblava que la estava sotjant a través dels ulls indiferents del senyor Mercader.

- No puc donar-li res, avui. Cregui que ho sento. Més endavant...

Tor_923(44)

Sense entretenir-se en inútils amonestacions, va baixar a l'altre replà. L'herbolari de l'entresol quarta, aquell home insignificant, de cara de gandul, que vivia de guarir espatllats de pit i mals donats, a base de plantes meravelloses dels Pirineus i el Montseny, no era a casa. La seva dona, que va obrir la porta, era el revers de la medalla. Prima, ossuda, enèrgica, feia anar els nois - i el marit i tot, prou que es veia- com un tirabuquet. El procurador, donant la raó a Jeroni, creia que l'ànima del negoci devia ésser ella, i no pas el marit. Aquell dia va allargar-li els trenta duros del lloguer, però no sense abans haver-se queixat del mal funcionament del water, de la poca cura dels veïns, que tiraven constantment coses al celobert, i obtingué la promesa que li canviarien una aixeta que no tancava bé.

Al costat - i era el darrer de la sèrie dels endarrerits - hi havia la senyora López, dispesera també com la Beltran, però tota una altra cosa. Si no pagava puntualment aquella vídua de prop de seixanta anys, era perquè els estudiants que tenia a dispesa aquell mes eren a llurs cases, i la dispesa del dependent que tenia a l'altra cambra no era suficient, ajuntada a la petita renda que li havia deixat el seu marit, per a cobrir totes les necessitats.

- No tingui por, senyor Mercader. Ja sap que jo li he complert sempre. Un dia d'aquests li arreglaré.

Tanca la grossa cartera, plena de papers i bitllets, i mirà el rellotge. Ja era la una. Feia calor. Va decidir que era massa tard per anar a cap més casa i que les botigues ja tancarien. A la tarda, fet i fet, era més segur de trobar-hi els amos.

Optà per pujar al seu pis, posar-se a la fresca i fer una becaina abans de dinar.

Tau_923(45)

IV.- SOBRE LA REVOLUCIO

La primera claror del dia, que entrava per la claraboia del damunt del seu llit, coïncidí amb els primers trets. Per a un barceloní com era Jeroni, passat per la prova de tantes vagues generals revolucionàries, aquell soroll, com el de les bombes que esclataven en una escaleta o sota una placa de ferro de l'electricitat, era gairebé familiar, no pas propi en tot cas per a alarmar-lo sobremanera.

- Ja està armada! - va pensar, tanmateix, relacionant-ho amb les coses que li havia dit la nit passada el policia del principal tercera. Però potser més aviat li ho havia fet témer la inquietud que semblava pesar damunt la ciutat, amb la calor enganxosa de juliol. ¿No parlaven els diaris d'una sublevació al Marroc? Tota la tarda abans, la ràdio va repetir les crides del govern. La cosa semblava seriosa. Els trets seguien sonant llunyans, retrunyint pels carrers buits de l'Eixample.

- Ja s'ho faran! - conclogué, tombant-se de costat al llit, després d'una brevíssima cogitació. Aquell diumenge no volia pas perdre's la voluptat d'un son prolongat més enllà de les fites quotidianes.

Però, al cap de poca estona, quan ja tornava a estar adormit, els trets espetegaren molt a prop, gairebé a tocar. Devia ésser a la Plaça de la Universitat, almenys. Semblava una batalla en regla, com aquella nit del sis d'octubre, feia un parell d'anys. Per les revolucions en dissabte a la nit, quina manía, tanmateix! De la cambra del costat arribà la veu d'Angelina.

- ¿No sent, pare, quants trets? Quina por!

- Calla i dorm, dona. No t'arribaran aquí les bales, no tinguis por.

Va sentir la porta del carrer que es tancava amb aquell retruny de vidres i ferros que sempre feia témer que tot es desferia en bocins. ¿Qui devia ésser el beneit que sortia a fer el tafaner? Ganes de prendre mal! De totes maneres, també ell va alçar-se, i només enfilant-se els pantalons, s'arribà fins a l'entrada per donar un cop d'ull al carrer de darrera estant dels vidres. Passava, entre la claror lletosa del matí, una ombra blanca arrapada als arbres, que avançava amb precaució cap a la Ronda. Espetegaren uns altres dispars. Màusers, n'estava segur. S'hi barrejaven els sons més eixuts i somorts de les pistoles. Se tornà cap a la porteria, decidit a treure tot el suc de la matinada dominical. Angelina va sentir-lo com entrava i gosà preguntar:

- Que ha vist què passa?

Tau 923 (46)

- No t'hi encaparris, noia! Ja ho llegirem al diari, quan tot estigui llest.

Però abans de ficar-se al llit va treure del bufet una ampolla de conyac i se'n va beure una copeta.

Abans de sortir de casa va beure's d'un glop una copeta de conyac. La pistola estava a la butxaca de l'americana i els carregadors s'arrengleraven al cinyell. Elionor i la seva mare se'l miraven, consternades, però sense gosar fer res per a deturar-lo, com si de sobte es trobessin davant d'un cataclisme natural contra el qual no valien discussions ni subterfugis. La dona sabé trobar, només, les recomanacions seculars de les mares que comencen a sortir de nit en una ciutat plena de perills - o en les selves obscures i poblades de salvatgines.

- Ves amb compte, sobretot. I no triguis gaire a tornar.

Baixà sense fressa les escales penombroses, que s'enfonsaven com un pou en les tenebres. Al capdavall de tot, l'ascensor escarnia la galleda penjada a una corda. La porta d'entrada va tancar-se amb un soroll que degué retrunyir per tot el barri, aixecant un ressó que momentàniament ofegava l'espetec de la fusellería. El carrer estava desert, ombrejat pels plàtans espessos. Els trets es sentien cap a la plaça. Vacil.là sobre el camí que prendria. Podia pujar fins a la Gran Via i tombar cap a la plaça per la dreta, sense moure's de la vorera. O bé voltar per la plaça Sepúlveda i la Ronda. Els companys estaven a la vorera del Tostadero. Ara li sabia encara més greu d'haver cedit a llurs incitacions i d'haver-se'n tornat a casa, perquè hi estava tan a la vora, a les tres de la matinada.

- Ja vindràs, si passa alguna cosa,- li havien dit, per decidir-lo.
- La teva dona estarà més tranquil.la.

Pobra Elionor! Potser encara havia estat pitjor, aquest haver-la de deixar ara, entre mig del foc de fusellería, com si anés al sacrifici. ¿A on anava, però?

Es decidí bruscament i va tombar per la cantonada més pròxima. La plaça Sepúlveda i la Ronda es veien també desertes, només habitades pels espetecs de les bales. Es sentí terriblement sol. En aquella ciutat enorme i abandonada, ell, Angel Borredà, petit empleat municipal, estava desemparat al mig del carrer, amb la seva pistola als dits i els ideals que li bullien, confusos, al cervell.

Si almenys a la cantonada hagués trobat els companys! Provà d'imaginar-se què devia haver passat en aquelles hores que, per no fer patir

Tas-923 (42)

Elionor, ell s'havia estat fora del carrer, on totes les coses es re. lien i les idees prenien cos d'heroisme i precisió de bala occidora. Po ser havien sortit els feixistes. Qui eren els feixistes, però? No atina- va a representar-se'ls:¿camises negres o brunes, com explicaven els re- portatges? Els militars? Però els soldats eren fills del poble, com ell! Va recordar la nit d'octubre, amb les canonades davant de la casa del CADCI, mentre ell provava d'escapolir-se amb els companys pels jardins i els terrats vuitcentistes del Passatge de la Pau, i els morts restaven al vestíbul, plantant cara als assaltants. Els soldats, si se'ls sabia manar bé, seguien. Una altra descàrrega, amb uns quants trets escampats, el feu deturar instintivament. Arraulit a les portes de ferro, com si els balcons l'haguessin de protegir de la pluja de bales, seguí avançant al cap d'uns segons cap a la plaça. Aquesta vegada no podia ser que es repetís l'eixorca tragèdia d'aquella nit. Calia que retrobés els seus companys.

Era curiós que, fins que desembocà a la mateixa cantonada de la pla- ça, no veiés res del que hi passava. A la vorera de la Universitat, igua que al redol del monument al doctor Robert, veia els uniformes caqui dels soldats. Genoll en terra, disparaven. Drets a llur costat, amb la pisto- la als dits, els oficials gesticulaven. Des d'un dels extrems de la pla- ça, submergits encara en la penombra, entre uns bancs i els troncs de les palmeres del parterre, uns quants homes tiraven contra la tropa. També hi tiraven les pistoles del darrera de les taules dels dos cafès d'aquella cantonada.

Va veure-ho tot d'un sol cop d'ull meravellosament lúcid. Sentí una bala que xiulava molt a prop seu i s'encastà a un arbre. Els com- panys encara devien ocupar la mateixa vorera. Tenien la porta de l'esca- la oberta. Si convenia, podien pujar als pisos. Calia que s'hi ajuntés.

Els soldats seguien tirant. Va allargar el braç de darrera del tronc del plàtan que el protegia i disparà en direcció del grup del mo- nument. Un, dos, tres trets que sortien, precisos, amb breus llampecs, del canó, comunicant al braç estirat una vibració desconeguda. Els homes que tiraven des de les palmeres havien cessat el foc. Els soldats sem- blava que operessin un moviment de dispersió al llarg de la gran voravia de la Universitat. Els del davant de la font - al peu del Doctor Robert - traspassaren aleshores cap a la vorera que anava a Pelai. Angel tornà a disparar, fins a acabar el carregador. Però ¿per què no tiraven igual- ment els companys, des dels balcons del "Tostadero"?

Mentre treia del cinyell un dels carregadors i el canviava pel buit amb tota l'atenció meticulosa que posava en tots els seus actes, sentí

encara dos o tres dispars. De la cantonada del carrer de Tallers, un oficial que anava amb dos soldats va cridar:

- Manos arriba!

Anava per ell? Justament en aquell moment se li encallava el nou carregador. Fusells engaltats, pistola amartellada, els militars s'apropaven de pressa.

- Quitadle esta arma! - tornà a cridar, excitat, l'oficial.

Ah, només que l'hagués poguda carregar a temps! La rebaté per terra amb ràbia. Gairebé d'esma, aixecà els braços. ¿Què li farien?

- Disparando contra el Ejército, eh? Ya te ajustaremos las cuentas, bandido!

- Sí, ja passarem comptes! - rondinà, entre dents, Angel Borredà. Els soldats l'apuntaren amb els fusells, mirant-se l'oficial, indecisos. Fills del poble! Fills de ...

L'insult no arribà als llavis. Veia que aquells dos xicots estaven atabalats, inconscients del que feien, només amatents a obeir les ordres que els donaven.

- Llevadlo a la Universidad. Tiempo habrá de pasarle la cuenta! Viva España!

Els crits sonaven falsos en la ciutat, calmada de sobte i enfonsada de nou en el son feixuc dels matins de diumenge. ¿No era un malson, tot allò que li passava? Travessà la plaça entre els dos fusells. Els balcons del "Tostadero" estaven buits.- Deuen haver-se escapat pels terrats, com al CADCI,- pensà.

Va acudir-se-li la idea que, si no s'hagués mogut de la plaça, feia unes hores, segurament ja hauria arribat, saltant terrats, fins al de casa seva. Tan distant que semblava, i estava a la mateixa illa. Què devia pensar Elionor?

Al vestíbul de la Universitat feia una fresca molt agradable. Hom hi veia - presoners com ell mateix, sens dubte - mitja dotzena d'homes, vigilats per uns quants soldats amb fusells. Cap conegut. Angel no havia mai traspassat la llinda del gran edifici. Era curiós que el seu primer contacte amb la ciència oficial fos en aquella ocasió. - No m'hi faré gaire savi! - va pensar.

Hi havia un sentinella a cada porta i un oficial, molt excitat, amb la pistola a la mà, que feia comentaris sarcàstics sobre les il·lusions dels que havien pensat oposar-se a l'exèrcit. Era un xicot jove, amb un bigoti sedós i el nas fi i corbat com un bec d'aguilot.

¿Seria veritat que els seus havien perdut? pensà Borredà. ¿I que potser l'esperava una mort immediata? Va pensar, per primera vegada en

Ten. 925 (49)

á la mort, com a una cosa que també l'afectava a ell.

Per primera vegada pensà a la mort com a una cosa que també l'afectava a ell, Baltasar Cortés i Barbón. Ni aquell cop que va caure de la bastida, ni quan va veure's encarat amb les pistoles dels pinxos de Bravo Portillo, l'any dinou, ni en aquell setge dramàtic del carrer de Mercaders, quan les bales petaven com una pluja menuda en les parets del Sindicat, ni quan s'havia evadit de Bata, en un bastiment minúscul dintre la immensitat de l'Oceà, no havia tingut aquella sensació punyent d'ara, de trobar-se, en una entrevista real i ineludible, enfrontat amb la mort. Li va venir aquest pensament, fugaç com un llampec, en sentir caure, amb un gemec apagat, aquell guàrdia d'assalt que disparava al seu costat d'ençà que s'havia tret el gec d'uniforme. El llampec, però, havia il.luminat de sobte tot un panorama intern que fins aleshores havia restat ignorat, entre tenebres. Enlluernat per aquell esclat de claror, seguia veient les muntanyes alteroses, la neu de les congestes i, al costat, la vall verdejant on cantaven els ocells i on els rierols corrien amb fressa per a ajuntar-se tots en un riu atorrentat. La seva vida...

De totes les lluites i els dolors i els captiveris sorgia, sempre més forta i més pura, com una vestal que res no pot sollar, aquella idea de justícia i de llibertat que l'havia guiat des de molt jove. Al costat, silenciosa, però també duradora - llàntia que brillava en el cor de la llar - el seu amor per la noia. Anna havia crescut i ocupava totes les reserves de tendresa que hi havia al cor del pare. La muller s'havia tornat vella, agrejada amb les contrarietats de cada dia i les llargues temporades de misèria. Anna, en canvi, s'havia fet gran. Cada dia el seu somriure era més franc i la seva veu sonava més joiosa. Morir devia voler dir això: abandonar el recer d'aquella rialla fresca que representava per a Baltasar la més alta victòria contra el seu fat advers. Morir!

La mort rondava, amatent, d'una banda a l'altra del carrer. Fei la llançadora entre aquells soldats del canó que disparaven a l'altra cantonada, i els grups que se li enfrontaven sota l'ombra dels plàtans, emparant-se en el tramvia abandonat en plena via i en els mateixos cavalls morts de la policia. En els seus viatges, suprema guardadora de la neutralitat, la mort escollia amb un gest suau de la seva mà afuada els que ja havia designat per a una ulterior llista gloriosa d'herois caiguts - o per a una anònima xifra de baixes. A mesura que la lluita esdevenia més aspra, el moviment de llançadora es

feia més ràpid i la collita augmentava. Les canonades i la fusellería arraulien cada vegada més els veïns dels voltants d'aquell carrer Claris al fons més obscur del "quarto fosc" - al qual trobaven de sobte una màgica protecció. Però la mort no era gens exigent. Prenia igualment el suboficial reenganxat cinc o sis vegades, desbordant d'insults aragonesos contra els "xusqueros" ineptes, que el soldat barbamec que encara no es sabia de memòria el pes del màuser ni el nom de totes les peces que en composaven el curiós mecanisme. Se'n duia de la mateixa manera els ferrenys guàrdies d'assalt que els paisans que havien acudit de tots els indrets de la ciutat, després d'una nit de febrosa espera, per a oposar-se al cop d'estat.

Ara mateix ¿per què havia volgut arrabassar la vida d'aquell minyó robust del seu costat? No devia haver complert els vint-i-cinc anys. I, si les coses haguessin anat d'una altra manera, ben segur que un dia o altre se l'hauria trobat enfront seu, a l'altre costat de la barricada. Lluitar, ell, al costat dels guàrdies d'assalt, i per a defensar la Prefectura de Policia! La bofia, la pudor, convertides en aliades dels obrers! Que tots ajuntessin llurs armes, i que s'ajudessin, que entre tots s'esforcessin a vèndre aquells soldats que volien esclafar-los tots, no volia pas dir però que ell, Baltasar Cortés, hagués acceptat com a bons aquells aliats imprevisibles. Estava massa acostumat a sentir com les bales de les terceroles dels d'assalt li xiulaven a la vora massa sovint els revòlvers de reglament havien volgut ofegar la veu de les Stars per a conformar-se ara amb aquesta realitat que no podia durar. Prou que ho sabia ell, que els uniformes sempre anirien contra el pòble!

El canó va disparar una altra vegada, amb una explosió profunda que va retrunyir en tots els vidres del barri. Baltasar s'acotà a terra, arrapat a les llambordes, i sentí com l'obús arribava xiulant i esbotzava vidres i fustes del tramvia aturat en ple carrer Claris. Aquesta vegada, va dir-se, la mort també em deixa de banda. Veié que entre la gent que el voltava es feia un moviment d'avenç, manat no se sabia per qui, que pistoles i fusells prenien una empenta d'ofensiva. Aquell home alt i magre del vestit gris, que gesticulava amb una pistola als dits, a l'altra voravia, li semblà conegut: ¿no era aquell mateix de la brigada social que vivia al principal tercera de la seva escala? Fins els veïns havien de trobar-se, en aquella funció de gala que la mort donava a Barcelona aquell diumenge, per substituir els Jocs Olímpics anunciats pels homes.

Tar-923(51)

La mort? ¿Què podria prendre-li ara la mort, fora de la seva Anna, negra de cabells i blanca de pell, i d'aquell neguit que el rosegava d'ençà que tenia divuit anys, mantenint-lo redreçat contra totes les tiranies i disposat a sofrir totes les persecucions? Ara Anna devia estar al costat de la seva mare, davant de la ràdio inexpressiva, al menjador d'aquell entresol del carrer de Muntaner, esforçant-se a animar la dona esferoïda. Es sentí més orgullós que mai de la noia, que era valenta com ell.

Entre els guàrdies i els paisans correguó a mitja veu una ordre: calia prendre aquell canó. Baltasarva sentir-ho com un cop de fuet a la pell i, de sobte, comprengué que la mort estava vençuda. Els homes es movien poc a poc, aprofitant els arbres i els cossos sortints que feien els aparadors i els relleus arquitectònics de les cases. Abans d'emprendre també ell el camí, deixant l'empar d'aquella baluerna groga esventrada, s'ajupí damunt del guàrdia d'assalt caigut al seu costat. Sí, estava ben mort. No calia pas cap metge per dir-li-ho a Baltasar Cortés, que n'havia vist tants, de morts. Li prengué de les mans la tercerola i del cinyell les capses de municions.

- Company, tu ja no ho necessites. A mi encara em faran servei.

Sortí a terreny descobert, amb la pistola a la butxaca i la tercerola engrapada pel mig, tremolant-li un xic la boca, com sempre que feia alguna cosa important, però terriblement serè. De tant en tant es deturava i disparava un parell de trets. ¿Què hi feia la pluja menuda de bales dels soldats, i aquell canó que tornava a obrir davant seu una gola encesa de fum i de flames, i aquell xiulet llarg de l'obús que passava just pel damunt del seu cap?

- Massa amunt, minyons! No us amoïneu, que ja venim!

No gallejava, no llançava aquells crits com una bravata, no volia guanyar-se l'admiració ni el respecte de la mort que el fregava amb els cops acompassats de la seva dalla. Afirmava una realitat: que ell avançava i els altres - n'estava segur - també. El carrer semblava estrènyer-se com un embut, i a la punta hi havia aquella boca negra que escopia foc allà, al seu davant. Seguí caminant i disparant. Amb la tercerola no tenia pràctica com amb la pistola. I tanmateix se'n sortia prou bé. Ara ja veia clarament, desfigurades per la ràbia o per la por, les cares dels soldats que estavan darrera del canó. Un crit esclatava, per damunt de la fuselleria, un crit enorme que s'inflava enlaire dels plàtans del carrer de Claris i s'enfilava fins al cel blau, un crit que no deia res, però que representava tota la voluntat decidida d'aquell grapat d'homes que s'havien llançat a la palestra, pit desco-

Tor-923 (52)

bert, contra totes les ombres caduques que agitaven els servidors del canó. Baltasar apuntà a un artiller que anava a engegar altra vegada la peça. El tret abatí el braç alçat. Llançà el fusell, que ara ja no li servia de res, i amb la pistola, amb la seva vella Star que era com una prolongació de la seva mà i obeïa fàcilment les seves ordres, va avançar d'una correguda, es llançà damunt del canó, sentint en la seva pell, a través del gec de cotó i de la camisa suada, la cremor de l'acer. I disparà aleshores tot al seu redol la pistola, gelós d'aquella presa que havia conquerit amb la passió d'un mascle enamorat. Tot un carregador. El clam tornà a pujar al cel i de tots costats es llançaren els homes per a assegurar la victòria,

El clam va pujar al cel, mentre de tots els costats de la plaça es llançaven els homes per a assegurar la victòria. El centre de la plaça Catalunya estava ple de cadàvers. I Antoni Coromines, sortint de l'Hotel Bristol, on l'havien ficat els soldats que van detenir-lo, veié com treien de la Telefònica, presoners, els homes que havien conquistat aquell edifici no feia encara una hora. Els uniformes blaus dels guàrdies d'assalt i el color gris-verd dels civils es diluïa entre centenars de camises virolades i americanes de mecànic. A l'altre extrem de la plaça, al Colón, els trets petaven des dels balcons. A la Maison Dorée, també.

- Els militars s'han instal.lat allà, veieu? Costarà una mica de treure'ls-en.

Era un home qui parlava, amb una Winchester a la mà. Coromines no tingué temps de contestar-li, perquè les metralladores es posaren a dialogar. Unes al mig de la plaça, darrera els grups escultòrics i les balustrades de la plataforma central. Les altres espetegaven a les finestres més altes del Colon i des de la cantonada de la Ronda Universitat. Ja devia ésser allò, ja. La cavalleria que ocupava el centre de la plaça, quan l'havien fet presoner en aquella cantonada del carrer de Pelai, ara només era un munt de cavalls morts i unes colles de soldats que llançaven les guerreres, ben contents d'haver pogut sortir amb vida d'aquella acció que encara no acabaven de comprendre. Coromines tocà amb el braç la butxaca de l'infern de la seva americana. Feia gràcia que, per haver-se-la posat, com els gàngsters de les pel.lícules, en aquell indret reservat generalment a la cartera, els soldats no li haguessin trobat en detenir-lo. ¿Què li haurien fet, en aquest cas? ¿I com era que no havia pogut desprendre-se'n, mentre estigué detingut a l'hotel? Poca cosa podria fer, però, amb aquella 9'14. Sense cap carregador de re-

Tor. 923 (53)

canvi, poc haurien durat les bales. Va rumiar un moment. A la Plaça de Catalunya, fet i fet, ja hi havia prou gent, i Coromines pensà que valdria més anar a la Generalitat. Ja era el seu objectiu, al capdavall, quan l'havien aturat.

Allò que tanta gent temia havia esclatat. Com s'acabaria? Sentí la satisfacció del periodista que ha estat testimoni presencial d'uns fets importants i que pot explicar-los en versió directa - en reportatge signat. Però encara li mancava la visió de detall, l'ordre i la relació dels esdeveniments, tot allò que només podia trobar-se assegut a la taula de la redacció, amb els diaris del vespre als dits. Es somprengué pensant gairebé en veu alta:

- Ja ho durà demà el Ciero!

Però, en aquell moment, a més de periodista, ell era l'home polític, secretari d'un Conseller i vocal suplent del Comité del Front Popular. Si els militars aquells ho haguessin endevinat, de segur que haurien apreciat molt més aquella presa que els oferia l'atzar. L'envaí una bafarada d'orgull, barrejada amb la satisfacció d'haver esquivat en tan poca estona el destí. "Aquell destí que ja s'entestava en auriolar del fals prestigi de pòstums els meus actes d'avui", va arrodonir. Pòstums? No pas per ara, ni gaires. Es sentia jove, lleuger. Lliure. Havia tornat a néixer, en recuperar la llibertat perduda en aquell simulacre de captiveri. Tanmateix, el sentiment del deure no l'abandonava. Pòstums o no, els seus actes estaven determinats per un imperatiu que no volia defugir.

Per això ara es trobava davallant per un Portal de l'Angel ben desert. Les escales estaven totes tancades i en algun balcó onejava una una tovallola o un mocador blanc, símbol de neutralitat. Coromines comprenia l'esglai d'aquells pacífics veïns que veien convertida la ciutat en un camp de batalla. Si Dolors i els nens s'hi haguessin trobat, quin esglai haurien tingut, també! Perquè a Muntaner, 4, darrera mateix de la Plaça Universitat, tot aquell jubileu devia ressonar com si les coses passessin en plena escala. Quina sort que en lloc de trobar-se en aquell primer pis, caixa sonora on es repetien tots els sorolls del carrer, ara estessin tots a Sant Pol! Passarien angúnia, és clar, quan sabessin que havia passat a Barcelona. Però almenys allà estaven segurs. Quan pogués, demà mateix, s'hi arribaria. Però ¿què hauria passat, l'endemà?

Caminava ben arrambat a les cases, davant tot de magatzems que tenien baixades les portes de ferro. Estava bé que tot el carrer, de dalt a baix, fos ara Portal de l'Angel. Mirà una placa i rectificà

Tau 925(54)

"Avinguda del Portal de l'Angel". Abans, a Coromines li havia estat sempre impossible de saber exactament on començava el Portal de l'Angel i on la Plaça de Santa Anna. Plaça de Santa Anna! Quin nom més absurd per a aquell embut on moria una línia de tramvies misteriosa, que anava a tots els carrers més estranys de Gràcia!

En arribar al coll de l'embut, que abans de cloure's en la font de ceràmica,-que semblava vella i era nova - es decidia a aixamplar-se en dues sortides divergents, els dubtes tornaren a presentar-se-li. El Portal de l'Angel s'acabava allí. Seguí? El carrer de l'esquerra, que anava a emboscar, era el dels Arcs. Però ¿i l'altre? Aquell canó estret, sempre ple de gent que baixava de les veretes per contemplar millor els gravats i les "labors" de les botigues, com es deia? Tantes vegades que hi havia passat! Quin barceloní! Pensà en la minúscula plaça on desembocava, en la casa de la Lliga que hi havia enfront, en la Portaferrissa i el carrer del Pi... Es clar, Cucurulla! Plaça de la Cucurulla. Carrer de la Cucurulla, també? Potser sí. ¿Què devia significar, aquell nom? Un dia hauria de cercar, a l'Ateneu, "Las Calles de Barcelona", de Víctor Balaguer, per a esbrinar-ho.

La plaça Nova era un oasi de silenci. Els estrèpits que sacsejaven la ciutat arribaven amb prou feines a aquells recons protegits per carrers fets de recolzades, que només s'obrien cap a les escales de la Catedral. Al balcó de cal Bisbe penjava la gran palma de Setmana Santa, aquella que anys enrera li feia tanta enveja quan la veia a un ~~extre~~ costat de l'altar major de Santa Maria del Mar. Era quan anava a beneir el palmó i el duia després al monument de l'església més propera.

Uns mossos d'esquadra, plantats davant de les torres romanes que obrien el carrer del Bisbe van aturar-lo. Coromines es féu conèixer i canvià amb ells unes breus paraules. Després seguí avançant per aquella ciutat morta, enclosa per miracle en una altra ciutat que es debatia entre les convulsions de la guerra civil. La Generalitat era, com sempre, un conjunt de pedres daurades i grises, de recons ombrívols on mai no entrava del tot la claror. Totes les portes eren tancades. Hagué de tornar-se a fer conèixer, ensenyar carnets i documents per poder entrar.

Als despatxos del Saló de Sant Jordi gairebé no hi havia ningú. Molt poques notícies, també.

- No hi ha cap Conseller. No sabem on són. El President ha anat a la Comissaria d'Ordre Públic. Ara diuen que han sortit les tropes de la caserna de les Drassanes per enfilar les Rambles. Deuen voler venir cap aci.

Pel seu costat hagué de donar explicacions del que havia vist, del que havia passat, del que sabia. Conclogué.

Tan-923(55)

- No en sortiran pas, aquesta vegada, facin el que facin!

- No en sortiran pas, aquesta vegada! Ja poden fer el que vulguin! - repetí Francesc Brandó, arrapat al volant del seu taxi com si portés el timó de la resistència contra els sublevats.

Al començament, a mitja nit, quan li havien requisat el cotxe per servir les necessitats de la policia, va renegar copiosament. No li costava gaire, és cert. A més, aquella nit de dissabte hauria pogut, amb una mica de sort, compensar-lo de totes les altres de la setmana, de tant poc tràfec. Creu-t'ho! ¿I com s'ho farà, després, per a pagar les lletres que vencien a finals de mes, i les que ja hi havia endarrerides, si no podia aprofitar els dies que la gent surt i no plany els cèntims?

- Xics, ja teniu penques, ja, de venir-me a picar el cotxe, aquesta nit! ¿Que no n'hi ha de millors als garatges, per requisar? ¿No veieu que jo m'hi haig de guanyar les sequs, amb el taxi?

La màxima concessió que van fer-li fou permetre-li que seguís conduint-lo ell.

- Tinc el dipòsit ple. Ja me'l tornareu a omplir, suposo. Oi, xava? A vosaltres no us costa gaires cèntims, i a mi ningú me la regala, la benzina...

- Sí, home, sí!

Tota la nit amunt i avall. I el matí havia estat igual. Ara es sentia mort de son i de gana. Només havia pogut fer una breu becaina al pati de Governació i havia menjat un trist sanvitx a la Comissaria General. I ni sabia els quilòmetres que portava correguts per la ciutat, d'una caserna a l'altra, seguint "retens" de policia i de guàrdia civil, veient les colles de gent que patrullava per la Rambla i la Laietana. Era com una revetlla extraordinària d'aquell estiu. I, com era just, al capdavall hi havia hagut el castell de focs.

- Xaves, ja peta la traca! - anuncià Francesc, que per res del món hauria callat.

Cansat i tot, s'havia anat engrescant en aquell joc. Tanmateix, era molt més excitant que passejar nois tendres que volien divertir-se i gastar poc, convidant unes mosses de l'Esquerra a fer un sànvitx de filet a la Barceloneta. O bé esperar que sortissin del Pompeia, esgarrifats de l'hora tardana, els adroguers que es creien fer el salt a la muller tot contemplant des del primer rengle de butaques les exhibicions de les artistes frívoles.

De matinada va trobar-se a Governació. Havia estat després a

Tau 923 (56)

Plaça de Catalunya. Més tard, al carrer de Claris i al Cinc d'Oros. Quan la resistència dels sublevats semblà limitada a uns edificis de la Plaça de Catalunya, els policies que l'havien requisat van deixar-lo lliure de fer el què volgués. Ell ni es recordà de reclamar-los la benzina promesa. I en lloc d'anar a tancar, preferí seguir corrent la ciutat. Transportà ferits als dispensaris i àdhuc al Clínic, exclamant que la sang li tacava els coixins i que li deixarien la tapisseria del cotxe feta una pena. Després tornà a voltar, com quan a la nit estava a l'aguait del client ronseguer. Però ara anava amb el taxímetre desconnectat. Es sentia posseït d'una estrunya febre d'ajudar.

No sabé com, en un dels viatges que féu cap al port, carregant mitja dotzena de minyons espitregats i carregats de fusells i pistoles, es trobà disparant de darrera del parabrises contra uns soldats que volien enfilar la Rambla. Hi havia una massa, compacta com un bloc, sense ni una esquerda ni una ondulació, que es llançava damunt dels canons i les metralladores. I Francesc Brandó, amb el seu taxi, estava incorporat a aquella massa. ¿D'on havia sortit aquella pistola que ara tenia als dits? No ho sabia pas. Ell tirava, amb una voluptat desconeguda, i per fer-ho millor s'enfilà al sostre del taxi, sense pensar que oferia un magnífic blanc als seus adversaris.

Un tret foradà el parabrises, a mig metre sota seu.- Estàs de potra! - va dir-se. Però no hi pensà gaire estona. Perquè els militars ja reculaven cap a la caserna, abandonant les armes i les municions. Entre la gent corrien uns mots d'ordre:

- A la Plaça Catalunya! A la plaça Universitat!

Francesc Brandó va tombar-se cap als seus passatgers:

- ¿On s'ha d'anar, xaves?

- Anem a la Universitat! - proposà un dels xicots espitregats.- Podem passar per Sant Pau i per Ponent, no?

En restaven quatre. Però només dos s'encabiren a dintre el taxi. Els altres dos, un a cada costat del vehicle, drets damunt dels marxapeus, agitaven el fusell amb un aire amenaçador.

- Diu que a la plaça Universitat encara hi ha tants soldats - explicà un d'ells.

- Som-hi, donos! Ja hi estem anant! - exclamà Brandó, al volant.- Va bé, xics. Es a la vora de casa, i així podré arribar-m'hi per dinar.

Travessaren tot de carrerons agitats, fent apartar la gent a cops de clàxon . Al davant de la Universitat van trobar-se amb un setge en regla. Els soldats es defensaven de les portes centrals del gran edifici. Francesc tornà a disparar aquella pistola que no sabia d'on havia

Tau 928(57)

sortit i que els seus companys, amablement, li carregaven quan acabava les municions. El cotxe els servia, ara, de parapet. Una ràfega de metralladora cosí el Buick. Però el taxista no va adonar-se del què això representava per a ell fins al cap d'una bona mitja hora, quan, retudes les tropes que s'havien refugiat a la Universitat, veié sortir els soldats i els oficials, amb les mans enlaire. Aleshores es va recordar que tenia son i gana i volgué dur el cotxe al garatge. Aviat es convencé que no hi havia res a fer. Les bales havien foradat el carburador i un parell de cilindres. Hagué de resignar-se a deixar el Buick en mig de la plaça, com un trofeu de la recent lluita.

- Val més ell que jo! - pensà, per aconsolar-se.- Sort encara que m'han deixat tan a la vora de casa!

Tota la fatiga i l'excitació de tantes hores sense repòs li sortia de cop i li privava de pensar gaire en les lletres acceptades, en la reparació que hauria de fer al cotxe i que segurament els pintes de la Companyia es negarien a pagar, perquè trobarien, com sempre, que allò quedava fora de la pòlissa. No volgué pensar tampoc en el lloguer que aquell mes encara es devia, ni en els pocs diners que hi havia a casa, ni en el dissabte i el diumenge, els dies millors, perduts per a la feina... Només pensava en anar-se'n al pis i en jeure al seu llit

Quan emboçà el carrer, es meravellà de trobar-lo tan tranquil.

Emboçà aquell carrer i es meravellà de trobar-lo tan tranquil. En realitat, d'ençà que havia sortit de casa a la tarda, com cada diumenge, la tranquil.litat de la ciutat, en contrast amb el soroll infernal dels trets de fuselleria, de les metralladores, de l'artilleria i àdhuc de l'aviació de tot el matí, el sorprenien. Tenia la idea de trobar-se en ple Apocalipsi, i veia que els carrers estaven tan assolellats com sempre, que les cases eren aquelles façanes closes i inexpressives dels dies de festa, i que els arbres tenien la mateixa verdor, amb aquell espessor de fulles on s'amagaven els ocells.

Fins al migdia havia resistit aquella temptació de sortir per veure si, aquella vegada, el Gran Advenimment era veritat. Valia més que s'esperés, que continguós la impaciència, que el seu cor, entre esferefit i joiós davant d'aquella certitud que ara prenia cos dintre la ciutat pecadora, sabés posar un fre als seus impulsos - uns impulsos que l'haurien fet anar al mig de la Rambla, a predicar a tothom la bona nova. No, era millor prendre encara paciència, esperar que tots els ulls s'obrissin a la Veritat que feia tants anys que ell possefa i que havia guiat totes les seves accions. Passés el que passés,

Tau - 923 (58)

Dalmau Bartrina ja ho sabia de sobres: ell sempre aniria al davant de tot el ramat humà, auriolat per la gràcia d'aquella Revelació que havia omplert, un llunyà diumenge d'estiu, el seu esperit. ¿No era i tot, com ara, un diumenge de juliol? Potser àdhuc era un dimeu, com avui. Intentà de comprovar-ho, però les dates ballaven a la seva memòria, i cap dels llibres que tenia damunt de la taula no li ho podia revelar. Pels balcons oberts de bat a bat d'aquell segon pis entrava el sol, que ara ja havia tombat l'eix rígid del migdia i desplaçava les llenques d'ombra del mig del carrer Muntaner. Semblava que el sol i el cel no s'haguessin tampoc adonat que el Gran Advenimment estava allà a tocar que en aquells mateixos moments es produïa a la terra i que, afinant bé l'orella, entre el brunzir dels motors dels hidroavions podia sentir-se la vibració feridora de les trompetes del Judici i, darrera dels esclats de la fuselleria i del tro dels canons panteixava el tremolor de les entranyes de la terra. Potser el sol i la lluna i la volta celestial, fragments materials i inerts, al capdavall, del Gran Tot, no havien encara rebut l'ordre que havia de desviar de llurs òrbites les esferes i multiplicar els astres en ple dia. Dalmau Bartrina es sabia posseïdor d'un secret enorme, que ara estava a punt d'esclatar dintre la terra oprimida per les angoixes d'un meravellós parteratge. Només ell el coneixia. Només ell podria, un cop esbotzada la crosta de quotidianeïtat i de rutina, desxifrar el misteriós sentit de l'Advenimment.

Havia mantingut al fons de l'esperit aquella Ciència que li havia estat revelada. Si havia sentit la temptació d'explicar a algun conegut l'autèntic significat d'aquelles coses que els diaris presentaven com a simples fets polítics o com a trasbalsos socials, s'adonava a temps que la gent no el podia creure, que es riurien d'ell amb un to feridor de menyspreu que només ell, fet i fet, hauria tingut dret a emprar. S'havia acontentat, doncs, amb paraules cobertes, amb misterioses al.lusions a la importància de la desfeta del Negus d'Etiòpia, de la victòria del Front Popular francès, de les vagues de Madrid o de l'assassinat de Dollfuss. Per a ell, tot allò era ben senzill, episodis deslligats que sí ordenaven tots sols en la cadena d'un raonament que només ell posseïa i que desembocava, d'una manera ineluctable, en el Gran Advenimment. Igual que en el precís instant de la seva Revelació, que va decidir de liquidar-ho tot, magatzem i representacions, per a poder estar més lliure, totalment disponible enfront del seu destí, ell es contenia per no donar explicacions a les insinuacions que se li escapaven - lluminoses espurnes de la veritat que cremava en el seu cor. Aviat podria revelar a tot el món el seu Secret!

TAR-923(59)

Sortí, al capdavall, a mitja tarda, sense haver menjat res més que un bocí de pa i unes taronges, àpat engolit a peu dret, com aquells que feien els israelites abans de llançar-se a través del desert per a atènyer la Terra Promesa.

El carrer de Muntaner estava buit. Passà pel de Tallers, atret per l'espetec de fuselleria que es sentia al fons de la ciutat, cap a mar. Vagà per tot de carrers estrets, dèdal humil que els seus peus coneixien mecànicament, d'ençà dels anys d'aprenentatge. La Casa de Caritat, l'església dels Angels, eren més petites a l'ombra d'aquelles escoles modernes del carrer del Carme. Provà de passar pel pati de l'Hospital, però el trobà tancat. Li hauria agradat, aquell dia precisament, d'anar fins al Corralet, per evocar aquells morts estenallats, que semblaven de cera, i que tantes vegades havien poblat de malsons la seva adolescència. Voltà carrers i carrerons, topant de vegades amb homes espitregats, plens de suor i de sang, armats de fusells, xarbotants de crits i renecs, que se'l miraven de reüll, desconfiats davant d'aquell barret burgès i de la corbata d'ala de mosca. La Rambla semblava obstruïda per aquells mateixos homes, que li barraven el pas quan intentà d'endinsar-se cap al port. Derivà per carrerons obscurs, sense perdre's ni perdre aquella certitud que li omplia el cor. Vorejà la Catedral, travessà la Plaça del Rei, davallà la Baixada de la Presó fins a la Plaça de l'Angel. Una cridòria confusa se l'endugué Argenteria avall, cap a Santa Maria del Mar.

Quan arribà a la plaça, veié uns galifardeus que ruixaven les portes de l'església amb petroli, passant-se els bidons dels uns als altres. De l'entrada estant es veien, amuntegades com per a un foc de Sant Joan, les cadires de boga de la nau. Amb una mirada abstreta, buida de por i d'odi, com si només assistissin a un espectacle fascinador, els veïns contemplaven els preparatius. La flama sorgia, joiosa, i llengotejava per entre les imatges del portal, entortolligant-se per les pilastres i voltant els capitells florits. Amb una darrera mirada de satisfacció a llur obra, els minyons de les llaunes de petroli desaparegueren. I només restaren de guàrdia un parell de minyons, en mànegues de camisa i amb un fusell a les mans, que contemplaven amenaçadors els veïns agrupats en silenci davant del gran vaixell de pedra que feia tants anys que havia ancorat, remorosos de vent els dos màstils altíssims entre llurs cases, en aquell recó de la ciutat. Un vaixell que podia fer-se senyals amb els altres velers de tres i quatre pals del port, i que ara cremava com un forn.

Arribaren els bombers, amb notes alternades de sirena i cascs b

Tau - 923 (60)

brillants de llautó. No podien fer res, si no era evitar que el foc s'encengués massa i s'escampés a les cases del voltant. Els xicots dels fusells vetllaven amb llur arma a punt perquè les llances d'aigua no anul.lessin l'obra dels incendiaris: l'holocaust havia de realitzar-se en tota la seva integritat. Dalmau Bartrina, amb el seu capell de feltre i el seu coll amb corbata, semblava el delegat de la burgesia barcelonina en aquell acte solemne. Potser era com a tal, i a despit dels esguards de malfiança que mereixia dels armats d'aquella novíssima Passió, que l'admetien entre els espectadors silenciosos de l'incendi. Ningú no sospitava que ell era l'únic que en comprenia tot el veritable significat. Aquelles flames que calcinaven les portes gruixudes i decapitaven els sants de la portalada i esbotzaven les vidrieres de colors eren una altra afirmació de la veritat de la Revelació que feia tants anys que covava en el pensament de Bartrina.

- Déu mateix és qui llança el seu foc damunt l'Església,- exclamà, amb una veu solemne, sense adonar-se'n, quan una flama s'enlairà més que les altres i donà un color rogenc a la vella font i a les cases del carrer de les Caputxes. La dona que tenia al costat se'l mirà, esbalaïda. Dalmau continuava:

- Sí, el foc purificarà la terra de les falses creences, i Crist farà el seu retorn entre els homes, en mig de les flames i la sang. I ai d'aquells que no sàpiguen conèixe'l!

Tenia els ulls brillants, i la cara se li encenia entre el reflexe sangonós i la xafogor del gran braser, que corresponia a tants d'altres brasers encesos en trenta indrets diferents de la ciutat.

Aquell gran braser de Sant Josep Oriol corresponia, amb el seu llenguatge de flames i fum, a tants d'altres brasers encesos en trenta indrets diferents de la ciutat.

- Pitjor que la Setmana Tràgica! - ponderà la senyora Carlota, que tenia unes ganes terribles de plorar. Es contingué, però, perquè li semblà que tota la escala s'havia congregat al terrat i, entre mig de tanta gent, no sabia què pensaven els uns i els altres. Que no es comprometés, sobretot, el noi!

Antoni era allà, prop seu, i mirava amb els prismàtics. Posava un nom a cada un dels fogars que s'encenien per tota la ciutat i que escarnien una posta de sol roenta de sang sota un núvol baix i espès de fumera. Montserrat no es movia tampoc del costat de la

Tar_923(61)

seva mare, covant-la amb els ulls - en aquella inversió de papers que s'havia produït insensiblement d'ençà que la filla havia traspassat la vint-i-cinquena. Semblava com si hagués renunciat a totes les seves il.lusions de dona, menys a la maternitat, i que aquesta la fes derivar damunt aquella mare confinada, al seu torn, en un amor idòlatra per Antoni. La senyora Carlota, amb les seves distraccions, el seu egoisme i la seva passió pel noi s'havia convertit en l'infant que Montserrat hauria volgut criar i amoixar i que ara, amb trenta-cinc anys a coll, es veia obligada a renunciar.

Feliu Salvans demanava els binocles per veure si podia distingir Sant Just. Les germanes Fernàndez tenien un interès extraordinari per saber si també cremava la Bonanova i, sobtadament lliures de llur cort d'admiradors, cantussejaven per elles soles algun ball americà. Llorenç Sureda, el funcionari de Finances, que era l'únic veí del sisè que hi havia al terrat, pujava i baixava del seu pis duent les notícies donades per la ràdio. Havia estat ell qui havia donat la nova de la rendició del general Goded. De tant en tant es sentia del terrat estant la veu de la muller, molt greu, o l'espinguet de la cunyada, cridant-lo pel celobert de la cuina, i ell tornava a baixar, perquè semblava que la ràdio anava a dir alguna cosa molt important.

Acabava de pujar de nou i els altres el voltaven, neguitosos.

- Res de nou?

- Res de particular. Els hospitals fan una crida als metges de Barcelona perquè tots vagin a ajudar. Diu que hi ha molts centenars de morts i ferits.

Antoni Pla es tornà molt vermell, com si el to perfectament indiferent d'aquell homenet de bigotis tristos estigués acarat d'al.lusions per a ell. Demanaven els metges - i ell s'estava allà, voltat de dones garladores i d'homes estemordits. Havia d'anar-hi tot seguit.

La senyora Carlota havia endevinat de sobte l'emoció del fill. La intel.ligència i la penetració que li restaven estaven concentrades damunt d'aquell ésser que feia trenta anys havia sortit dels seus flancs i que ara posava massa coses per damunt de la seva mare.

- ¿Vols dir que no n'hi ha prou, de metges, als Hospitals? No t'hi han pas volgut, fins ara! - provà d'exclamar-se.

- Avui és diferent. Imagini's si en tindran, de feina! Hauré d'anar al Clínic: és així mateix. A Sant Pau no acabaria mai d'arribar-hi.

- Ja cal que et posis un mocador blanc al braç, que es vegi bé que ets home de pau - pledejà la mare.

Tau-923(42)

- Millor un braçal de la Creu Vermella, si és metge, - intervingué Emili Armengol, l'operador de cinema del quart sisena. El seu ofici li havia donat una extensa coneixença de detalls visuals, comprensible en un home que havia de veure, pel cap baix, vuit vegades cada film.

Rosa Fernàndez - la més bruna i més opulent de les quatre germanes- es recordà que, d'una època que va proposar-se d'aprendre d'infermera, encara devia tenir a casa un d'aquells miraculosos braçals, i baixà a cercar-lo.

Proveït d'aquell salconduit i acomiadat per la mare com si se n'anés al sacrifici, el doctor Antoni Ple baixà l'escala, travessà el vestíbul, i emprengué, entre l'ombra de la nit, que cap fanal no venia a interrompre, i sota el cel vermell dels incendis, la pujada del carrer de Muntaner.

Tau-923(63)

V. ECLIPSI DE L'AMO

De bell antuvi, ja va semblar com si la revolució es fes per a perjudicar el senyor Fortuny. Moratòries, rebaixa general dels lloguers, anul.lació dels rebuts endarrerits - totes les mesures que podien contribuir a fer minvar el rendiment de la finca van anar-se succeint a les pàgines dels diaris oficials.

- Cinquanta per cent de rebaixa! Es excessiu, tanmateix! - pensava també el senyor Mercader. que veia reduïts de cop a la meitat els seus ingressos. Justament aquell any li tocava de cobrar l'assegurança dotal que havia fet quan va néixer el noi i que havia de servir per pagar, quan arribés la quinta, la redempció total del servei o almenys la "quota" que en reduïria la durada. Ara no hi havia redempció ni quota, però aquelles deu mil pessetes que havia de cobrar li servirien per veure venir i esperar que la situació esdevingués normal. Perquè, encara que ja hagués passat prop d'un mes d'ençà d'aquell diumenge trasbalsat de juliol, encara que la ciutat no ressonés amb tots aquells tiroteigs atllats que esclataven pels terrats i encenien el nerviosisme dels milicians, encara que els tramvies tornessin a funcionar i els trens restablissin poc a poc el servei, la normalitat encara estava molt lluny.

Un exemple concret n'era el fet que ningú, ni els més puntuals pagadors de l'escala, hagués fet honor a la visita del procurador, a primers d'agost. A les altres cases que ell administrava, encara hi havia algun llogater que pagà alguna cosa, però a Muntaner, 4, la vaga dels bons pagadors havia estat total. I no calia parlar dels que ja abans tenien mala moneda. Carles Borrell, que ara anava del matí al vespre enfundat en una granota blava i cofat amb un casquet bicolor, i que semblava una panòplia de tota mena d'armes, havia passat davant dels ulls envejosos de Jeroni una pila de pernils i d'ampolles de marca, evident producte d'una requisa. Va saludar el senyor Mercader amb un estentori:

- Salut, company! Véns bé. Justament volia venir-te a veure. He de fer-te una reclamació.

- Una reclamació? Per què? - atinà tot just a barbotejar l'administrador.

- D'unes goteres que tinc al menjador. A més, val la pena de parlar-ne: quan vas llogar-me el pis, em vas ensarronar. Això no ha valgut mai vint duros. Tinc dret a una indemnització.

- Una indemnització! Quines coses més estranyes de dir!

Tan-928(64)

- Ah, sí? Tu ho trobes estrany, oi? Doncs jo ho trobo molt natural. S'ha acabat el temps que només eren els burgesos que cobràveu. Ara som nosaltres, els obrers, que passem el compte. I hi tenim dret. Vull cinc mil pessetes pels danys i perjudicis. I me les faré pagar, sigui com sigui. Us ho ben prometo.

Aquests darrers mots havien estat refermats per un cop a la culata de l'enorme pistolot que duia en una magnífica funda de pell de porc, a un costat del cinyell de cuiro. El senyor Mercader va començar d'entendre la posició del seu interlocutor. Tot estava clar, ara.

- ¿No dec pas ésser jo, però, qui ha de pagar-ho, suposo? Ja en parlaré amb el propietari. Al capdavall, jo només faig que recollir els diners dels lloguers i donar-los-hi cada mes.

- Vinga, company. No em vinguis ara amb històries. Anem al gra: ¿on viu l'amo d'aquesta barraca?

El senyor Mercader dubtà un moment. Justament la mania més arrelada de Genís Fortuny era de mantenir-se invisible darrera del seu administrador.- Per això el pago! - exclamava. Ningú no havia de saber, sota cap pretext, on vivia ni què feia l'amo. Dir-ho ara a aquell energúmen del pistolot ¿no seria trair la seva confiança?

La impaciència es transparentava en el corrugament de les celles, en el tic que torçava la boca i aixefava més el bas de púgil. Adhuc semblava comunicar-se-li a la pistola, i era com si aquesta tingués vida pròpia i s'agités a dintre de la beina. Decidí donar el detall:

- A l'Hotel Imperial, del carrer de Fontanella.

- Està bé. Si no l'hi trobo, ja et vindré a veure. Salut!

La porta es tancà de cop. Els altres llogaters no foren pas tan exigents. Els mateixos sarcasmes de Brandó, per comparació, varen ésser-li passadors. Aquell dia el taxista no es volgué valdre dels planys de la seva dona. Va sortir en persona i proclamà que si "el senyor Mercader es creia que ell pencava com un lladre, perquè un cantamanyanes, que mai no havia fatigat, pogués dur al piltre les paies més fermes de tot el país, anava ben errat de comptes."

- Creu-t'ho, que aniràs en bicicleta! Aire, aire! - va concloure, amb un gest de comiat despectiu.

La catastrofe financera era total i arribava a llogaters tan bon pagadors com Fortianell i la vídua López, passant per la senyora Duran, la mare de l'advocat del principal i pel sastre de l'entresol. Allò fou per a l'administrador el senyal més segur de la revolució. Volgué consolar-se amb el pensament que allò no podia durar. Ell mateix es repetia els arguments més sòlids, els principis damunt els quals havia b

Tan-923(46)

sat el seu codi moral.

- Si la gent no paguen el lloguer, que és la cosa més sagrada, ¿què pot passar? - I s'esgarrifava d'imaginar-ho.

Les cinc mil pessetes reclamades, amb una arbitrarietat tan evident que excloïa tota possible discussió, pel milicià del sisè sisena, el turmentaven. No gosava pensar a les conseqüències d'una oposició a les exigències de Borrell.

Estigué intranquil, malgrat les compensacions que trobava a la seva desil.lusió en la fidelitat dels llogaters d'altres cases, fins que, l'endemà, la veu tremolosa de ràbia i de por del senyor Genís Fortuny va comunicar-li, per telèfon, com havia anat la cosa. Borrell s'havia presentat, en vestits de gran cerimònia i armament selecte, acompanyat de dos ajudants de semblant aparièncía, i havia coaccionat porters, gerent i cambrers fins a obtenir una entrevista amb el propietari. No li havia calgut insistir gaire, en la breu visita que va fer al senyor Fortuny, ni al.ludir massa detalladament a la Rabassada, per fer-se entendre ben aviat. Quan sortia de l'hotel, duia a la butxaca un xec de cinc mil pessetes, i a més cent duros en bitllets, que eren per a compensar Borrell de les molèsties que tindria per aconseguir que li paguessin el taló al banc. Fortuny veia en aquella visita, sense gosar-ho dir, el Mane, Thecel, Phares de la seva tranquil.litat i la seva fortuna. S'imaginava, ple d'angoixa, una llarga corrua de llogaters que es presentaven per cobrar indemnitzacions i que l'empenyien cada vegada una mica més a la misèria o a la cuneta de la Rabassada.

- Sobretot, que ningú no sàpiga que he donat aquests diners a aquell pocavergonya! - recomanà al senyor Mercader, abans de penjar el telèfon.

De segur que no havia atinat a fer la mateixa recomanació a Carles Borrell. Aquest va gloriejar-se, en tornar a casa, del resultat profitós de la seva expedició. Un altre que no feia gaire cas de les indicacions llunyanes del propietari era el porter. Jeroni semblava estar posseït d'un furiós esperit sindical, i exhibia a tort i a dret el seu carnet de la C. N. T., la qual cosa l'obligava a atendre amb tota deferència els veïns representants de l'organització confederal. Tot el seu respecte extern envers el senyor Fortuny s'havia esvanit i feia lloc a un gust per la indiscreció que alarmava el senyor Mercader. Sovint el porter deixava entendre que sabia moltes coses que podien perjudicar el propietari de la casa.

Tanmateix, ningú no gosà seguir de ple el camí fressat per l'estadant del sisè sisena. No podia dir-se que aquest respir duguós molta tranquil.litat al senyor Fortuny. Les notícies de Madrid no eren

Fac. 923 (6a)

gens satisfactòries; tornar-hi en aquelles circumstàncies seria una follia. Per altra banda, tot de velles històries li tornaven a la boca amb un amarg regust de cendra. Ja es veia perseguit pels pares o els germans d'aquelles tres o quatre xicotes amb les quals havia viscut una temporada i les quals havia liquidat a bon preu. I no gosava moure's de l'hotel; a un de nou, qui sap qui podria trobar-hi, i en aquell li semblava que el protegien les propines que havia vingut donant feia anys. Quan el senyor Mercader va anar-lo a veure, el trobà tancat a la seva cambra, amb el balcó clos - malgrat la calor d'aquell dia d'agost - magre, sense afaitar i devorat per la inquietud. Per la primera vegada d'ençà que el coneixia, l'administrador va veure's rebut sense recriminacions ni demandes de diners. El propietari ja no es preocupava dels pisos desllogats ni del cost de les reparacions. Només el capficava una cosa: la Rabassada. I la única conseqüència que sabia treure en clar de tots els seus raonaments inquiets era que calia fugir.

- ¿Vol dir que si s'amaga una temporada a casa d'uns amics o d'uns parents, en un barri que ningú no el conegui, o en un poblet tranquil, no podria passar aquest trànsol sense malsdecap? - gosà preguntar-li l'administrador.- Això de fugir a l'estranger sembla que sigui abandonar-ho tot.

- I és clar que ho abandonaria tot! M'estimaria més estar-me pelat com una rata a l'estranger , que ric i empaitat per tots aquests assassins i lladres que manen a Barcelona! Ben net li/ho dic!

- Doncs diu que és tan difícil obtenir el passaport.

- Difícil o no, jo bé sé que en donen.

Fortuny s'aixecà de sobte i anà a entreobrir la porta. No, no hi havia ningú.

- De vegades, sap? tinc la sensació que m'espien. I vostè voldria que jo m'amagués en un pis! ¿Que no ho sap, que a les nits els van a cercar, als pisos mateixos, i que els duen a matar a un revolt de carretera? Aci, a l'hotel, encara tinc la sensació de no estar sol del tot i penso que els veïns de cambra i el personal em defensaria una mica.

Es passà la mà pel front entresuat, com si volgués allunyar el malson.

- A vostè li/ho encarrego perquè sé que és actiu i discret de debò. Miri si pot trobar-me un passaport per França. Li donaré el que vulgui. ¿No diu que a la meva casa viu un que és secretari d'un conseller de la Generalitat? ¿Per què no l'hi demana a ell? ¿Es un home formal, no és veritat?

- Bé ho sembla. Sí, n'estic segur, és un xicot seriós. Ja n'hi

Tap- 823(47)

parlaré.

Amb tot de precaucions, el senyor Mercader va consultar-lo. Corominas va excusar-se.

- Em sap molt de greu, cregui'm. Però ara la Generalitat ja no pot donar passaports. Els ha de controlar tots el Comité de Milicies. ¿Perquè no va a trobar algú de la C. N. T.?

Trobar qui? Carles Borrell ja feia dies que havia desaparegut de la casa. Glòria, la seva dona, que ara s'havia fet molt amiga de Jeroni, donava a entendre que era al front i que tornaria un d'aquells dies. Però després ella també va eclipsar-se, sense deixar dit res. En quant a Baltasar Cortés, absorbit per les seves tasques sindicals, ni temps tenia per a escoltar el senyor Mercader. Tant la seva muller com la bruna Anna van indicar-li que una gestió així seria contraproduent.

- El meu home no vol saber res de la gent que desapareix, ni intervenir a favor de ningú. Quan li diuen que han trobat a tal o tal a la Rabassada, s'arronsa d'espatlles. I això que ell té un cor molt bo, li ho asseguro! Però ha patit tant, a la vida!

- ¿Sap què va dir, ahir, el pare? "Quan duen a passejar un home és que deu haver fet alguna cosa de mal, o que la seva existència és un perill per a la Revolució". I va afegir: "Jo no sé si mataria ningú, però no puc ficar-me en les decisions dels Comitès. Cadascú que faci la seva feina".

I de feina en tenia força, Baltasar Cortés. S'havia emprès la tasca d'ajuntar totes les empreses de construcció de Barcelona en una sola organització, sota el control del Sindicat Unic. Volia "socialitzar" el ram, perquè els beneficis es repartissin equitativament entre tothom. Demés, les èpoques de crisi i de plètora, ben repartides entre tots els obrers, serien més suportables que abans. Un cop incautades les empreses, va considerar que una part dels burgesos era ben aprofitable, i els havia mantingut a la direcció, contra el parer de molts companys de sindicat, donant-los àdhuc càrrecs tècnics en la gestió del seu organisme. I ell mateix s'havia posat com a punt de protegir aquells nous col.laboradors del proletariat, amb els quals tantes vegades havia discutit les bases de treball i les solucions de les vagues. Ja tenia prou feina, realment.

De l'hotel estant, Fortuny telefonava, despacientat, cada dues hores. El procurador no sabia ja si dirigir-se o no a Cèsar Romeni, el policia del principal tercera, com a darrer recurs. Qui sap si ell podria... La memòria del senyor Mercader li negava tot de noms de gent que potser l'hauria pogut servir i el confinava a la llista de veïns de Muntaner.

Tan-923(68)

4, sense trobar-hi la solució cercada. Com tants altres barcelonins, trobava tan trasbalsada l'escala de les relacions influents, que les persones que abans n'ocupaven els graons més elevats eren en aquells moments les que més perills corrien. I, en canvi, homes negligits que havien passat sense fressa pel despatx del procurador en el curs dels seus vint-i-cinc anys d'ofici havien potser esdevingut alguns d'aquells amos de l'hora. Ahir desconeguts de tothom, llurs noms començaven de sonar a mitja veu com els d'uns personatges gairebé mítics, provistos només d'un nom de fonts o d'un cognom que tot feia prendre com un pseudònim. ¿Qui sap si algun d'aquells Aurelios o Marianets, d'aquells Assens o Santillans no havia estat un dia o altre llogater d'una de les cases administrades pel senyor Mereader? Potser li devien algun favor i tot. Escorcollava inútilment els seus records i els seus arxius. No, no coneixia ningú. ¿De què li servien ara, tots els malsdecap que es va prendre per fer decorar de cap i de nou, a despit de les protestes de l'amo de la casa, aquell pis que llogava al fill del Banc Català de Crèdit? Havia extremat les atencions envers aquella mossa tan cap-verd del carrer de Casanova simplement perquè el seu protector era un dels amos dels tramvies. I ara el director del Banc i l'amo dels tramvies havien fugit o anaven adelerats darrera d'un passaport. Com ell, potser cercaven en la memòria l'amic comú que els posaria en contacte amb algun dels senyor actuals del destí.

Fou en aquell moment que se li presentà al pis Alejandro Casariego. Vestit de fil blanc, amb sabates de lona i pell rosse i un panamà gens fatigat, naturalment bru i dotat d'unes dents blanquíssimes que li donaven un aire imperceptible de voracitat, aquell sudamericà - que es feia passar per argentí, per més comoditat, i qui sap d'on era - no havia pas estat modificat gens ni mica pel buf de la revolució. Només li havia sacrificat la corbata, adoptant amb naturalitat la camisa esport de coll obert. Lluïa al trau una cinta dels colors de la seva pàtria més o menys original. Parlava amb accent melós, gronxant-se en aquell castellà que els tangos havien popularitzat entre els barcelonins. El senyor Mereader, que només havia sentit a la ràdio de casa seva les creacions de Carlitos Gardel i dels Irusta, Fugasot i Demare, quan escoltava el llogater del primer primera es creia en ple ambient de malevos i minas, furras i conventillos portenys.

Casariego l'havia anat a visitar per a excusar-se de no haver pogut pagar aquell mes el lloguer, tot i la rebaixa. La revolució li havia destorbat uns negocis que tenia preparats i de moment li era impossibl'

Tar-923 (69)

uns diners que esperava d'Amèrica. Li sabia molt de greu de no haver pogut complir com sempre, però confiava que el senyor Mercader se'n faria càrrec.

Sí, el senyor Mercader se'n feia càrrec, i es sentia afalagat que en aquells moments de subversió dels principis immutables de la societat un estranger afirmés davant seu el seu respecte envers aquelles formes immutables de la moral pública que eren, en primer lloc, pagar el lloguer, i després, pagar els altres deutes.

Alejandro Casariego seguí parlant. La seva parnula fluïa com una música apegalosa, i el castellà enterc del procurador s'entollava en aquell riu de fàcil eloqüència. No fos que estimava tant Barcelona, tot i el poc temps que hi vivia, se n'hauria tornat a Amèrica amb la dona. Es clar que sempre hi estava a temps: si les coses empitjoraven, podia tenir quan/ volgués el passaport. Al seu consolat, cada dia li ho deien. Però ell no es volia moure. Ara mateix, amb la feinada que tenia per fer passaports a tots els connacionals que se n'anaven d'Espanya, ell cada dia hi anava per a ajudar-los. Era extraordinària la quantitat de sudamericans que vivien a Barcelona. Si el senyor Mercader ho sabia, se'n faria creus. Alguns feia vint o trenta anys que havien sortit de llur pàtria. D'altres ni tan sols hi havien nascut, però eren fills de sudamericans o bé, per un d'aquells jocs estranys de les lleis, podien ésser considerats com a ciutadans d'una república sudamericana sense haver-hi estat mai ni tenir-hi cap relació familiar.

El senyor Mercader ho va caçar al vol.

- ¿Es possible que alguna persona que no sigui americana aconsegueixi algun d'aquests passaports?

Possible, segurament. Devia ésser molt difícil, tanmateix. Casariego no coneixia les subtilitats de les lleis ("argucias de leguleyo", en deia, amb el seu llenguatge florit). Suposava que caldria pagar uns drets molt elevats en concepte de despeses de cancelleria. Sense poder assegurar res, li feia l'efecte que sí, que en alguns casos excepcionals, i moguts per l'esperit cavalleresc que, al capdavall, les vint-i-tantes filles havien heretat de la "madre Patria", podria trobar-se algun cònsol que accedís a lliurar un passaport d'aquests.

Davant d'aquestes clarianes, el senyor Mercader abocà, en el si de la confiança, les seves preocupacions per la seguretat del propietari de la casa, insinuant el viu desig que aquest tenia de marxar com més aviat millor per posar en seguretat una existència que ara considerava tan amenaçada com la seva fortuna. L'argentí escoltava amb força simpatia el cas. Se'l veia disposat a ajudar el senyor Fortuny. La cosa

Fons 923(70)

era difícil, això sí. Hauria de cercar algun cònsol complaent - volia dir compassiu - que estudiés la documentació personal del senyor Fortuny per veure si a base d'algun viatge pretèrit d'ell mateix o dels seus pares o avis al nou continent pogués muntar-se la necessària ficció legal. Podria provar-se...

- Miri, serà millor que el posi en contacte directe amb el senyor Fortuny. No li sembla?

Aquella vegada fou amb un sentiment de satisfacció - com si es fes perdonar així la indiscreció covarda de l'altra vegada - que donà l'adreça del propietari. El telefonà després, radiant, per donar-li la bona notícia i advertir-lo de la visita.

El segon llogater de la casa del carrer de Muntaner que es presentava a veure'l a l'hotel fou rebut amb tota una altra cara pel senyor Fortuny. La presència i el vestit ja predisposaven favorablement. La conversa fou també d'una extraordinària correcció. El milionari explicà la seva situació i els seus desigs d'emigrar, lliurà els documents personals necessaris per a la consulta que volia realitzar Casariego i acabà assegurant que no li venia d'unes pessetes per a aconseguir el passaport.

L'endemà mateix, l'argentí tornà a visitar-lo. La veu era igualment cantadora, però semblava acerada per un dring més comercial. Sí, la cosa era possible. Llarga, difícil, però possible. Es clar que no podria ésser un passaport argentí, ni xilè, ni uruguaià. Hauria de resignar-se a rebre el preciós salconduit de les mans mateix del representant d'una petita república del Centre-Amèrica, molt honorable, això sí, i que tenia una gran simpatia per la República Espanyola. Genís Fortuny va resignar-s'hi.

Ah! I seria una mica car. Despeses de cancelleria, timbres. La responsabilitat, sobretot. Però per salvar la vida, ell ho reconeixia, seria absurd, seria inútil regatejar. No, ben mirat no era gens exagerat. Va deixar caure la xifra amb tota naturalitat: duescentes mil pessetes.

- Quaranta mil duros! - exclamà, atònit, Genís Fortuny.

No podia pas ésser per menys. I això que Casariego no havia pas explicat al cònsol amic que es tractava de salvar el propietari d'aquella casassa del carrer de Muntaner, de l'estadant d'un hotel de luxe. Era la tarifa normal. I ell reconeixia que, pels temps que corrien, no es podia treballar per menys. Això sí: la meitat per endavant, i l'altra meitat en rebre el preciós llibret avalorat amb totes les signatures i timbres requerits per a sortir del país.

- Ah! Això sí que no! - botà el propietari, vermell de cara.

Per què no? ¿Es que no tenia confiança en el cònsol o en ell? ¿Que

Tar-925(71)

no comprenia que tots dos estaven a les mans del senyor Fortuny? Si ell els denunciava, se la carregarien. Es clar que tampoc ell tindria el passaport, en aquest cas. ¿No era molt millor estalviar-se disgustos i donar-se mútuament facilitats? Al capdavall, ell li oferia una cosa molt important: obrir-li les portes de la presó on ara es debatia.

- Quaranta mil duros! Es un robatori! ¿I d'on vol que els tregui, jo, ara?

Alejandro Casariego no en sabia res. Però pensava que el senyor Fortuny podia oferir valors internacionals, Consolidat anglès o Chades, per exemple. Amb la pòlissa de compra, és clar. També podia donar joies. El mateix s'oferia a valorar-les i a trobar-li comprador. Podia estendre un xec o mitja dotzena de xecs. D'una manera o altra, malgrat les restriccions bancàries, el Consolat ja s'espavilarien per cobrar-los. Com a primer pagament, ja ho comprendria, seria millor diner líquid o de fàcil liquidació. Davant de tantes facilitats, el senyor Fortuny no podia pas continuar posant objeccions.

D'ençà d'aquell moment, el milionari esdevingué una mena de presoner de Casariego. Aquest el visitava cada dia, o bé el convocava a cafès plens de milicians armats fins al coll i on Genís Fortuny compareixia amb unes ulleres negres i una barba de vuit dies que d'una hora lluny l'haurien designat com a suspecte a les mirades més indiferents. El passaport trigà uns vuit dies, però al capdavall fou lliurat, fresc de tinta i de virolats segells. Fortuny pagà segons les indicacions del sudamericà, abans de tenir a la butxaca el preciós document. I aleshores es plantejà un altre problema. ¿Com sortiria de Barcelona? Amb el tren no volia ni pensar-hi: l'hi havien explicat històries massa esgarrifoses de la frontera. Menys encara amb un cotxe: passar per Bàscara o per Puigcerdà resultava massa perillós. Els avions francesos eren ràpids i segurs, però per a arribar a l'aeròdrom hi havia cent llegües de mal camí i calia travessar tants de controls que hom podia dubtar que el passaport conservés fins al final la seva màgica virtut. Alejandro Casariego, que anava proposant les solucions i desfetcant les dificultats que totes elles oferien, trobà, al capdavall, la més bona: embarcar-se en un dels vaixells que, dues vegades a la setmana, recollien els estrangers que marxaven de Barcelona. Ell mateix s'ocuparia de cercar el passatge i, si calia, l'acompanyaria fins al moll i el deixaria en tota seguretat. L'endemà mateix s'ocuparia de les gestions. Genís Fortuny va sentir que el cor se li obria de nou a l'esperança i va oblidar de moment els quaranta mil duros del passaport.

El passatge n'hi va costar deu mil més. I el dret de traspassar

Fons-923(72)

els controls del port, sota la vigilant protecció d'Alejandro, encara vint-i-cinc mil de torna. Amb una maleta mig buida a la mà, ignorant del que faria un cop es trobés a Marsella i ple només de la satisfacció d'haver pogut escapar-se de l'infern barceloní - per ell, a les nits sobretot, la ciutat era una cuneta gegantina on s'amuntegaven els cadàvers de propietaris i fabricants - el senyor Fortuny pujà al vaixell francès, sense haver-se acomiadat del seu administrador ni haver escrit una trista postal a la seva amiga de Madrid, sense pensar en la seva finca ni en els altres interessos que abandonava, però exultant del goig de poder viure i respirar aquella olor marejadora del quitrà i el salobre.

Dreta al moll, una bona estona, l'alta silueta blanca de Casariego fou la darrera visió de Barcelona que Genís Fortuny se'n dugué a la retina. No volgué pensar que aquell home l'havia explotat miserablement: al capdavall, l'havia salvat i havia complert els seus oferiments.

I, complidor com ningú, aquella mateixa tarda el sudamericà anà a veure el senyor Mercader per comunicar-li que el propietari, gràcies a les seves gestions, havia sortit en un vaixell francès, amb tots els papers en regla. El procurador es va fondre en accions de gràcies. I ja que havia vingut, Casariego volgué pagar el lloguer. Les dificultats econòmiques encara duraven però ell confiava que d'una manera o altra se'n sortiria. L'administrador no li deixà treure els tretze duros de la butxaca. Li allargà el rebut del mes amb un gest magnànim:

- Es un obsequi que li fa el senyor Fortuny. O jo mateix, si vol, però no crec que, en aquest cas, ell em faci quedar malament. S'ho té ben merescut, i encara és una demostració ben petita d'agraïment.

Alejandro estava confús. Sempre que li pogués ésser útil, ja ho sabia, sense compliments. Entre veïns, i en aquelles circumstàncies, era el menys que podia fer-se.

Enric Mercader va tornar al seu despatx, després d'acompanyar fins a la porta el sudamericà, molt confortat i ple de confiança en la bondat natural dels homes i del món. Sí, tot s'adobaria; tot tornaria a entrar en l'ordre. La gent tornaria a pagar els lloguers. El cert era que àdhuc llogava pisos. El dia abans havia signat el contracte del primer cinquena. El nou llogater, que demà ja s'instal.laria, era un senyor estranger, comerciant, amb dues filles. Com es deia? Mirà el document, que encara estava damunt la taula. Cohen, Isaac Cohen. Bona gent, semblaven. I ara se li presentaven uns altres senyors,

Tos-923(73)

també disposats a quedar-se un dels pisos desllogats.

- De Valls, han dit que eren, vostès? - tornà a preguntar al senyor Cruixent.- Jo hi tinc uns cosins. No sé si els coneixerà vostè: els Sauló, que tenen una fassina.

No en coneixien d'altres! Amb prudència, el senyor Cruixent va confessar que si se n'anaven de Valls era perquè ho trobaven una mica insegur per viure-hi, amb tants Comitès i tantes requises.

- A les ciutats petites, ja ho veurà, tothom es coneix. Massa i tot A Barcelona pots passar més desapercebut. Ningú no es preocupa del que fan els altres.

- Oh! i en aquesta escala encara més. Li ho ben asseguro. Aquest senyor que ara se n'acaba d'anar, un argentí, i una bellíssima persona, viu justament al mateix replà del pis que vostès volen quedar-se. En tota la casa només hi ha que persones decents, incapaces de ficar-se en el que fan els altres veïns, però bones sempre per a ajudar-se. Cregui que jo he tingut moltes proporcions per anar-me'n, perquè administrar la mateixa casa on vius és molt pesat, no sé si se'n fan càrrec, però m'he sentit sempre tan bé en aquest pis, tan lligat a la companyia de totes aquestes famílies que em volten, tan lliure de fer el que vulgui, que no em sabria veure en una altra casa. I a la meva senyora li passa el mateix. Així vostès són tres.

- Sí, senyor. El meu marit, servidora i un fill. Un xicot grandet, que ja em té vint-i-set anys i és molt més alt que el seu pare.

Era l'ocasió de parlar del jove Enric Mercader i de comparar els mèrits respectius de la capital i les viles en la formació de les joventuts. El senyor Fèlicià Cruixent assentia amb gravetat. Corpulent, molt calb, vermell de cara però gris de bigoti, celles i el poc cabell que li restava, tenia una vaga semblança amb el propietari de la casa. Gràcies a Déu que aquell home ja era fora!

Al costat del seu marit, la senyora Cruixent - Glòria, li deia el seu marit, en les poques ocasions que podia intervenir - feia un d'aquells contrastos que la llei de compensacions fa freqüents en els matrimonis. Era menuda i nerviosa i pagava amb volubilitat. Bona gent, dictaminà el senyor Mercader, que hi entenia, mentre estenia el contracte. Per un favor especial, i en atenció a l'amistat amb els Sauló de Valls, va fer-lo a nom de la muller.

L'optimisme renaixent del procurador anava veient-se recompensat. L'endemà es llogava el cinquè cinquena. El nou veí era la senyora Angeleta Llopart, vídua de Forns, una dama d'uns quaranta anys, molt

Tar-923(34)

correcta, que va dir que volia viure al pis amb un germà seu una mica delicat de salut - res de greu, això no,- i més gran que ella. Un altr pis a nom d'una dona! El senyor Fortuny hauria rondinat. Però el propietari era lluny i amb els temps que corrien no podieu ésser massa exigent. Els nous llogaters pagaven per endavant el primer mes, al preu reduït establert per la llei i sense cap dipòsit, perquè també el suprimien les noves disposicions legals. Adhuc així, era un ingrés.

Per contrabalancejar l'excés d'optimisme, la vídua que ocupava l'entresol sisena va pujar per anunciar-li que deixava el pis. Era una bona pagadora, i sabia greu perdre-la. Però se n'havia d'anar a un poblet de la costa, on tenia una caseta de propietat, i li amenaçaven amb prendre'ls-la si no l'ocupaven. Les dues germanes, amb el nebot, desapareixen doncs d'entre els habitants d'aquell poble en miniatura que era la casa del carrer de Muntaner i no hi ha perquè ocupar-se més de llur història.

x

x x

En passar aquell vespre per la porteria el senyor Mercader, el porter va dir-li:

- La Victòria, aquella noia del sisè tercera, m'ha encarregat que li demanés que la vagi a veure.

- ¿Que no pot baixar a casa ella?

- Es veu que s'estima més que vostè hi pugi. Amb els seus anys, se'ns està tornant un castigador, ja ho veig. No en volia saber d'altra. - I li féu l'ullet, amb un gest que havia copiat de l'actor Santpere.

Al senyor Mercader, aquestes familiaritats el molestaven bon xic, però s'hi resignà com a un de tants inconvenients de l'època.

- Bé, bé. Ja hi pujaré. ¿Què diastre deu voler?

- Ja l'hi explicarà ella. Que vagi de gust! Ah, una altra cosa: ¿ja ha vist que m'he apuntat al Sindicat de porters?

- Sí, ja ho he vist.

- ¿I no ha vist les noves bases?

- Sí, home, també les he vistes. Ja us pagaré a final de mes el que us toca. ¿Què fareu de tants diners?

- Em compraré una casa al Passeig de Gràcia. No, faré un dot per a la noia, a veure si trobo un nyèbit que vulgui casar-s'hi. Escolti, pralant d'una altra cosa: ¿per què no se'n fa, vostè, del Sindicat? M'han dit que si no s'inscriu a "profesiones liberales" no li permc-

Tab - 923 (75)

tren que administri cases. Creguí'm: és un bon consell. Apunti's al Sindicat.

El senyor Mercader es deixà convèncer aviat. Al capdavall, no resultava gens car, i et donava dret a posar-te a la porta un cartell amb les inicials màgiques i els colors privilegiats. Jeroni mateix va servir-li de padrí. I quan el procurador va pujar, el vespre, a veure Victòria en el seu sisè tercera, l'home duia ja a la butxaca el preciós i indispensable document, aquell carnet sindical que tothom havia de tenir.

El pis de la noia sempre li havia inspirat una sensació de confiança. Veia que els mobles eren bons, i això sempre era una garantia per el cas que un dia s'acabessin allò que, amb un pietós eufemisme, ell en deia les misses. Fins aleshores, Victòria Albertí havia pagat bé, i aquell mes que corriem al capdavall, podia considerar-se cobert pel dipòsit, tal com deia el dreret dels lloguers. Truçà a la porta sense tenir la més petita idea del que li volia dir la veïna.

- Ah! Es vostè? Bona nit, senyor Mercader. Crècies d'haver vingut. Em sap greu que s'hagi hagut de molestar, però he pensat que així el que li diria quedaria més entre nosaltres. Vol passar?

Va seguir-la cap a un saloneti interior, on hi havia un parell de butaques i un divan. A un dels penys de paret, una llibreria baixa exhibia els llomos multicolors d'una vintena de novel.les modernes. En un recó hi havia una gramola elèctrica i damunt del divan penjava un quadro una mica massa despullat, però agradable. El seu ràpid examen de la peça confirmà a l'administrador la idea que tenia formada de Victòria. Era una bona noia, que havia sabut fer-se posar un pis amb tot confort per un senyor de compromís. Va seure a una de les butaques, mentre ella es deixava caure al divan amb un gest de fatiga. Que jove se la veia, tanmateix! El contracte de lloguer resava vint-i-dos anys, just la majoria d'edat. No devia pas tenir-ne gaires més. Anava vestida senzillament, amb una bruseta de seda blanca sense mànegues i unes faldilles blaves. Sense mitges, les cames es veien brunes i daurades, fins de pell, gairebé fins als genolls molsuts. El senyor Mercader trobà que contemplar-les era un real plaer.

- Vostè dirà, doncs - començà, ja que ella no deia res.

Feia calor, en aquella cambra. Es clar, la finestra estava tancada, i el llum de pou encès, en aquell vespre xafogós d'agost, acabava d'escalfar l'atmosfera, prou calorosa amb el sol que tot el dia batia en el terrat, damunt mateix del sostre. Els darrers pisos tenien això: calents a l'estiu i freds a l'hivern, reconegué la consciència professional del procurador. Per això també eren un parell de duros més barats que els altres.

tas - 923 (76)

- Li he demanat que vingués perquè volia demanar-li un favor. ¿Vostè podria dir-me on és el senyor Fortuny, el propietari?

La pregunta l'agafà de sorpresa. No sabia si havia de dir que sí o bé negar-ho. Aquell home se n'havia anat sense donar-li instruccions! Reflexionà: en rigor de veritat, no, no ho sabia.

- No ho sé, on és. ¿Per què m'ho pregunta?

- Ja l'hi explicaré. Hi ha una persona que el voldria veure, i a l'hotel li han dit que el senyor Fortuny és fora. Sap si és veritat?

- Veurà. Ho sé i no ho sé. El senyor Fortuny tenia ganes d'anar-se'n a l'estranger, en un viatge de negocis, és clar. Si a l'hotel diuen que no hi és, deu ser que ha pogut marxar. De mi no s'ha pas acomiadat...

- La persona que voldria veure'l és un bon amic seu. També a ell li convindria d'anar-se'n...

La porta s'obrí de cop, i el senyor Mercader tingué un ensurt. Un home que ell no coneixia, alt i eixut, amb una barba grisenca de vuit dies, en mànegues de camisa, pantalons de dril i espardenyes blanques, se'l mirava amb ulls febrosos. Qui devia ésser? Es ponedí d'haver parlat massa. Qui sap si ara, no trobant el propietari, ell hauria de pagar els plats trencats...

- Miri, valdrà més que no fem embuts. Fa quatre dies, en Genís va dir-me que tenia ganes de fugir i que, si podia trobar manera de treure el passaport ja m'ho diria. Ahir a l'hotel van dir-me que ja no hi era. ¿Se n'ha anat, al capdavall, aquell bandarra? Com ha pogut?

Victòria intervingué:

- ¿No el coneix, senyor Mercader? Es el meu amic, el senyor Durban. Hem pensat que potser vostè ens podria ajudar...

El procurador va tranquil.litzar-se una mica.¿Aquell home, que semblava un captaire, era el milionari Pere Durban, el gran propietari de suredes i farineres de Girona? Es va recordar que el senyor Fortuny li havia explicat una vegada que Victòria Alberti era l'amigueta d'aquell seu amic. Va tornar-se a inquietar, tanmateix. ¿Per què diastre l'embolicaven, en totes aquelles històries de milionaris amb por?

-¿Com s'ho ha fet per anar-se'n? Ha aconseguit passaport? Digui'm-ho, faci'm el favor! Jo també vull marxar, haig de marxar. No vull que em cacin com un conill en aquest recó! He pogut fugir de Girona, encara no sé com, i no em deixaré pas atrapar a Barcelona. Digui ¿com s'ho ha fet, en Fortuny?

Allò era el pànic, la mateixa por que havia vist reflectida en els ulls del propietari la darrera vegada que el veié. ¿Es comprometria gaire, si també el posava en contacte amb l'argentí? Li semblà que no,

TM-923(22)

i va cedir de grat a la seva compassió i a l'interès que veia en els ulls negres de Victòria. Què bonica era, realment, aquella xicota!

- Ja l'hi diré: un vei d'aquesta escala, aquell argentí del primer primera, sap? li ha proporcionat un passaport de no sé quin país i l'ha acompanyat, diu, fins a un vapor francès. Tot el que jo podria fer és presentar-l'hi. Això sí, no sé si la cosa li ha resultat cara o barata, ni sé com ha anat, ni vull saber-ho. Si vostè vol...

- I és clar que sí, que vull! Costi el que costi!

xx

I així fou com Alejandro Casariego pogué fer un favor a un altre milionari perseguit per la revolució.

==========

VI. - LA RABASSADA

Pere Fortianell i Mas vivia feia ja un parell d'anys al tercer tercera. Hauria estat exagerat de dir que gaudia d'una gran popularitat a l'escala. Llevat del porter, que el veia per força quan pujava o baixava, i del senyor Mercader, que li donava cada mes els rebuts del lloguer, gairebé cap veí de la casa podia dir que el conegués. La seva cara, val a dir-ho, era molt vulgar. La maduresa, en lloc de subratllar-ne els caràcters originals - si algun n'havia tingut mai - els havia deixatat en una imprecisió que només podia expressar-se amb les definicions de la seva cartilla militar: ulls mitjans, nas mitjà, mentó regular, front regular, cabells negres; senyes particulars: cap.

Pagava puntualment el lloguer, però sempre es planyia de la duresa dels temps, tot afirmant que passava molta misèria. No se sabia ben bé en quina mena de vagues representacions havia treballat fins al moment que el seu ~~xxxxx~~ company d'escola Saturni Vilà, que s'havia passat trenta anys sense veure'l, va reconèixer-lo un dia. Fortianell s'havia presentat al Banc on ell estava de cap de cartera i va haver de discutir amb ell la regularitat de l'acceptació d'unes lletres descomptades que feien molta pudor de socarrim. O de pilota, que pel cas era igual. El sol esment de les pilotes bastava per a excitar el meticulós Vilà, que no tolerava que els diners del Banc servissin per als negocis bruts. Alguns dels seus companys i àdhuc dels directors de l'establiment trobaven una mica ridícul aquest zel apostòlic, tan vigilant com si ~~xxxxxxxxxx~~ les pessetes per descomptar aquell paper dubtós haguessin de sortir de la pròpia butxaca. Però Vilà hauria con-

Tau - 923 (72)

siderat entelada per sempre més la seva honorabilitat si hagués deixat entrar a la cartera del banc unes lletres de canvi prostituïdes, com ell considerava les "pilotes".

Era aquell, segurament, l'únic punt en el qual Vilà es sentia reaccionari i de mànega estreta. En els altres... Només calia dir que s'havia guanyat a pols, pel seu prestigi personal augmentat per una gens menyspreable eloqüència, el càrrec de president d'un Casal d'Esquerra del districte cinquè, així com una considerable influència a la Comarcal de Barcelona-Ciutat del seu partit. Aquesta intervenció en la política l'havia induït precisament a canviar-se de casa i a apropar-se al Casal, instal.lat al carrer d'Elisabets. Pere Fortianell li facilità el trasllat. Després d'haver exposat els seus principis morals, coincidents del tot amb els del seu company de beceroles, en quant a lletres de canvi acceptades, va explicar-li que feia un mes que s'estava a aquella casa tan gran del carrer de Muntaner. Sí, hi havia un pis per llogar, i justament de la banda del davant: la cinquena porta, encara, és a dir, la millor - al contrari de la tercera, que era la més escanyada de lloc, i per això mateix la més barata.- Sadurní Vilà anà aquell mateix vespre a veure el pis i va agradar-li. A la seva dona també, com era natural. I les dues nenes i el xicot van trobar-lo preferible de molt a l'entresol tan fosc del carrer de Viladomat on vivien feta tants anys. Al nou pis no estaven tan amples, però el punt era tan bo! No calia agafar tramvies per res: tenien el banc i el Casal a dues passes, i mercats i botigues ben a la vora.

Al cap de dos mesos de viure-hi va escaure's el sis d'octubre. Sadurní Vilà va passar molta por, però no va deixar d'anar cada dia a la feina, i al capdavall pogué escapar-se de les detencions. El Casal era clausurat, tanmateix. Les eleccions del 16 de febrer del 36 li havien tornat la presidència i uns socis molt excitats, eternament descontents a despit del recent triomf. Poc després de les eleccions, Pere Fortianell, que havia anat alguna vegada amb Vilà a fer la manilla al Casal, se'n féu soci. I quan hi hagué la possibilitat de col.locar uns quants temporers a les oficines del cens, va insistir tant i tant prop del seu amic, vei i president, que aquest el posà a la llista que el Casal, a través de la Comarcal, féu arribar als regidors que feien els nomenaments.

Fortianell assegurava que sense aquell càrrec i els seus seixanta duros mensuals de sou li hauria estat impossible de resistir la crisi general, que li reduïa a xifres ínfimes els seus negocis. Sadurní Vilà s'ho creia, potser perquè sempre havia tingut una tendència excessi-

Tar-923(=9)

a plànyer els altres, i el seu amic, solter i sol a la vida - com deia aquella cançó de celobert - li semblava un ésser malaurat per força. Sobretot quan el comparava amb ell mateix, que tenia una família com un pom de flors, un bon càrrec i una importància política indiscutible. El nomenament de Fortianell li valgué moltes crítiques de socis més antics, que es consideraren preterits a favor d'un de novell per un acte de franc nepotisme. Però ara els socis rondinaven per tot. Què volien?

Vingué el dinou de juliol, i aviat pogué adonar-se el president que tampoc no era precisament allò el què volien els afiliats del seu Casal. Botiguers, dependents, treballadors amb un bon sou, tots ells creien que la sublevació militar havia estat una gran desgràcia i que, malgrat haver guanyat els d'ells i haver-se-la carregat els feixistes -justes tornes del sis d'octubre - tot plegat seguia fent bastant de pena. Ni guerra ni revolució no els deien gran cosa. Així i tot, van formar unes milícies, a les quals van inscriure's tots els socis solters i una colla de casats que trobaven en les guàrdies al Casal - amb les partides de canari i de tuti subhastat que les il.lustraven - una variació en la monotonia de la vida conjugal.

A Fortianell va saber-li molt de greu de no haver-se inscrit. Tenir a la butxaca el carnet de milicià i dur una arma al damunt qui sap si li haurien evitat alguns perills. Però per a inscriure't havies d'estar ben segur que no t'enviarien al front, que t'estalviaries les guàrdies amb armes en llocs de compromís i que, en resum, no et passarien cap de les coses que lògicament podien passar a un milicià. Perquè a Pere Fortianell no li sabia greu de confessar als íntims - i l'únic era Sadurní Vilà - que ell no era gens valent. Per dintre seu àdhuc reconeixia allò que generalment els homes neguen sempre: que era un covard. I ara tenia por. Els seus quaranta-cinc anys buits de passions i d'afectes duradors havien estat ocupats en proporcions desiguals per dues dèries: els llibres i els diners. La primera li havia sortit una mica cara, com tots els vicis. Amb la segona, en canvi, s'havia rescabalat i havia donat empenta i interès als darrers anys. Si era un vici, tenia l'avantatge que, en lloc de suposar una despesa, era productiu i reproductiu. I com més hi gaudia, més augmentava els beneficis. I viceversa. Feia un quant temps, doncs, que Pere Fortianell havia deixat gairebé sense augment la seva biblioteca especialitzada i havia dedicat, amb la mateixa reserva amb què es lliurava a la bibliofília, les seves activitats i la seva intel.ligència, al diner. Això ho sabia molt poca gent, amb prou feines les víctimes, perquè Fortianell no era home de confidències i no era gens insincer quan feia les seves afirmacions de misèria. La rea-

Tas-923(80)

litat era que el seu negoci oficial de representacions anava molt malament i que la crisi se'l menjava viu. I necessitava aquell càrrec de temporer perquè tenia l'obligació de guanyar-se la vida amb la seva feina. Allò altre, aquelles activitats misterioses seves, eren el plaer. Si hi guanyava o si hi perdia, ningú no n'havia de fer res, com ningú no havia de tafanejar per res en la seva biblioteca. Hi havia homes que jugaven, d'altres que bevien, d'altres que anaven adelerats darrera unes o moltes faldilles. Ell feia produir els seus diners, com hi ha gent que fa cria de conills. Hi havia col.leccionistes d'auques, de porcellanes de Saxònia, de capicues i de ~~xxxx~~ segells. Ell col.leccionava bitllets de banc, com abans havia col.leccionat llibres pornogràfics.

No era pas que renegués d'aquella primera passió. Fullejava encara de tant en tant els volums luxosos amb litografies d'Eusebi Planes, les obres en tiratge limitat del Marquès de Sade, de Nerciat i de Crébillon Fils. No menyspreava els llibrets modestos, les mil col.leccions de novel.letes picaresques i galants que de tant en tant eren recollides per la policia a casa d'un editor clandestí. Però aquella primera dèria seva de col.leccionista s'havia aturat quan va convèncer-se que les escenes que aquells llibres descrivien eren forçosament limitades i que llegint, per exemple, "Gamiani" o les "Cent Nuits de Sodome" ja les tenia totes vistes.

En canvi, el diner sempre era nou, i la manera de fer-lo criar era més excitant que tots els productes de la imaginació de l'Aretí o dels seus ínfims imitadors, els novel.listes castellans satèlits de Felip Trigo. I la procreació de l'or, ben mirat, també era una situació anormal, com les descrites pels escriptors pornogràfics. Tot sol, el diner no podia pas reproduir-se. Necessitava el concurs de la carn humana per germinar i multiplicar-se meravellosament. Guaitar, tot beneficiant-se'n, aquelles còpules impures i doloroses, era més trasbalsador que llegir o veure il.lustrades les aventures galants d'una noia virginal i un disbauxat.

Per parlar en plata, podríem dir simplement que Pere Fortianell era un prestamista que forçava una mica massa l'interès: un usurer. Ell no va adonar-se'n fins al cap d'uns quants dies després del dinou de juliol. Va comprovar aleshores que cap de les restriccions econòmiques n tan sols la moratòria no l'afectaven en res. Havia jugat amb tanta sort que ningú no li devia res en aquell precís moment, i tenia en diner liquid, en dos o tres bancs que no eren el de Vilà, i sobretot a casa seva, a la seva disposició, la seva fortuna. I aquesta s'havia arrodonit tant, en deu anys de circulació constant, que l'augment l'impressio

Tar-923(81)

Aleshores va adonar-se també que allò que feia - deixar mil pessetes perquè n'hi tornessin mil dues centes al cap de dos mesos, o fer signar un rebut de deu mil a canvi de només vuit bitllets dels grossos, a tornar abans de noranta dies, i garantit per lletres acceptades, era no més ni menys que un acte d'usura perfectament caracteritzada. Un delicte, deien alguns. Va prometre's que no reincidiria mai més en aquells procediments. Reduïria l'interès dels nous préstecs que fes, si canviaven les circumstàncies. Féu una llista mental de tots els que havien estat perjudicats per la seva passió del lucre. El repàs fou reconfortant. Era absurd de témer que cap d'aquells pobres botiguers, petits fabricants o nois de casa bona entrampats al darrera d'una mossa o devorats pel trenta i quaranta, que cap d'aquells propietaris rurals cosits d'hipoteques volguessin ni poguessin fer-li res. El passat, passat. I no eren pas les seves víctimes. Era ell qui els havia fet favors, en tots els casos; era ell qui els havia tret del mal pas en què es trobaven. Havien fet uns tractes i els havien complert. No havia de témer-ne res.

Malgrat tot, quan estava a casa seva, assegut davant els rengles de sèries completes de "Rars i Exquisits", "Clàssics de l'Erotisme" i altres obres interessants que li servien de recordatoris de la seva activitat passada, tenia por. Els diaris duien cada dia llistes de gent que havia estat trobada morta a la Rabassada. Hom deia a mitja veu que funcionaven tot de tribunals que feien justícia per llur compte i d'una manera expeditiva. En alguns casos posaven sancions monetàries severes. Però en molts d'altres no es conformaven pas amb menys que amb l'eliminació total. Allò que més va preocupar-lo fou el caràcter d'anonimat que revestia l'acció d'aquells suposats tribunals revisors. Ningú no sabia on era, ni qui els composava, ni com podies guanyar-te llur protecció o almenys llur benevolència. Pogués fer com aquell cansalader de la cantonada! El dia vint-i-u de juliol ja se li havien començat a presentar camions i cotxes carregats de milicians requisadors de pernils i llangonisses. Els vals guarnits de timbres de fantasia s'anaven apilonant al calaix. Fins que el botiguer va tenir una idea genial: llogar com a sentinella particular, al preu que fos, un d'aquells mateixos requisadors. Va instal·lar-lo, amb el basquet bicolor i el fusell, hirsut i malcarat, a la porta de la cansaladeria, i cap més camió no se li va detenir al davant. Al cap de tres dies, el milicià ja s'afaitava regularment i aviat jugava amb les criatures del barri.

On trobar, però, un milicià que el protegís eficaçment contra les seves pors? El Casal, amb aquells xicots que jugaven a soldats? De poca cosa li haurien servit. ¿I què els explicaria, per dir-los que es sentia perseguit o només que tenia por? Només faria que aixecar la llebre. Va

Tar-923(22)

quedar-se, doncs, al pis. I al pis van anar-lo a cercar, una nit, cap a la una.

Fortianell ja dormia, en aquell llit de caoba, que havia estat dels seus pares i que havia arreplegat amb tots els altres mobles familiars quan es morí la mare. Per això tenia aquell pis, massa gran per a ell sol, de tres habitacions atapeïdes amb calaixeres de xicaranda, butaques folrades de peluix, tauletes de centre i reconeres de bambú, balancins de Viena i cadires de boga. Dormia al mateix llit que l'havia rebut en néixer, feia quaranta-cinc anys: un llit espaiós, alt com un veler.

El so del timbre el desvetllà amb esglai. Anà a obrir la porta del pis, després de posar-se els pantalons i les sabatilles.

- Qui hi ha?

- Obre!

El so de la veu li semblà conegut. Obrí i va penedir-se'n. Al seu davant, en el replà fosc, hi havia tres homes, vestits amb una granota blava, cada un amb el seu fusell. El cor li va fer un salt.

- Pere Fortianell i Mas? - preguntà un dels tres.

- Sí, sóc jo! Què volen?

- Apa, vesteix-te, que et demanen al Comité.

- Quin Comité? Per què em volen? - atinà a barbotejar.

Els tres homes ja s'havien ficat al pis i tancaven la porta, empenyent-lo cap a dintre.

- Ui, company! Què en vols saber, de coses! Al nostre Comité de Vigilància Antifeixista, et durem. I si et venim a buscar és que deu córrer pressa. Ells mateixos t'ho explicaran. Nosaltres no saben res de res. Ni ganes.

Dos dels visitants s'havien assegut al rebedor, i cargolaven una cigarreta amb aire d'avorrits. Potser sí que era veritat, i que només l'enviaven a cercar per declarar alguna cosa. Però, a aquelles hores! Intentà de convèncer-los.

- ¿No podria anar-hi jo mateix, demà? Seria millor, no trobeu?

- Potser sí que et creus que ens fa molta gràcia, venir-te a despertar a aquesta hora! Com més aviat vinguis, més aviat enllestirem. Aire! Aire! No t'entretinguis més i vesteix-te.

Fortianell passà cap a la seva cambra. El milicià que duia la veu cantant el seguí i es posà a mirar amb aire distret els mobles: l'armari mirall, les tauletes de nit, la calaixera amb el globus de vidre que tancava la imatge de la Mare de Déu dels Dolors. Va senyalar-la amb el dit:

- S'ha de llençar, això, company. No en volem, ara, de sants!

Tau-923 (23)

- Es que no he tingut temps, encara, Ja ho faré de seguida: demà Jo sóc tan antifeixista com el qui més.

S'entrebancava amb la camisa, no trobava els cordons de las sabates, tremolós de mans. L'altre no s'immutà.

- Sí, sí, ho comprenc perfectament. Demà. Ja ens n'ocuparem. Què? ja estàs llest?

No, encara no estava llest. No sabia cordar-se, les mànegues se li atravessaven.

- Per què haig de venir? - tornà a insistir, amb una mena de crit que li sortia del fons de la seva por. - ¿Que m'ha de passar alguna cosa? Jo no he fet cap mal a ningú! No sóc cap feixista. Mireu el carnet!

Butxaquejava fins a trobar el cartonet amb la fotografia. El milicià va mirar-se'l per compliment.

- Ja ho veig, ja. No et posis d'aquesta manera, home! Què vols que et passi? Es la Revolució, i ara les coses van així. Per servir el poble, tant se val que sigui de dia com de nit. Vinga, anem, que tots tenim molta feina.

Sortiren al replà. Fortianell tancà amb les dues claus, i insistí:

- Què us sembla? tornaré aviat? No m'enganyeu, sobretot!

- Sí, home, sí. De seguida!

Pere Fortianell va arrapar-se a aquesta il.lusió i baixà entre els milicians. L'escala només estava il.luminada per un llum a baix de tot. En travessar el portal encara repetia, en veu baixa, com un conjur:

- Tornaré. Tornaré de seguida.

Feliu Salvans vivia al pis del costat de Fortianell. El seu despatx només estava separat per un embà del dormitori del vei. Aquella nit ell treballava a un poema que tenia pensat i començat feia molts anys i que ara el tornava a preocupar. Quina altra cosa podia fer, sinó? La revolució i la guerra havien arreconat totalment la literatura. Les traduccions que tenia que cobrar, els nous encàrrecs editorials que esperava, s'havien tornat aiguapoll. Els recursos de casa estaven exhaurits, i encara sort que havia pogut desempenyorar de franc i tornar-se a vendre a mal preu unes coses que tenia al Mont de Pietat. La dona ja ni sabia què tirar-li en cara, de tan grossa com era la catàstrofe que els venia al damun. Però ell, aquesta vegada, no en tenia cap culpa. Tant es trobaven igual que ell, sense ésser escriptors!

Alliberat de les preocupacions més urgents, sense cap feina immediata que fer i que cobrar, Salvans havia pensat que aquell era el moment d'escriure del tot aquell "Serrallonga" que feia tant de temps que tenia per

Tom - 223 (84)

sat. En realitat, la idea li n'havia vingut quan Maragall va publicar la seva "Ti d'en Serrallonga". Salvans va ~~xxxxxxx~~ lliurar-s'hi amb voluptat, amb aquella interior satisfacció que trobava a escriure, àdhuc quan li costava de vèncer ~~xx~~ les dificultats del tema, àdhuc quan veia que el resultat no atenyia la genial originalitat desitjada. Ja ho sabia, que ell no era original. Feia temps que s'havia resignat a no ésser genial. Però encara tenia una ploma a les mans i els endecasíl.labs cantaven a dintre del seu cap.

Sentí al replà de l'escala un timbre elèctric i, minuts després, unes converses que li arribaven com un murmuri confús. No s'hi fixà gaire, de primer, però després les veus es precisaren a la peça del costat. Li semblà entendre protestes vehements. Com a novel.lista, Feliu Salvans es creia obligat a ésser tafaner. Parà l'orella arran de paret i no pogué entendre gairebé res. Les veus callaren i hom sentí un trepig pel corredor. La porta del pis del costat s'obrí i l'escriptor, que ja s'havia posat darrera la reixeta de la seva porta, pogué veure el seu veí i tres homes amb fusell que l'acompanyaven. Va sentir també els darrers mots de llur conversa.

¿Per què es devien endur aquell home? Què li farien? Renuncià a esbrinar-ho, al cap d'un quart de meditació, perquè no coneixia gaire el seu veí ~~xxxxxxx~~ de replà - ni tan sols sabia com es deia.- Tornà al seu Serrallonga, que fet i fet era més interessant.

Però a l'endemà matí en parlà a la seva dona i ella va convèncel perquè ho digués al porter.

- Explica-ho a Jeroni i ell ja s'arreglarà. Tu no t'hi emboliquis més. Ara s'ha d'anar amb peus de plom.

Per evitar que la conversa desviés cap a viaranys desagradables, Salvans va sortir immediatament de casa. Tot passant, entrà a la porteria. Jeroni s'acabava de llevar i estava en mànegues de camisa, tot escabellat.

- Bon dia, Jeroni.

- Bon dia. Què li passa, sant cristià? Dispensi, vull dir camarada antifeixista!

Era una de les seves facècies preferides. L'escriptor va negligir-la i contestà:

- A mi,res. Però aquesta nit, cap allà a la una, he sentit soroll al pis del costat, al tercer tercera, i per les veus que he pogut entendre, jo diria que s'han endut l'home que hi viu. ¿No en sabeu res, vós?

- No. He sentit gent que entrava a l'escala, però si per cada

Tus-923(85)

persona que entra hagués de molestar-me a sortir, no podria dormir en tota la nit. Per això hi ha els vigilants, no troba? ¿Es dir que s'han endut el Fortianell? Qui eren, milicians? Patrulles de control?

- Què sé jo! No hi entenc res. Només sé que l'home deia: "¿Per què haig de venir? ¿Que m'ha de passar alguna cosa?" I que l'altre deia que no s'esverés.

- Potser ja l'han deixat anar i ja torna a ser a casa.

- No ho sé. Potser sí. Ja us n'ocupareu vós, oi? Jo me n'haig d'anar. Tinc una feina urgent, aquest matí.

Amb la carpeta plena de papers i llibres penjada a la mà va anar-se'n, carregat d'espatlles, cap a l'Ateneu. Jeroni es quedà un xic perplexe. Què li tocava de fer? La desaparició de Fortianell el preocupava molt poc, però ell era el porter, i ara es considerava una mica responsable de tot el que passés a l'escala. Les bases presentades pel Sindicat i aprovades el mateix dia donaven als porters, al capdavall, una categoria social almenys tan enlairada com el sou. Primer de tot, decidí, havia d'esmorzar.

Després va pujar al tercer pis. Evidentment, Fortianell no hi era. Potser havia sortit, de totes maneres. Recordà que era molt amic del llogater del segon cinquena, d'aquell Sadurní Vilà tan enraonador, que era president d'un Casal d'Esquerra i ho feia saber a tothom. Trucà al seu pis i explicà a la muller de l'empleat de banca la suposada desaparició de l'amic del seu marit.

- I ara! Pobre Fortianell! Es estrany, no sé que ningú li volgués mal. I quin disgust tindrà el meu marit! Ara ell és al banc. ¿No l'hi podria telefonar vostè mateix? Ja li donaré el número.

- Bé, ja el trucaré.

Tot baixant l'escala, pensà també en el policia del principal tercera. Potser ell veuria alguna cosa en aquella inexplicable detenció.

César Romaní estava encara a casa. Els dies passats havia tingut molta feina, i totjust ara començava a retrobar una mitja normalitat que li permetia d'anar algun cop a dormir al pis. Va rebre el porter amb mal humor. Ni a casa, el deixaven reposar!

- ¿Què voleu que us digui, jo? Tots hi estem exposats, a que ens duguin a passeig. L'altre dia, mentre sopàvem a un restaurant del carrer de Muntaner, van cridar a un company que seia al meu costat, i al cap d'una hora ja el trobàvem mort al darrera de l'Escola Industrial. Si els ve de gust, igualment em picaran a mi. O a vós. Amb mi no se n'aniran de buit, però, us ho juro!

Signava la pistola que duia al cinyell.

Tar-923(86)

- ¿Així creieu que no serviria de res que ho diguéssim a la policia?

- La policia! ¿Sabeu què hem de fer, ara? Agafar gent que corre perill i ficar-los a la presó. Un cop a Montjuic o a la Model ja estan més tranquils, sempre que no se'ls acudi d'anar-los-hi a cercar. Abans els podíem fer marxar. Ara només tenim el recurs d'engarjolar-los. Jo ja porto agafats trenta capellans. I us asseguro que estan ben contents, els nassens! No, no aneu a la Comissaria. Si us hi veieu amb cor, aneu al Comité de Defensa de la barriada i expliqueu-los què passa. ¿No sou de la C.N.T., vós? Doncs ja us rebran bé, i una cosa o altra us diran. Ja m'ho explicareu. Al capdavall, aquest Fortianell que dieu devia ésser una pinta. O un feixista perillós, qui sap.

- Em penso que no. Diu que era de l'Esquerra i tot.

- I què vol dir, això? ¿Que us penseu que els feixistes de debò no estan ficats a tot arreu, que no tenen tants carnets com el que més en tingui i que no saben cobrir les aparences? Bé, Jeroni, ja em perdonareu però jo tinc molta son i aquesta tarda haig de tornar a la Comissaria. M'alegraré que tot això no sigui res.

Jeroni va resignar-se a telefonar la noticia a Vilà i a encarregar-li les gestions del cas. L'altre no volia creure-s'ho.

- Es impossible, us dic! Un home que no s'havia ficat mai en res, que feia una vida completament retirada, de la feina a casa seva, que és tan esquerrà com vós i jo! De segur que deu estar a la seva oficina i vós no el deveu haver vist passar aquest matí. ¿Voleu dir que aquest Salvans és de confiança? De vegades, els poetes veuen visions. Potser ho ha somniat.

Però a les oficines del cens van contestar-li que Fortianell no hi havia anat aquell matí. Vilà arribà a casa seva molt preocupat. Per sort era dissabte, i podria dedicar tota la tarda a les gestions. Al pis no hi havia tornat ningú: d'això Jeroni n'estava segur. Sadurní va mobilitzar tots els milicians del seu centre i es presentà en persona al Comité de Defensa que hi havia als Escolapis, per veure si allà li donaven raó del seu amic.

A la Ronda de Sant Pau va exhibir, una mica intimidat, el seu carnet de president del Casal. Els fusells i les pistoles no s'immutaren gota. Després d'esperar aconseguí de veure un home vagament "responsable".

- Què vols, company? Una denúncia contra uns feixistes, potser?

- No. Venia per dir que uns incontrolats se n'han endut aquesta nit de casa seva Pere Fortianell, un amic meu, veí de la meva escala i soci del Casal d'Esquerra que jo presideixo. ¿No podríeu ajudar-me a buscar-lo?

Tas-923(27)

- Si es tracta d'uns incontrolats, com tu dius, ¿què vols que hi fem, nosaltres?

- Dic que són per força uns incontrolats, perquè del meu amic jo en podria respondre amb el cap, i aquesta detenció només pot respondre a una venjança particular. O a una falsa acusació.

- Venjances, falses acusacions! Si haguéssim de creure tots els que duen aci, tothom és innocent del que li acusen. Es molt ~~fàcil~~ fàcil de dir: uns incontrolats se l'han endut. O bé: ell nohavia fet mai res. ¿De debò, et creus que les coses van aixi com així?

- Mireu: us podria fer una proposició. Si creieu que és culpable, doneu-nos-el a nosaltres, que ja li farem justicia. No ens interessa tenir feixistes ni bretols als nostres rengles.

El responsable va riure de bona gana.

- Es clar, home! No faltava més! Es aquell que no s'ho creu. Jo sí. El dia que vosaltres, els polítics, sabreu fer justicia contra tots els enemics del poble, contra els feixistes i els espies i els lladres i els assassins, aquell dia nosaltres ens podrem retirar tranquils. Ara no. Ara us dediqueu a fer fugir els feixistes, a disculpar els lladres, a encobrir els espies i a disfressar els capellans. Em penso que no farem res.

- ¿Però de què l'acuseu, a Pere Fortianell?

- Company, vas massa de pressa! ¿Qui t'ho ha dit, que nosaltres el tinguéssim? Es possible que sapiguem que era un usurer, que escanyava els pobres desesperats que queien a les seves mans, i que no mereix de viure en una societat que ha d'ésser justa si no volem que tota la sang dels nostres morts sigui perduda. I fixa't que et dic que "és possible", i també que és possible que tinguem les proves de la seva culpa i que ell ho hagi reconegut i tot. Però jo no t'he dit que l'acusem de res. Ni que el tinguem ni l'hàgim tingut mai.

- No podeu pas matar un home d'esquerra sense judici! Exigeixo que me'l torneu, si el teniu. I pel que dius, veig que sí, que el teniu!

- Ui, ui, company, que descarriles! No el tenim ni en sabem res. I a exigir , no hi volem ningú, aci. Les reclamacions, al Comité Central de Milícies. Tu hi tens els teus representants, l'organització hi té els seus, i ells ja s'entendran, si poden. Amb això, no en parlem més. Salut, company!

Saburni Vilà sortí desanimat, tremolós d'indignació. Intentà encara de telefonar Antoni Coromines, el veí del primer tercera. El coneixia de vista i sabia que era secretari d'un conseller de la Generalitat i tenia certa influència. Visità la caserna del seu partit. Tot era

Tar. 923 (88)

inútil. Ningú no podia fer més que gestions amistoses, i gairebé tothom sentia certa repugnància a esmerçar una influència bastant hipotètica al servei d'un home obscur, una mica suspecte.

IX

Mentrestant, Pere Fortianell havia passat tot el matí dormint, en la cambra d'una casa confortable del costat de Gràcia, on havia estat dut en cotxe després de les seves declaracions.

- Ja et tornarem a buscar per declarar amb més detalls - li havia indicat un dels seus acompanyants, abans de deixar-l'hi.

La casa era gran, en un barri solitari, i semblava inhabitada, per bé que Fortianell sentí, en quedar-se sol a la seva cambra del primer pis, algun soroll al del damunt. Estava tan fatigat per l'angúnia i el turment moral de l'interrogatori, que només tenia ganes de jeure, sense esma de pensar ni d'esperar. Què li farien, ara? A migdia el desvetllaren per dur-li dinar. Manjà amb força gana el bistec amb patates i es begué la mitja ampolla de vi. Després va rumiar la seva situació. L'acusaven d'usurer. Li havien ensenyat unes lletres, uns rebuts signats per ell. No havia pogut negar-ho, però va rebel.lar-se contra les acusacions de dedicar-se regularment a aquell ofici. Ell només ajudava les persones que li ho demanaven i havia de prendre les seves precaucions i cobrir-se dels riscos. Va protestar del seu ardent antifeixisme, va tornar a ensenyar el carnet, va invocar el testimoni dels seus amics, el President del Casal d'Esquerra del districte cinquè, els seus caps de l'Ajuntament. Els havia convençut? No ho sabia. Però per què el tenien retingut allà?

Va provar de sortir de la cambra. La porta estava tancada, però hi havia un balcó que donava a un jardí interior. Veié dues persones que s'hi passejaven: un home vell, amb barba blanca, i un xicot que gesticulava, molt alt i de pell colrada. Els féu signes, però ells se'l miraren amb indiferència i van seguir llur conversa.

Al vespre van dur-li sopar. El xicot que li dugué el pa, la sopa i la truita tenia més aire de cambrer que d'escarceller. Pere Fortianell intentà de subornar-lo. Li allargà un bitllet de vint duros i l'altre el prengué.

- ¿Que em podries fer un favor? Al preu que fos, no cal dir-ho.

- Què voleu? Sortir d'aquí, potser? No hi ha res a fer.

- Es que haig de sortir, perquè sóc innocent, i no em poden pas fer res.

- Doncs no us hi amoïneu; si sou innocent, ja us deixaran anar. Bon profit.

Tos - 923 (89)

A les dues de la matinada, quan cansat d'esperar tornava a jeure al llit i feia una estona que dormia, van anar-lo a cercar dos xicots amb fusell al coll. Un d'ells era el mateix que l'havia anat a treure del pis la nit passada. Gairebé s'alegrà de veure'l.

- Amunt, company! Ja ens tornem a veure. T'haig de fer llevar una altra vegada, ja ho veus. Sort que serà l'última.

- Em deixareu anar, doncs? No haig de tornar a declarar?

Veia de nou aquell tribunal malcarat de l'altra nit. Potser sí que els havia convençut. Devien haver-se repensat, sobre allò de la denúncia. Després, els seus amics devien haver fet gestions en favor seu. Sadurní Vilà sobretot. Pujà al cotxe, respirant amb satisfacció l'aire fred de la nit. Al fons del pensament volava una idea porfidiosa com un mosquit. Però Fortianell s'esforçà a esquivar-la. No podia ser. A ell no li podien fer res.

- On em dueu? Altre cop al Comité?

El seu acompanyant féu un gruny que podia passar per un assentiment. El cotxe, un vehicle negre, confortable i ràpid, arrencà. Seguiren carrers que, de nit, Fortianell no podia reconèixer. De sobte, s'inquietà. No era l'Avinguda de la República Argentina, allò? Veié els rails del tramvia lluir al seu davant. El mosquit porfidiós fiblà el mateix cervell de l'home i li féu llançar un gemec.

- Què passa? - rondinà un dels dos xicots.

- On me dueu? - barbotejà Fortianell.

- Ja ho veuràs, home!

El vehicle enfilava un camí costerut, entre torretes i bosquets. Sí, era allò. No, no, no podia ésser. Era massa horrible. Malgrat seu, les paraules se li formaren als llavis.

- Que em dueu a la Rabassada? Que em voleu matar?

Els homes no contestaren. El cotxe seguia, rabent, el seu camí, amb el motor que roncava. Carrats d'espatlles, amb el fusell entre cames, un a cada costat de llur presa, els xicots miraven per la finestreta el paisatge i es desinteressaven de l'home que començava a gemegar.

- No, no em mateu. Sóc ric, us donaré molts diners, tots els que volgueu. Voleu un xec, voleu bitllets? Deu mil pessetes. Voleu deu mil pessetes? Vint mil. Deu mil duros. Vint mil duros. Cinquanta mil.

- T'has equivocat de porta, company. Per nosaltres, el diner és això - escopí per la finestreta.- I no cridis tant, ni et posis tan nerviós. Ai capdavall, morir és una cosa molt senzilla.

- Però és que jo no vull morir!

Les espatlles carrades acolliren sense immutar-se aquella declaració.

Tor-923 (90)

Se la sabien de memòria! El cotxe anava enfilant la carretera. Barcelona sortia a cada recolzada com una estesa de llums parpellejants. Per les finestres entrava una olor de xuclamel tardà. Fortianell ara plorava.

- Té, company. beu una mica. Això t'entonarà. Morir és una cosa molt senzilla, ja ho veuràs,- repetia el milicià de la dreta, allargant-li un flascó de butxaca.

Fortianell begué una glopada. La fortor del conyac el féu estossegar. Begué un altre glop. Una escalfor sobtada l'envaí. Però l'obsessió, el desenllaç eren allà, al darrera d'una qualsevol d'aquelles recolzades.

- No vull morir! Deixeu-me anar! Qui ho sabria? Ningú. Us ho pagaré bé, a tots.

- No n'hem de fotre res, dels teus diners! - exclamà, amb violència, el xofer, que no havia dit res encara. I, sense tombar-se, preguntà als altres:- Què, al mateix lloc de sempre?

- Sí, ja està bé allà mateix.

En un recó ombrejat per unes alzines, que tapaven la vista de la ciutat, el cotxe es deturà amb soroll de frens. Interromput en el seu cant pel so del motor, un rossinyol va reprendre al cap de poc els seus refilets. Les notes rajaven pures com gotes de rosada.

La portella s'obrí i un dels milicians baixà. Es tombà cap a Fortianell.

- Som-hi!

- No, no vull!

- Apa, surt!

Sentí al clatell la fredor d'un canó i baixà trampalejant del cotxe.

El rossinyol tornà a callar en sec.

==========

Tau-923(91)

VII.- SERVIR EL POBLE

- Diuen que la política és morta - insinuà Coromines, al dintell de l'escala.

- Doncs digueu-no apoliticisme. No ve d'aquí. Jo admiro els anarquistes, perquè s'ho mereixen per moltes raons. Però sé que van molt lluny d'osques amb totes les seves manies. Es creuen que, perquè el Govern no mana gens i ells, amb el Comitè de Milícies i amb tots els Comitès de Defensa de totes les ciutats i pobles de Catalunya, fan la llei i pelen la gent que els fa nosa, ja són els amos. I que la política ja no existeix. Doncs jo us dic que baden, i que ja s'ho trobaran. Han deixat en peu una cosa que és un fantasma legal, un Govern que sanciona les coses que ells han decidit i posa en solfa de decrets els seus actes més revolucionaris. El què havien de fer, era treure'l, aquest Govern, i manar ells de fet i de dret, si tenien prou força.

- La dictadura del proletariat, voleu dir?

- Això mateix. No em fan gens de por, els mots. Ara, ¿sabeu què passarà? Que qualsevol dia es trobaran que en Companys i els seus amics com ara vós tindreu prou força arreplegada per plantar-los cara i els prendreu de les mans aquest poder que ells no saben organitzar. Ja ho presenten ells, això. Per això s'oposen a què els socialistes entrin al Govern, i no permeten que es mobilitzin les lleves cridades, i temen les columnes del front, amb Durruti al davant, com una amenaça contra qualsevol intent termidorià.

- Bé, Borredà, deixeu-vos de Termidors i anem per pams. ¿No és veritat que fem plegats la guerra i la revolució, totes les forces que composen el front de l'antifeixisme? ¿Doncs per què hem de desconfiar els uns dels altres?

- No m'entendríreu pas amb això de la unitat antifeixista. Vós sóu una bona persona, i ja suposo que no us posareu mai enfront del proletariat. Però no sou dels nostres, i no hi ha res a fer. Ara manem els obrers, les forces obreres i revolucionàries, i ningú més, m'entenc?

- I també com us entenc! Sembla que vós i jo estem assajant una altra reunió del Comitè. ¿No trobeu que ja en tenim prou, per avui?

- Potser sí. Ja és una bona casualitat, que vivint tant de temps a la mateixa escala, no ens hàgim conegut fins ara. És clar que aquesta casa és un món, i que sempre s'hi veuen cares noves.

Pujaven a l'ascensor. Quan Coromines hagué arribat al seu rer-

Tom - 925 (92)

Angel Borredà va dir-li:

- En penso que aviat hi haurà un suplent, al Comité. He demanat que em deixessin anar al front d'Osca amb la columna del meu partit.

- De debò?

- Sí, home, sí. Bona nit.- L'ascensor seguí amunt.

El pis estava, naturalment, desert. Obrí de bat a bat les finestres de la galeria coberta, per deixar passar la fresca. Aquella sensació de solitud i llibertat total de vegades li pesava. En altres moments li donava una mena d'inquietud prometedora d'aventures i de noves sensacions. Coromines s'estimava la seva dona i s'entendria pensant en Jordi i Montserrat, els dos fruits perfectes d'aquell casament sense història. Ara Dolors i els menuts estaven - i era el primer any - a Sant Pol, en aquella caseta que havien llogat a mitges amb els cunyats. Els provava molt. Llàstima que ell, pres pel remolí de la feina, només pogués anar-hi els dissabtes al vespre, per tornar-ne el dilluns al matí. Era impossible pensar a fer vacances. Entre el diari i els seus càrrecs polítics, estava completament lligat.

La política, deien, era morta. Almenys també devia pensar-ho el seu Conseller. Se n'havia anat a París "per afers molt importants" i havia oblidat de prendre comiat del seu secretari. A la Generalitat van assegurar que ben aviat tornaria, però Coromines no s'ho havia cregut mai. Sort que l'absència del seu cap, durant tot el temps que van trigar a decidir-se a substituir-lo, li havia servit per a demostrar la seva vàlua. El nou Conseller l'havia conservat com a Secretari i li havia encarregat tot de feines de compromís.

A còpia de treball, sovint arribava a oblidar la realitat que el voltava. La rebel·lió militar semblava que havia d'ésser ofegada en vuit dies i ja feia prop de dos mesos que durava. No es veia per enlloc el desenllaç favorable a la República. Les victòries de les masses populars i de les forces de policia a Barcelona, Madrid i València o la conquesta d'Albacete havien estat insuficients. Hi havia, doncs, la guerra, una ferotge guerra civil. Però també, com a conseqüència, més immediata i més terrible encara en aparença, almenys per a la reraguarda, hi havia la revolució. La revolució, amb tot el que comportava de violència i de grandesa, d'injustícies i de generositat, amb els Comités de Defensa a cada poble i els milicians de secà que feien guàrdia a les carreteres, amb els registres domiciliaris i els "paseigs", amb les incautacions, els pisos buidats, els incendis d'esglésies i convents, tota l'onada de terror i d'arbitrarietat i l'amul-

Fon. 923 (93)

ció de tota autoritat que no fos la llei anònima del poble. La revolució, amb els seus aprofitadors, els seus lladres i els seus assassins vulgars, però també amb un afany de construir escoles i hospitals, de corregir les injusticies o els oblits de la vella societat, d'establir, mal fos a costa de tot de dolorosos esforços, allò que Companys havia batejat amb un nom contradictori: el nou ordre revolucionari.

I, dominant-ho tot, hi havia l'ombra de la Mort que s'havia ensenyorit del país. Sentieu com aquesta ombra s'espessetja, com tenyia de vermell els carrers de la ciutat. La revolució feia el seu part amb sang. I no podia pas ésser altrament, havia declarat a Coromines un dels seus nous companys de discussions, un anarquista eloquent i preocupat de la seva cultura literària, que l'havia pres en gran estimació - segurament perquè trobava en ell un interlocutor capaç d'apreciar els seus esforços retòrics. (Alguns asseguraven que havia estat atracador, especialitzat en assalts a bancs, i ell no ho negava pas. Només al.legava que les gestes pretèrites eren operacions de guerra destinades a obtenir el botí que permetria de continuar la lluita contra la societat.)

Parir amb sang... La sang esquitxava tots els barcelonins, tots els catalans. ¿Qui hi havia que no tingués en la llista macabra un parent o un amic? Aquella mateixa casa no pas gens luxosa ja havia donat la seva contribució al gran holocaust. ¿Com devia ésser, aquell pobre Fortianell, trobat feia poc a la Rabassada? No tenia la més lleu idea d'haver-lo trobat mai per l'escala. Aquell altre veí, en Vilà, s'havia ofès molt perquè ell, Coromines, no havia pogut intervenir en el cas. Eran tants els que se li havien presentat i que no havia pogut fer-hi res! I així i tot, sabia que havia reeixit a salvar moltes vides, però a cada una que se li esmunyia dels dits, esclafada per la terrible màquina, la sensació renovada de la seva impotència li deixava una impressió dolorosa.

Necessitava distreure's una mica d'aquell ambient carregat de Barcelona. A Sant Pol trobava les mateixes inquietuds i els mateixos problemes que el turmentaven, i la companyia de la muller i els menuts no arribava a aclarir aquella sensació que tenia de moure's en una atmosfera tèrbola i sense lleis, en la qual virtuts i pecats giravoltaven lliures i sense disfresses. Les convencions socials havien desaparegut. I l'olor de la sang impregnava l'aire i era un excitant que feia inútils les drogues modernes. Ni els somnis torturats de l'opi ni l'eufòria de la cocaïna podien comparar-se a la voluptat de saber-se sempre amenaçat per la mateixa mort anònima que planava damunt els veins o els amics.

Si el "Ceilan" hagués estat obert, de segur que moltes nits, en lloc de ficar-se al pis per sentir com la gent neva de la quarta porta

Tan_ 923 (94

escoltava Ràdio-Sevilla, o d'estar-se al llit fins a les tres llegint una novel.la policíaca, hauria entrat a l'acadèmia de ball, per lliurar-se a un d'aquells simulacres sexuals que eren, segons amb quines parelles, els balls americans. Però la porta petita, amb el seu llarg corredor com un budell que menava a la sala del fons ara estava tancada i les lletres de neón blau i vermell del rètol eren invisibles en la nit. Si no ho sabieu, ara us costava d'adonar-vos que en aquella façana envaïda pels aparadors i les lletres artístiques dels "Mobles Robert" hi havia també l'entrada d'un dels llocs predilectes de la joventut barcelonina i de tot de senyors que, barcelonins o de fora, ja havien passat la joventut.

Aquella casa on vivia Coromines era, realment, un microcosmos, o almenys una reducció de la ciutat. Devien viure-hi força xicotes boniques. Recordà d'haver-ne trobat alguna per l'escala. Una rossa esponerosa que anava amb un gosset i que deien que era francesa. Una colla de germanes que vivien a un dels pisos de dalt de tot i que totes feien goig. Una noia bruna, molt colrada pel sol, rua de cames i que lluïa unes dents molt blanques entre uns llavis encesos. Una altra, que s'havia trobat ahir a l'ascensor, i que li semblà que anava al sisè, alta rosada, de cabells negres pentinats en rulls molt curts. Sí, hi havia dones que valien la pena. Qui sap, si l'ocasió es presentava si no... Per esbargir aquells pensaments i d'altres de pitjors agafà, abans d'adormir-se, una novel.la de Van Dine. Era ridícul que, en una època que mataven la gent a dotzenes sense que ningú s'entretingués a esbrinar el com ni el perquè, ell s'empassés aquells llibres de dues centes cinquanta pàgines, destinades totes a aclarir el misteri d'un assassinat únic, que havia demanat al criminal més intel.ligència que no en necessitaria un gran home d'afers per tirar endavant un negoci de molts milions. Però semblava com si la trama imaginada el distregués de tantes tragèdies reals com el voltaven.

Quan Philo Vance hagué resolt tots els enigmes que s'amagaven en el misteriós estany, comprovant que, com assegurava la ciència, el drac és un animal fabulós, Coromines va poder-se adormir tranquil.

Al pis del costat, Felicià Cruixent es cargolava pel llit, vora de la seva dona, sense arribar a poder agafar el son. La mort d'aquell veí de l'escala li havia tornat, encara augmentades, totes les pors que el feien abandonar la seva casa de Valls a tots els rigors de la incautació. Els seus somnis li duien, només, rostres hostils i fusells engatillats, mobles capgirats i calaixos revoltats en recerca de

Tob. 923(46)

les joies o dels papers comprometedors. Feia dos mesos que renegava, cent vegades al dia, de la funesta pensada que havia tingut el seu pare en obligar-lo, com a hereu, a conrear les finques del patrimoni, arrodonint-lo encara, per si li mancaven masdecap, en/loc de deixar-lo anar-se'n a Cuba, com hauria preferit. Segurament que ara encara hi seria, i s'hi hauria casat amb una cubana, i potser no tindria un fill tan tossut com aquell Joan, que en això era ben igual que el seu avi, perquè, en ~~lloc~~ comptes de fer-se càrrec de la situació, semblava que s'obstinés a comprometre'l. ¿Que no ho veia, que aquell doll de ràdio sortia per les finestres, i que els veins el denunciarien? ¿Valia la pena, per sentir com el general Queipo de Llano insultava Azaña i Companys, tot anunciant a diari victòries reals o imaginades, cridar l'atenció dels veins d'aquella manera tan provocativa? Però Joan era així i com més li deia el seu pare que plegués d'escoltar Ràdio-Seville, pitjor. La dona, és clar, abonava el noi, perquè ell, Felicià Cruixent no havia mai tingut autoritat a casa seva. Prou que ho sabia. I ara, ¿què diastres devia manegar-se el xicot, a les tardes, amb tantes hores que es passava fora, i sense donar cap explicació? Dones? Fos això, rai! Tornà a donar un tomb en el llit, per veure si posant-se del costat dret, que el cor no queda oprimit, era més fàcil de dormir sense malsons.

No era ell sol que tenia por, a l'escala. L'entrada dels tres milicians que havien anat a cercar Fortianell semblava que hagués escampat la llavor del pànic. Tomàs Calduch, per exemple, comprovava amb angúnia que ell era un dels pocs empleats que encara quedaven dels que exercien abans les seves funcions a la Model. Aquella excepció d'un destí que semblava una sanció uniforme a la manera com havien tractat algun pres -¿qui hauria pogut imaginar-se que aquella gent arribés a manar algun dia? - tant podia ésser un indult com un simple ajornament. La gent que ara entrava a la "torra" del carrer d'Entença no era pas tan perillosa, de moment; però, així que ~~ns~~ s'engallaven es posaven a parlar de llur triomf indubtable, amb un somriure ple de sobreentesos que feia més efecte damunt els escarcellers que totes les amenaces. No fos la dona i la mare i les criatures, i la dificultat que ara hi havia a trobar una feina nova, amb quin gust hauria engegat al botavant les claus d'aquella galeria quarta que tenia encomanada tan sovint!

Al cinquè cinquena, tot just instal.lada amb el seu germà invisible, Angelina Llopart també passava angúnies. Mentre ningú no el-

Ten - 923 (96)

hagués seguit la pista! Mentre el Comité de Gelida ne hagués donat les senyes d'en Ramon, i qualsevol dia no es presentessin a cercar-lo! Ell estava tranquil, en canvi, i àdhuc parlava de cercar-se feina més endavant. Deia que estava encantat d'haver anat a parar a aquella casa, tan a prop de la Universitat i de la seva Biblioteca. Podria seguir-hi cursos, faria Filosofia i Lletres. La seva germana el planyia. Pobre Ramon! Sempre vivia entre els núvols, disposat a conformar-se amb tots els atzars, tant si eren favorables com adversos, i excusant ~~sempre~~ els homes amb totes llurs passions i violències. Un sant esgarriat a la terra, veliaqui. Aquella escala, la senyora Angelina ho veia massa tard, era massa gran, massa poblada de gent de tota mena: ara els caçadors d'homes ja en sabien el camí i devien estar enllaminits per la primera presa. S'esgarrifava, només de pensar en les cares ferrenyes i els pistolots dels patrullers que potser vindrien a cercar el seu germà. I Ramon es passava el dia llegint, fent notes per a un llibre que diu que tenia pensat sobre Paremiologia del Penedès. Per paremiologies estava el món! constatava amargament la senyora Angelina, que no sabia massa què volia dir la cosa, en tornar de plaça, plena de notícies alarmants. Si el seu difunt visqués, prou estaria més tranquil.la. Era vídua de feia deu anys, sense fills i amb un modest passament deixat per aquell propietari vingut de Guantànamo, envellit i sense gaires diners, però amb el ròssec de tot de malalties tropicals. I ara el senyor Manuel Vallmitjana se li presentava com un model de perfeccions baronívoles. En canvi, aquell germà que de molt joveneta s'havia acostumat a venerar com un pou de ciència, li queia a les mans com un infant del qual havia de tenir cura com una mainadera, protegint-lo i amagant-lo dels seus enemics, perquè ell era incapaç de preveure res ni de defensar-se.

Sort, encara, que els veins del replà semblaven segurs. El pis que ells ocupaven era el més arreconat de la façana, i estava encaixonat entre el sostre mort de la casa del costat i la sisena porta, on vivien aquell parell de matrimonis tan ben avinguts, que l'home jove era botiguer al carrer del Carme i el vell, que era el pare de la dona, treballava al gas com "espitero", mentre la sogra duia la casa. Tot això ~~xxx~~ ho sabia la senyora Angelina per la vella, que era molt xerraire, i que cada vegada que la veia al balcó sortia per donar-li conversa. Era una dona sorda i no entenia res del què li contestaven, però ja en tenia prou amb poder parlar ella. Als altres balcons, que corresponien a la primera porta, de vegades es veien dues noies, una de joveneta, potser divuit anys, i l'altra més gran. Semblaven bones

Tos. 923(97)

noies. Massa pintades, potser, estimava la vídua de l'"americano". És clar que, comparades amb aquelles quatre xicotes de la segona porta, que de vegades trobava al replà i que sempre feien tanta gatzara, cantant cançons que no devien tenir res d'exemplar i ensenyant les cames fins més amunt del genoll - sense mitges, és clar, - o bé amb aquella altra que vivia a la quarta porta, i que devia tenir un especial interès a passejar pel replà els seus pijames de seda rosa amb les xinel·les de vellut vermell, al costat de totes aquelles perdudes, les dues noies de la primera porta semblaven uns models de formalitat. El matrimoni de la tercera també semblava quietet. Quina Barcelona, aquella! Barrej de gent decent i d'altra que no ho era gens i no ho volia pas dissimular. I allò que veia a l'escala devia passar a totes les cases. Sort que en Ramon, enderiat amb la seva paremiologia, ni se n'adonava. Però ella, així que pogués, tornaria a Gelida, i deixaria ben satisfeta la ciutat, que era l'esca del pecat. Tot el mal havia sortit d'ella: la crema de les esglésies, la mort de tants pobres capellans i monges i propietaris i masovers, les requises, els registres i els assassinats. Ja ho pagaria prou, un dia o altre, aquella Barcelona!

El senyor Mercader també es sentia una mica inquiet. El seu ofici havia comportat, de sempre, una part de prestamista. Sovint havia d'avançar als propietaris uns milers de pessetes, a compte dels lloguers, i era ben natural que carregués una mica d'interessos a les amortitzacions d'aquells préstecs. ¿Li aniria a retreure això, aquella revolució tan exigent, més exigent i puritana que la mateixa Església que es proposava de destruir? La història del segrestament i la mort del pobre Fortianell va arribar-li amb una mica de retard. No hi havia pogut intervenir, i en part se n'alegrava, perquè ja en tenia prou amb les gestions que havia fet, primerament per a Genís Fortuny i després amb Pep Durban. Gràcies a Alejandro Casariego, els dos casos s'havien resolt bé i depressa. (El del propietari gironí, d'una manera un xic massa onerosa, tanmateix. El què n'hi va explicar més tard Victòria va fer-li perdre bon tros de la confiança en la filantropia de l'argentí.) Però a través de Jeroni, el procurador pogué adquirir una noció prou ajustada del cas d'aquell vell del tercer tercera. Sabia que, si varen "passejar-lo", com ara es deia, era per fer d'usurer. Al cap d'un parell de dies d'haver-lo trobat al dipòsit del Clínic el seu amic Vilà, i quan aquest no s'havia encara decidit a posar uns guardians armats al pis del desaparegut, uns altres milicians van comparèixer i feren un registre molt detallat, enduent-se'n papers i llibres. Més tard va presentar-se una parella que s'instal·là al pis sense demanar permís a ningú

Tan-923(98)

- Piso incautado por pertenecer a un fascista,- va declarar al porter, per tota explicació, aquell home mal afaitat, vestit a tota hora amb una granota de color d'oli i un casquet vermell i negre. La seva dona duia pantalons masculins i una brusa de tricot blau que emmotllaven amb indiscreta exactitud el seu bust. Era molt més jove que l'home i, Jeroni se n'adonà totseguit, força bonica, per bé que una mica massa deixada i esquerpa.

Tot allò no resultava gens tranquil.litzador per al procurador. Es mirava el paper que li havia fet el Sindicat de Professions Liberals i que tenia clavat a la porta, i de vegades dubtava de la seva eficàcia. L'entrada d'aquell llogater irregular a l'escala, la incautació de la botiga de mobles dels baixos, simultània amb la desaparició dels seus propietaris, la manca de pagament dels lloguers, que s'anava fent general, i altres incidents mai vistos, eren tants altres símptomes de com les coses no anaven gens bé. Pel costat positiu, com a factors d'optimisme, només podia registrar que s'hagués llogat aquell impossible sisè cinquena, per un preu molt reduït, això sí, a Sabina Campoy, una senyora jove, de bon aspecte, que assegurava que era vídua i que s'hi havia instal.lat amb el seu germà, un xicot d'uns quinze anys. I, sobretot, el fet de la desaparició, que es prolongava, de l'amenaçador Borrell i la seva dona. Tant de bo no tornés mai més! Les seves quatre rampoines, ni el drapaire les hauria volgut.

El noi del senyor Mercader no es trobava gens malament en aquella nova situació. Li havien augmentat el sou a la companyia d'assegurances i si els balls encara estaven tancats i anar a Castelldefels i a Montgat resultava difícil, Sant Sebastià i la piscina de la Mercè oferien bons substitutius. I l'ambient de la revolució era tan excitant! Si hagués gosat, s'hauria procurat una pistola, com tanta gent que veia, adhuc al seu despatx. Voltava per Barcelona, en plegar del despatx, amb el seu inseparable Ferran Tort, el noi de l'actriu, i seguia els comunicats de les operacions amb gran exhibició de coneixements estratègics. Adhuc demostrava, per a major angúnia del seu pare, una marcada tendència cap al comunisme. Primer havia estat a punt de fer-se d'Estat Català. Després va canviar de parer, i es posà a estudiar les possibilitats i els avantatges d'ingressar a les Joventuts Socialistes Unificades.

- Cal servir el poble! - exclamava de tant en tant, sense cap consideració per l'esbalaïment dels seus pares.

L'administrador gosava replicar-li:

- ¿Què vol dir, servir el poble? Ni tu ho saps!

- I tant com ho sé! Vol dir fer la Revolució i esclafar el Fe'

Tar_923(99)

- Va per tu, noi, doncs!

La definició era vaga, però hauria estat molt difícil donar-ne una altra de més acurada. Baltasar Cortès, que tancava els ulls a tots els crims i a totes les injustícies que es cometien, que d'ençà del dia vint-i-u de juliol no duia al damunt ni una pistola, i que només pensava en l'obra que s'havia emprès, dedicant-li totes les hores del dia, fins a gairebé oblidar la seva filla Anna, estava també ben convençut de servir el poble amb el seu treball. Que tothom pogués veure, ben aviat, allò que eren capaços de fer els obrers anarquistes, sense necessitat de patrons ni de capatassos. En l'enorme transformació que s'operava, ell posava una pedra essencial. Ja hi havia prou companys dedicats a destruir les coses perjudicials, a arrancar les males herbes i a aplanar el camí. Ell s'havia posat a construir. I contra les incomprensions i els egoismes dels altres, tiraria endavant el seu projecte.

També pensava servir el poble Angel Borredà, quan se n'anà al front d'Osca per veure si al capdavall queia aquella ciutat que estava a l'abast de la mà i que tant costava de guanyar del tot. També el volien servir, sense haver-s'ho mai plantejat explícitament, Josep Perramon, que tornava a anar com cada dia al Vulcano, per fondre-hi peces que servirien per a la lluita, i Antoni Pla, que d'ençà d'aquella nit que s'encaminava a les fosques cap al Clínic seguia lliurat ~~xxxxxx~~ en cos i ànima a la tasca inacabable de guarir ferits. Fou la visita de les noies del cinquè, o millor dit, d'una delegació de les germanes Fernandez, composta de Rosa i Enriqueta, la gran i la petita, que li feu pensar que potser sí que també ell servia el poble amb el seu treball. D'ençà del dinou de juliol, les distàncies entre els veïns s'havien escurçat i la senyora Carlota, la mare del metge, i Montserrat, la seva germana, no trobaven deshonorant de conversar ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ amb aquelles noies i àdhuc de rebre-les a casa, tot i saber que havien fet trobar i ploure a les Ac adàmies de Ball. A més, a Antoni semblava que li feien gràcia, i ara que anava tan cansat, li convenia distreure's un xic. Per les galeries, del quart al cinquè, es creuaven cada vespre converses descosides, en les quals també participava la noia Fornaguera, que en el fons del seu esperit sempre havia admirat les quatre germanes. De vegades s'hi barrejaven també les veus sovint discordants de Dora Marlés i Camila Cantos. Des del seu sisè tercera, de vegades intervenia igualment Victòria.

Però aquell vespre la visita tenia un objectiu concret i més seriós. En nom de totes quatre germanes, la bruna Rosa i la rossa Enriqueta venien a demanar-li un favor:

Tos - 923 (100)

- Doctor, ha d'ajudar-nos. Ja deu saber que les acadèmies estan tancades, i qui sap si es tornaran a obrir mai més. El sindicat s'ho manega, però jo em penso que no se'n podran pas sortir. Bé, el cas és que estem cansades de no fer res i ens en donem una mica de vergonya. Voldríem servir, ésser útils. Quan encara eren vius els papàs, ens van fer aprendre d'infermeres, i totes quatre tenim el títol. ¿No podríem entrar a un hospital, a ajudar? ¿oi que vostè podria donar-nos un cop de mà?

- No puc prometre'ls res, però poden estar segures que faré tot el que pugui per a recomanar-les.

Era difícil negar res a aquella Rosa que s'abocava damunt dels homes cercant-los els ulls, negant-los de perfum i posant en la mirada aquella coleta tendrosa suplicant tan eficaç per a arrencar a un ballador trenta-sis tiquets en lloc de vint. I Enriqueta, amb les trenes rosses que li aureolaven el cap i el seu somriure ingenu, era també una irresistible intercessora.

- Saben què? Val més que vostès mateixes vinguin a l'hospital. Jo les presentaré al cap del servei, i estic segur que ell no sabrà pas dir que no. Jo, almenys, no ho podria pas. Ells ho juro.

Dos somriures simultanis correspongueren a la seva galanteria. Rosa donà les gràcies amb efusió.

- Ja sabia jo que vostè ens ajudaria! Què contentes es posaran les meves germanes! Poder deixar aquell ofici estúpid i tenir una feina on puguem ser útils de debò! Perquè ara tots hem de servir, no és cert? Avui mana el poble, i tots hem d'ajudar a la seva victòria. El poble som tots, oi doctor?

- Em penso que sí. Parla com un llibre, Rosa.

- Es que cada matí compra la Soli. ¿Oi que se li coneix? - aclarí Enriqueta.

Rosa va deixar el terreny polític per comentar:

- Mira que és estrany. Tants xicots que coneixem, i amb tots ens tutegem, naturalment. En canvi, amb el doctor Pla, que no gosaria mai tractar-lo de tu, li tinc molta més confiança que amb tota aquella colla d'inútils.

- No vull pas fer-los respecte. Si els va de gust que ens tutegem, per mi no estiguin.

Però pensà que la seva mare potser s'escandalitzaria d'aquella sobtada intimitat. Antoni Pla havia tingut una joventut molt assenyada, només ocupada pels estudis. Amb prou feines si coneixia els menuts es-

garriaments que acompanyen generalment els anys d'universitat i de caserna. Aquelles quatre noies, tant diferents totes quatre i tan deditjables l'una com l'altra, se li apareixien com les emissàries temptadores d'un món que gairebé ignorava. Que li agradessin totes quatre era, ja ho endevinava, una garantia. I, al capdavall, amb les coses que passaven ¿quina importància podia tenir un flirt, ni que fos múltiple, que se l'enduguès una mica més enllà dels seus costums i de la seva vida sense trencacolls? Que el tutegessin, si volien, i que l'empaitessin fins a l'hospital. Prou que allà trobarien una colla de metges que no farien pas, com ell, cap reserva davant aquelles quatre germanes que volien servir el poble.

Contentes amb llur èxit, les dues noies se'n tornaren al pis. Aviat sortiren a la galeria els caps de Conxita i de Carme per donar les gràcies i preguntar al doctor Pla les hores que li vindrien bé perquè l'anessin a veure a l'hospital. Antoni fumava una cigarreta, abocat a la galeria. A la barana de la seva esquerra va sortir un altre cap femení.

- Bona nit - saludà la veu clara de Joaquima Fornaguera.- Fa calor, no troben?

- Sí, molta xafogor, - assentí el metge.

Del darrera de la veïna, de la qual sols veia el perfil delicat, brollava el doll de música i d'informacions de la ràdio, que el joier escoltava fins que li venia la son, assegut al menjador. La veu metàl·lica es barrejava amb d'altres que venien de més avall.

- No sé qui deu ésser aquest que cada nit escolta Ràdio-Sevilla, - digué una de les quatre germanes.

- Tants n'hi ha! Diuen que els fa tanta gràcia les coses que diu el Queipo. Tot són gustos.

Del pis de l'altra banda arribava el so creixent d'unes veus. Primer, eren unes paraules en veu baixa. Però la vehemència de les rèpliques feia oblidar tota discreció, i el to pujava fins a esdevenir l'espinguet d e Dora i la vociferació estentòria de Bartomeu Cabestany, el seu marit. Per als veïns, allò no era gaire nou. L'empresari estava gelós de la seva dona i aquesta no feia pas gran cosa per a calmar les seves sospites. Cada dia, ell li recriminava les sortides que havia fet, les converses que havia tingut, les mirades que havia donat.

- ¿Que et creus que ha do? ¿Que et penses que no ho he vist, que feies l'ullet a aquell xicot?

- Jo, l'ullet? Ai, fill, em penso que veus visions. ¿No t'has fixat en res més? Apa, digues.

tau. 923 (102)

- Què vols dir? Digues, què has fet? Parla d'una vegada, mala d

- ¿Què són aquests crits? Fes el favor de callar i de respectar-m Després que vaig tenir la feblesa de deixar-me engalipar per tu, que et volies casar amb mi, quan sinhagués seguit com estava no m'hauria mai faltat res, amb els homes que tenia a grapats ...

- Recorda-m'ho, encara! Com si no ho sabés prou, què has fet tota la teva vida! ¿Que et penses que no ho sé, que vas enganyar-me, a València, amb aquell cantador de tangos? I a Tarragona, amb el pianista? Un dia et mataré, mala dona! Després que va ig arreplegar-te del mig del carrer...

- Qui parla? Eres tu que hi estaves, com un mort de gana! Jo sóc una artista i tinc la meva fama, i mai no he enganyat a ningú. Tu ets un empresari que mai no has sabut complir. Potser si que t'ho creus, q que em vas fer un servei, casant-te amb mi! Estàs de broma!

L'escena era interrompuda sempre pel mateix Cabestany, que tancava d'una revolada els batents de la galeria. Però després la discussi seguia, monòtona, com un botzinar de borinot, entre els embans del pi Les noies del cinquè segona se n'amaren el celobert per sentir-la mill

- ¿No veu què té, casar-se? - comentà Antoni Pla, dirigint-se a Joaquima.

- No ho digui, això! Aquests dos, perquè no s'estimen tal com han d'estimar-se un home i una dona. Però el veritable amor no és això. H d'estar fet de confiança i de sacrifici.

- ¿Vostè hi creu, doncs, en l'amor?

- I és clar que sí, que hi crec! -La veu és feia greu.- Si no hi cregués, em penso que no valdria la pena de viure. ¿Què hi pot fer una dona al món, si resulta que l'amor no existeix?

- No ho sé. Viure, com els homes. Treballar, ésser útil, servir,- indicà, amb els nots que havia emprat Rosa Fernàndez.

- Les dones només poden servir per a una cosa. Per a dues, vaja. I per a estimar un home i per a tenir fills. ¿No li sembla que ja és prou?

- ¿Quina reaccionària que està feta, Quineta! - Féu una pausa i va continuar:- ¿Sap què penso?

- Què pensa?

- Doncs que el seu promès té molta sort d'haver topat amb vostè, i que ja cal que se la mereixi de debò.

La claror de la lluna no b astava per veure com s'encenia la car de la noia.

- I se la mereix, aquesta sort que vostè diu. Més i tot, se'n

Tan-923(002)

mereix!

Les veus discordants de les ràdios lluitaven dintre l'ombra d'aquell interior de l'illa ciutadana. Els Cabestant seguien llur discussió.

VIII.- NOVES DEL FRONT

Molta gent se'n distreia, perquè ara els comunicats no tenien el to engrescador de quan els avions del tinent-coronel Sandino anaven cada dia a bombardejar Saragossa, - o ho feien veure, segons alguns - i els milicians catalans desembarcaven a prop de Manacor. Però la guerra continuava. Millor dit, la guerra començava a esdevenir una cosa seriosa, després que els exèrcits rebels havien operat llur unió, amb la presa de Badajoz, i que havien tallat una de les comunicacions amb l'estranger, en ocupar Irun i San Sebastián. ¿Què podien oposar els republicans a aquests èxits dels adversaris? Gijon havia estat conquistat, al capdavall, però ni Oviedo, ni Osca, ni Saragossa. ni tan sols aquell Alcàsser de Toledo, amb els seus defensors, que semblaven riure's de l'exèrcit copiós que l'assetjava, no queien, a despit de totes les prometences dels comentaristes. ¿Se n'adonaven, de tot allò, els barcelonins? Era difícil de dir-ho, perquè semblava que tota l'atenció del públic estigués fixada en les facècies dels "nanos" de l'Eroles, que buidaven pisos en nom de la policia, en les gestes dels "incontrolats" més famosos, com el Cano de Molins de Rei i el Coix de Puigcerdà, i en les lluites entre els anarquistes i tots els que gosaven oposar-s'hi.

Primerament havien estat els d'Estat Català, fins a ésser engolits, amb llur popularitat creixent i aquell entusiasme jovenívol que semblava per a molta gent, en un complot misteriós que els privava de caps visibles. Després eren els comunistes del P.S.U.C., que veien caure llurs homes més decidits, i que només resistien gràcies al suport que els donava el Cònsol de la U.R.S.S. Cada dia sorgien nous motius de conflicte: els proveïments, els taxis, els tramvies. Sortint de grans mítings per a segellar l'aliança renovada dia per altre entre la C.N.T. i la U.G.T., entre la F.A.I. i el P.S.U.C., els anarquistes decidien de suprimir tots els taxis que no volguessin conformar-se als colors d'uniforme - aquell negre i vermell que marcava el domini universal de la C.N.T. - o expulsaven d'un a indústria tots els afiliats al Sindicat rival. Els carrells multicolors es succeïen a les

Tom. 923 (104)

parets, en una guerra de consignes i de dibuixos truculents.

I, mentrestant, els moros del general Franco seguien avançant cap a Madrid. La gent que sabia geografia o que tenia algun mapa Michelin per seguir les carreteres s'esgarrifava d'aquella marxa sense interrupcions. Els feixistes - "los nacionales", com ells es batejaven - desliuraven els assetjats de l'Alcàsser, s'emparaven de Toledo i fallaven en la conquesta de Madrid, per haver fet aquella petita volta. Els milicians que havien defensat Toledo i que s'havien passat dos mesos i mig fent fantasies pirotècniques a l'entorn de la fortalesa, havien fugit fins a Cuatro Vientos, a les portes de Madrid, posseïts d'un pànic incontenible. La gent més optimista, a les darreries d'octubre, ja dubtava que la guerra pogués durar encara un mes, al pas que anava, i els rebels ja preparaven tots els accessoris decoratius per a llur imminent entrada triomfal a la capital d'Espanya. Molts polítics republicans es sentien envaïts per un sentiment molt similar al dels milicians de Toledo, i marxaven discretament cap a l'estranger, a fer d'ambaixador o de simple cònsol, i proveïts, si més no, de vagues però ben retribuïdes "missions especials".

Antoni Coromines veia de la vora aquestes maniobres de la por. Els fugitius li inspiraven un profund menyspreu. El mateix dia que va saber-se a Barcelona que el President de la República s'havia traslladat en avió a la ciutat, per a trobar-hi una residència més segura que el Palau Nacional de Madrid, Coromines va assistir a una reunió solemne convocada a la Generalitat. L'havia convocada el propi President Companys i tenia per objecte "estudiar la manera de fer complir per tothom els decrets i les Consignes del Consell de la Generalitat." Tots els presents, - Coromines ho comprovava amb esbalaïment - tenien representants en el mateix Consell. ¿Com podia ésser, doncs, que no fessin complir els acords presos per unanimitat pels consellers?

- No ho enteneu, de debò? Fixeu-vos-hi bé: ara no tenim Govern; només hi ha un Consell. Aconsellem, però no podem manar - va explicar-li a mit ja veu un dels consellers republicans.

La discussió fou llarga i insubstancial. Cada un dels delegats presents explicava doctoralment allò que calia fer i donava als altres "partits i organitzacions" la culpa que les coses anessin malament. Al capdavall, però, va arribar-se a un acord: en el si del Consell de la Generalitat es formaria una ponència que hauria d'estudiar "la manera de fer complir per tothom, etc. etc." La reunió va aixecar-se a la una, després d'arribar a aquesta conclusió.

Fons - 923 (105)

- I pensar que potser a hores d'ara Madrid ja ha caigut! - no pogué estar-se d'exclamar Coromines, en sortir a la foscor de la Plaça de Sant Jaume.

- ¿I què voleu fer-hi? No us hi encaparreu. Tots els disbarats que fem, ja els adobarà Franco.

Era el mateix Conseller republicà, que seguia expressant sense embuts el seu pessimisme. Posat que era segur que perdrien, ¿per què encaparrar-se a millorar les coses?

- Doncs si és així ¿ a què treuen cap tantes reunions i tants discursos? - protestà Coromines, dintre el cotxe que els duia a casa.

- Això distreu la gent, i ja és prou. ¿No veieu que n'hi ha tants que estan convenguts de viure unes hores històriques? Només pensen a quin personatge de la Revolució Francesa o de la Russa s'assemblaran més. Ja heu pogut comprovar quina pobra gent ens volta. Si assistíssiu com jo als Consells, ja m'ho sabríeu dir. Hi tenim cada llumenera! N'hi ha un que vol renovar tota l'economia i que es moriria si no podia parlar cada dia per ràdio. Un altre és un autor de novel.letes barates, però llibertàries, i l'altre "compañero" només pensa en els abrics de pell que regalarà a l'amiga. Ja ho veureu: com que ara manen els anarquistes, és molt natural que tots els que volen manar o almenys sucar una mica, es facin de la "organización". I ara només ens poden oferir un mostrari de benets il.luminats o d'assassins professionals, quan no són uns aferristes amb retòrica d'arrenca-queixals o uns simples estafadors. No us penseu, que els comunistes també són bons! Estan obsessionats per la por del trotskisme i es tiren els plats pel cap amb en Nin, i sempre sembla que t'amenacin amb anar-ho a explicar tot al cònsol de Rússia, a aquell Vladimir Antonov Ovseenko, que ens deu tenir ben presa la mida a tots! I dels nostres companys, val més que no en parlem, no us sembla?

- Així, ¿creieu que la guerra no té cap sortida, per a nosaltres?

- Vós mateix. Feu-vos-en càrrec. Per no disgustar els vencedors del dinou de juliol, o almenys dels que han sabut acaparar la victòria, hem hagut de trinxar el poder en una pila d'organismes diferents. Cap no mana; tots només aconsellen, però tots destorben. Tenim una Junta de Seguretat Interior, perquè el Conseller de Governació ...

-... de Seguretat Interior, voleu dir. Ja no hi ha Governació, tampoc.

- Teniu raó. El cas és que no pugui manar, i que la policia estigui dividida en sectors diferents. Com si no tinguéssim ja les Patrulles de Control, que obren pel seu compte! A Defensa, també, el pobre coronel Sandino està ben servit. Té un Consell Superior de Guerra, compost

100-323(106)

naturalment no pas per tècnics, sinó pels eterns delegats dels partits i les organitzacions, que determina si els plans de les ofensives han de fer-se així o d'una altra manera. A cada Conselleria hi ha un organisme semblant. Vam creure que havíem fet qui sap què perquè dissolíem el Comité de Milícies, i ara veiem que en va fer de petits, i que cada Conseller hi fa el mateix paper que feia la Generalitat quan el seu representant al famós Comité tenia la feina important de comptar la xavalla que s'arreplegava en les subscripcions pro-milícies.

- ¿I si, malgrat tot, guanyàvem la guerra? - insistí Coromines.

- No us feu il.lusions. No la podem guanyar. Es impossible. Els milicians van bé per a un parell de dies d'heroisme pels carrers, i prou. Si Saragossa hagués estat més aprop, o si pel camí no hi haguessin tants pobles amb esglésies per cremar, potser també l'haurien presa. Però no volen que els manin, no volen barrejar-se amb els altres partits, no volen col.laborar a una mateixa acció. Cadascú vol fer la guerra pel propi compte, tenir un ull a la reraguarda per si fa falta donar-hi un cop de mà depurador o incautador. Els feixistes entraran a Madrid, i a València, i a tot arreu on vulguin. I nosaltres, mentrestant, anirem organitzant la indisciplina, col.lectivitzarem els barbers i proclamarem, armats fins a les dents, que el nou ordre revolucionari exigeix que totes les armes estiguin al front. Ja ho arreglarà Franco, tot això! Hi ha molts que ho han vist clar: són els que s'han fet donar missions per fer la guerra de París estant, o d'Amèrica, o de Filipines. Sovint els envejo. ¿Sabeu qui m'ha dit avui que estava a punt d'anar-se'n amb una missió diplomàtica? El nostre amic Francesc Moliner. Tot un ex-ministre de la República! Però ja n'hi ha tants a l'estranger, que ell deu trobar que es fa mal veure, no essent-hi encara.

Havien arribat a la porta de Muntaner, 4. El cotxe s'aturà i, al darrera, els frens del de l'escorta també grinyolaren.

- Té raó que viviu aquí. Ara que parlàvem de Molière. ¿Ja sabeu que a la vostra escala hi té l'amigueta? Es una franceseta rossa, que va venir fa quatre anys a Barcelona amb aquella companyia de revistes del Principal. No la coneixeu? A mi me la va presentar un dia i em recordo que els vaig deixar aquí mateix. Com es deia, aquella mossa? Ah, sí: Gaby. No la coneixeu?

- Em penso que ja sé qui voleu dir. Una que va sempre amb un gosset. Es una dona que encara fa força goig.

- Sí que en fa. Quan ell va estar agafat a l'"Uruguay", després del sis d'octubre, la Gaby l'anava a veure gairebé cada dia i el pobre Moliner li feia unes escenes de pel.lícula. Un dia va topar-se amb la d'

Tar - 923 (107)

i de què que no es descobreix tot i s'arma el gran safareig. Segur que ara deurà endur-se-la, també. ¿Vós no hi éreu, a l'Uruguai, em penso?

- No. Me'n vaig salvar, i ara gairebé me'n dóno vergonya. L'un darrera l'altre, tothom hi haurà estat: els anarquistes, els republicans, els militars...

- Espereu-vos, que encara no s'ha acabat. Potser per a nosaltres mateixos, si tornem a badar.

El Conseller es mirava la façana amb interès. Coromines li sabia la flaca: una gran curiositat per les històries íntimes de la gent, que el feia caure en la indiscreció i que li havia permès de saber, no solsament els amors clandestins de tots els seus coneguts polítics, sinó - escorcollant la petita història - les infidelitats o els infortunis conjugals d'una pila de personatges pretèrits. ✠

- Sí, n'estic segur. Estimat Coromines, viviu en una escala privilegiada. En un d'aquests pisos viu també l'amiga d'en Joan Portabella, el nostre brillant exconseller municipal, que ara es cobreix de glòria amb el seu heroisme, al front d'Aragó. ¿Tampoc no la coneixeu? Es una xicota prima, ja una mica grandeta, rossa, que treballa de mecanògrafa a l'Ajuntament. Era la secretària d'en Portabella, però ja feia anys que es coneixien. Esteu ben servit, us ho dic de debò.

- Es una escala tan gran! Compteu: quaranta-vuit portes i les botigues. Qualsevol coneix tots els veins!

- Però la història de Portabella i aquesta noia bé la deveu conèixer? Si em dieu que no, us faré expulsar del partit! ¿No sabeu que ell va divorciar-se de la dona, que era la filla d'un milionari, el famós Bertran dels cotons? Era una xicota sensacional, que qui sap on deu parar, ara!

- Doncs no ho sabia. I això que amb en Portabella fa anys que ens tractem. Ens vam trobar junts a la redacció de "La Publi", després a "La Rambla" i a "L'Opinió". Però no vam arribar a intimar mai. Ell va enfilar-se en política. Jo, en canvi, no he passat mai d'ésser un petit periodista.

- No ho digueu, això. Recordeu-vos que ara sou també un personatge història, com ara un Saint-Just. Tots els catalans, avui, duen a la motxil.la, o a la butxaca de la caçadora de pell, el bastó de mariscal. ¿Qui sap on arribareu?

- Si els vostres pronòstics són encertats, al davant d'un piquet d'execució dels soldats franquistes. Bé, bé, Conseller. Bona nit i fins a demà.

Va baixar del cotxe amb aquell descoratjament que sempre sentia

Fol. 923 (102)

després d'una conversa amb el seu cap. ¿Com podien recuperar els republicans llur força si només sabien oposar als esdeveniments aquella autocrítica impotent i aquells somriures pessimistes?

Pujant en l'ascensor, pensà en aquella nit que tornava igualment d'una reunió, junt amb Angel Bozredà. Ara el seu veí estava al front. Potser hi feia arrossos, com deia el Conseller, o hi cremava esglésies. Però si no hi anava ningú, ¿què passaria? El govern havia intentat mobilitzar unes quantes lleves, però en arribar a la caserna els soldats, uns escamots d'anarquistes els obligaren a tornar-se'n a casa. Cada una de les casernes, d'aquelles mateixes casernes d'on havia sortit la revolta i que havien estat conquistades l'una darrera l'altra per les forces populars entre el dinou i el vint de juliol, estaven ara en poder d'un sector diferent. Els mateixos noms que les decoraven eren tot un programa: Caserna Vorotxilof, Caserna Bakunin, Caserna Lenin... En principi, l'exèrcit era voluntari. Els ideals substituien la disciplina i tots els Codis de Justicia Militar. ¿N'hi hauria prou?

També era al front Joan Portabella. Els diaris n'havien parlat, quan va renunciar el seu càrrec a l'Ajuntament per a anar-se'n a Aragó, però després el seu nom havia estat oblidat, cobert per l'actualitat de la reraguarda, més dramàtica i excitant que totes les batalles del front de Saragossa i d'Osca. No hauria endevinat mai que tant ell com l'ex-ministre Moliner tinguessin en aquella casa les amants. Identificava fàcilment la franceseta, però no l'altra. ¿Com devia conèixer-la el Conseller? Era inútil d'encaparrar-s'hi: ell tenia, en aquestes coses, una memòria prodigiosa i una bona informació. De segur que ara ja sabia amb qui dormia, dia per dia, cada un dels nous amos de la situació, que en general no eren pas models de virtut, llevat d'aquells que ell en deia "els benets il.luminats" que creien en la Divina Acràcia i resaven un dia sí un dia no a Sant Kropotkin i a Sant Francesc Ferrer i Guàrdia, que havien d'implantar ben aviat el comunisme llibertari, guaridor de tots els mals. La revolució havia dut un afluixament de la moral sexual. O potser més aviat era que el pudor, considerat com a prejudici burgès, no tenia tanta força. A més, devia operar aquella excitació que ell mateix havia conegut en els primers dies de la revolta i que la tornada de la seva família no havia pas totalment apaivagat. Amb els exemples que veia al seu entorn, era estúpid que s'estés de res. Li vingué a la imaginació aquella noia que l'havia anat a veure feia vuit dies al despatx i que va reconèixer tot seguit com a veïna de l'escala. S'havia anomenat: Vic-

ria Alberti.

La visitant li havia explicat que es valia de la seva condició de veïna per a permetre's d'anar-li a demanar que li cerqués feina. Ella no sabia fer gran cosa, però havia après d'escriure a màquina i li semblava que podria entrar a una oficina de la Generalitat. Cada dia se'n posaven tantes! Bé devien necessitar personal.

- Ja veurà - va confiar-li.- Jo comptava fins ara amb una persona que se n'hagut d'anar i ara no pot ajudar-me. Em veig obligada a fer un pensament, abans no s'acabin els quatre diners que tinc. Si vostè em volgués fer el favor de trobar-me alguna cosa...

Va prometre-li que hi pensaria. Ella digué que ja el tornaria a visitar. La noia era realment bonica. Alta, de cabells negres molt curts i rutllats, tenia una cara ovalada, galta-rosada, i era sanitosa d'aspecte i franca de paraules. Donava la sensació d'una noia honesta i decidida. Va interrogar amb discreció el porter, qui no regatejà pas les informacions:

- Ah sí! Era la "fulana" d'un paio molt ric, conegut de l'amo, que ha hagut de fugir de la crema. Ferma, la mossa, oi?

Deixà sense contesta l'ullet de complicitat de Jeroni. Sentia una certa barreja de desil.lusió per aquell passat pecaminós de Victòria i d'esperança vaga per les facilitats que això li oferia de treure'n algun partit. I esperava la nova visita de Victòria. Segurament tornaria l'endemà a veure'l.

Dolors dormia ja al gran llit de matrimoni. Al costat es sentien les respiracions iguals dels dos menuts: Jordi en el seu llitet de barres i Montserrat encara al bressol. Se'ls mirà amb ulls satisfets. Allò era la seva família, la dona i els fills, el recer segur contra totes les angoixes, l'àncora que el fermava al present i al passat, tot deixant-li entreveure una resolució d'esdevenidor. Estimava la muller, aquella Dolors que tenia una instrucció superficial, però que era tan bona i sentia per ell una veritable adoració. Estimava també l'hereu i la menuda, testimonis vivents de llur amor. Però una cosa no tenia res a veure amb l'altra. Per res del món no faria com aquell Joan Portabella, que per una mossa s'havia divorciat. En canvi, els seus trenta anys li asseguraven que la monogàmia, en èpoques de trasbals, és una concepció absurda, i que contradir l'instint genèsic que es desferma en les grans catàstrofes era anar contra una llei de la Natpralesa.

S'adormí al costat de Dolors, tot fent-se la resolució de no deixar-se escapar cap ocasió que se li posés a l'abast.

- M'ha escrit en Joan - declarà triomfalment Mercè Caminal, en arribar aquell migdia al pis. Margarida, la seva germana, ja hi era, i estava acabant de fer el dinar.

- Ah, sí? I què diu? - contestà, de la cuina estant.

- Diu que està bé; que han pres part en tres combats una mica durs, però que ara ja fa dies que s'avorreixen tant. Fixa-t'hi què diu: "Tinc por d'haver-me tornat sanguinari. En lloc de fer versos, ara tiro amb metralladora. L'altre dia vaig encertar uns moros, que s'acostaven massa. Anaven muntats en uns cavallets molt bonics i graciosos. I el greu que va saber-me ~~xxxxxxxx~~ haver tombat un parell de montures. En quant als genets, vaig estar molt content." Què et sembla?

- A mi? No res. Ho trobo natural. Si els moros l'haguessin pogut apuntar bé, li haurien fet el mateix, no trobes? A la guerra, si no hi vas com a metge o com a infermer, només pots fer que de sanguinari. ¿I què més et diu? ¿No ha de venir cap dia amb permís?

- No en parla pas. Tantes ganes que en tinc jo!

Mentre Margarida duia de la cuina el menjar, la seva germana rellegí la carta. ¿Era el mateix Joan, el seu Joan, aquell que li escrivia? Aquell home que feia anys l'havia perseguida fins a fer-se-la seva, que després l'havia deixada per casar-se amb la dona més bonica de Barcelona, i que després havia resistit tant de temps a les seves temptatives d'aproximació, perquè seguia enamorat de la muller. L'home que, al capdavall, li havia tornat als braços, desenganyat d'aquella estàtua sense esperit ni sensualitat, i que ara estava lluny, posant cada dia en perill la seva vida per amor als seus ideals. I que li escrivia aquelles cartes que gairebé no parlaven d'amor ni deixaven lloc a l'enyorança. ¿Mai tornaria un dia? ¿Tornaria, sobretot, als seus braços? A mesura que els anys passaven i que sentia que la trentena relliscava sota els seus peus, Mercè tenia més por de fer-se lletja, d'envellir, de perdre'l només que una cara més fresca, sense aquelles fines ratlles insidioses que la solcaven ni l'excés de maquillatge que ho disimulava, se li posés al pas. Cada dia sentia més que l'estimava. Joan era el seu home; sense ell, no valdria la pena de viure'l. Per no perdre'l del tot, renunciava a moltes coses; àdhuc potser renunciaria a tenir-lo exclusivament seu. Sabria sacrificar-se tant com calgués. Però que ell l'estimés una mica, que vinguées de tant en tant a veure-la.

Margarida anuncià, al capdavall:

- La senyoreta està servida. ¿Què, molta feina, a l'Ajuntament? Jo, el meu famós sindicat, no paro en tot el dia de fer avals i cer-

Tpo-923(112)

tificats. ¿No et diuen "companera" ni camarada, a tu, mai? X Jo
sento altra cosa en tot el sant dia. Ja m'hi he acostumat, de t
neres. Tutejo tothom amb aquella elegància.

Que jove era la seva germana! - pensà Mercè, mirant-se-la com s'ex-
pressava amb aquella emoció. Si ella fos així... Tingué un xic d'envej
dels setze anys de Margarida.

Luisa Formos era la més gran, però no ho semblava. Als vint anys,
Fuensanta , alta i robusta com a bona asturiana, estava ben poc disposa-
da a deixar-se governar per la seva companya. Encara que el pis an
nom de Diego Lahoz, el marit de Luisa, el seu Leocadio valia com q
i tant pagaven de lloguer els uns com els altres. Si Luisa era més gran
d'edat, ella tenia més força als braços i, al capdavall, el seu Leocad
Pérez tenia trenta anys, mentre que Diego era només un xitxarel.lo
vint-i-sis.

Aquelles discussions freqüents sobre problemes de protocol n
lien cap dels problemes que els plantejava l'absència dels mari
a Barcelona, les dues dones s'hi sentien forasteres, i més en aquella
poca revolta. Luisa tenia una superioritat real, que era la de saber
guiar bé la seva companya cada vegada que anaven a cobrar de l'habilita
de les Forces d'Assalt de la Generalitat de Catalunya el sou i els plu-
sos de guerra de llurs marits, que es batien al front d'Aragó amb la ma-
teixa valentia que el dinou de juliol al mig de la plaça de Catalunya.
De totes maneres, sort tenien totes dues de Jeroni, que les orientava
amb bona voluntat en totes les perplexitats que es trobaven. El por
feia de memorialista de Luisa, que no sabia escriure més que el seu nom,
i s'encallava molt llegint la lletra manuscrita. Més que fer-les llegir
a Fuensanta, s'estimava més confiar a Jeroni les cartes que rebia molt
irregularment del seu marit, i que també li posés en solfa tot el q
li volia contestar. Jeroni es prestava de grat a auxiliar la petita ga
llega, i sovint la feia entrar a la porteria, perquè allí estaven m
i més tranquils per a escriure. Una tarda que Angelina s'estava al qu
envidriat i el seu pare s'havia ficat amb Luisa a l'interior per una
d'aquelles sessions de memorialista, la noia cregué sentir uns crits.
Volgué avisar el seu pare, però la porta estava tancada i les cortines
corregudes darrera els vidres, que no deixaven veure res. Ho deixà cór-
rer, i continuà llegint aquella novel.la que li havia deixat Anna Cort
i que era tan interessant com una pel.lícula. Al cap d'una bona estona
va obrir-se la porteria i sortí la Luisa, molt encesa de galtes i Jer